

uitgave secretariaat s.d.a.p. in liquidatie - amsterdam 1946

verslag

van het

46e

congres

van de

social democratische arbeiderspartij

in nederland,

gehouden op 6, 7 en 8 februari 1946

in gebouw bollevue

te amsterdam

verslag

van het **46e** congres
van de

sociaal democratische arbeiderspartij

in nederland,

gehouden op 6, 7 en 8 februari 1946

in gebouw bellevue

te amsterdam

Ochtendzitting Woensdag 6 Febr. 1946

Klokslag tien uur klinkt in „Bellevue”, waar de S.D.A.P., na 1939, voor de eerste maal weer in congres bijeen is, het machtige „Morgenrood”, gevolgd door „Eens”. Aan een koortje uit de Amsterdamse „Stem des Volks”, onder leiding van Anton Krelage Jr., de eer, de eerste klanken in de congreszaal te doen horen.

Daarna declameert Wanda Reumer „Lof van de moed” en fragmenten uit „Een nieuwe tijd”, van P. J. Troelstra.

Hierna spreekt de voorzitter, Koos Vorrink, de openingsrede uit.

Vorrink: Waarde partijgenoten. Het is zes jaar en tien maanden geleden, dat de S.D.A.P. in Nederland, onze Partij, in de grote zaal van de „Dierentuin” te 's-Gravenhage haar laatste congres hield. Het was haar 45e congres. In een grote politieke rede, die meer dan bij andere gelegenheden, breedvoerig de aspecten van de buitenlandse politiek behandelde, zei Albarda, sprekende over Hitler en Mussolini:

„Naijverig op elkaar, jagen zij soortgelijke idealen na, met overeenkomstige methoden. Zij dromen van wereldheerschappij en hun geloof is gevestigd op geweld.”

Ik zelf had in mijn openingsrede, nadat ik de schokkende gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije in herinnering had gebracht, opgemerkt, dat de wereld zich in ontzetting afvroeg welke volkeren en welke gebieden voor de toepassing van het z.g.n. levensruimtebeginsel nog verder in aanmerking kwamen. De gebeurtenissen wierpen hun dreigende schaduw vooruit en oefenden hun verlamme invloed uit op het eenvoudige constructiewerk van elke dag. Over de gehele wereld werden in koortsachtige haast de maatregelen getroffen, nodig voor het geval van een uitbreken van de oorlog: de organisatie van de bewapening, mobilisatie van alle burgerlijke en militaire krachten voor de komende verschrikking!

Ik stel er prijs op om nog eens voor de historie vast te leggen, dat de Nederlandse sociaal-democratie alles gedaan heeft om de komende gebeurtenissen alsnog het hoofd te bieden. Vóór alles was daartoe nodig de harde waarheid recht in het gelaat te zien. Het was duidelijk, dat Hitler de oorlog niet uit de weg zou gaan indien men met concessies zou pogen aan zijn machtswellust paal en perk te stellen. Al te veel had de wereld zich reeds van de zijde van de fascistische en nationaal-socialistische dictators laten welgevallen. Wij verklaarden ons in alle duidelijkheid en openhartigheid tegen een vrede, die met de prijs van de vrijheid zou moeten worden betaald. Men heeft niet nagelaten onze Partij en hare vertegenwoordigers, die zich afwendden van het heilige huisje der neutraliteit, politiek als oorlogsdrijvers te brandmerken. Naar onze mening kon nog slechts één middel de vrede op waardige wijze redden: een zo uitgebreid mogelijke alliantie van de niet-agressieve staten der wereld, gericht tegen de fascistische bedrivers, bij voorkeur in het verband van de Volkenbond. Daarop was evenwel m.i. het uitzicht, na de gebeurtenissen bij de overval op Tsjecho-Slowakije en de rol van de grote mogendheden in de afbraak

van het systeem van collectieve veiligheid, praktisch nihil. Pogingen uit de kring der Socialistische Arbeiders-Internationale, waarvoor inzonderheid Albarda zich veel moeite getroostte, bleven zonder effect. Onvoldoende voorbereid, gehypnotiseerd, wachtte de wereld het uur af waarop het Beest uit de afgrond de beschaving naar de keel zou springen. Het was op de 1e September 1939!

Het is niet mogelijk om in het kader van dit Congres ook maar een globaal overzicht te schetsen van het verloop van de grote worsteling waarin bijna zes lange en bange jaren de mensheid gedompeld was. Wij beleefden de tweede wereldoorlog. Onze visie, dat wij ditmaal niet, gelijk in de oorlog 1914/1918 voor het directe oorlogsgeweld gespaard zouden blijven, werd bewaarheid. Op 10 Mei 1940 trokken de Duitse troepen over onze oostelijke grenzen, vervulde het dreigende geronk van hun vliegtuigskaders de blauwe hemel boven het bloeiende Hollandse land. Onder schending van meerdere internationale verdragen en met verbreking van plechtige beloften en schriftelijke verzekeringen omtrent de goede bedoelingen van Adolf Hitler. Met overval, verwoesting, moord, plundering en meedogenloze tyrannie vergold een door machtswaan bezeten nabuur de gastvrijheid, die wij tienduizenden van zijn landskinderen edelmoedig hadden verleend, méér dan dat, vergold hij de liefderijke verpleging, die wij na 1918 duizenden van zijn door gebrek uitgeputte kinderen deelachtig deden worden. Verschillende van hen stapten in hun bespijkerde soldatenlaarzen als veroveraars rond in de steden en dorpen van degenen, die hen in hun kinderjaren gespijzigt, gekleed en vertroeteld hadden of leefden als „grijze muizen” in het land waar zij als dienstbode en hulp in de huishouding de verleende gastvrijheid hadden misbruikt om te spionneren en verraad te plegen.

Wij leerden de totale oorlog kennen in zijn meedogenloze hardheid. Het kwam alles zoals wij U waarschuwend hadden voorspeld, alleen nóg wreder en nóg vollediger in zijn genadeloos vertrappen van recht en menselijkheid. Ons land werd geschonden door het oorlogsgeweld. Rotterdam en Middelburg werden zodanig verwoest, dat geen wederopbouw hun historisch karakter zal kunnen herstellen. Het is voorgoed verloren gegaan. Ons volk werd bestolen en uitgeplunderd met een weergaloze nauwkeurigheid. Zijn levensmiddelen en grondstoffenvoorraden, zijn machines en gereedschappen, zijn transportmiddelen te water en te land, zijn vee en zijn kunst, alles wat in de hebzuchtige handen van den vijand viel, het was goede buit!

Erger dan dit alles was het feit, dat van de aanvang af, ook toen velen het nog niet zagen of nog niet wilden zien, met gevele en gedreig de nazi's alles in het werk stelden voor de verovering van de ziel van ons volk, de bewuste besmetting met het gif van hun verderfelijke theorieën en de praktische toepassing daarvan. Pers en radio werden genazificeerd en het vrije verenigingsleven vernietigd. Alle nazi-instituten kregen hun Nederlandse zusterinstellingen: Winterhulp, Volksdienst, Arbeidsfront, Vreugde en Arbeid. Een geraffineerd systeem van kamers en gilden moest het sociale, het geestelijke en het godsdienstige leven van ons volk langzaam maar zeker doordringen met de specifieke nazi-opvattingen. Het „Führer-principe” werd dwingend voorgeschreven aan alle organen van het openbare zowel

als van het sociale leven. Kerk en school werden onder nazidruk gezet. Na het aanvankelijk streven zoveel mogelijk niet-N.S.B.-ers voor het karretje van de nazificering te spannen, werden in de loop der jaren hoe langer hoe meer Mussertknechten in allerlei ambten en functies geplaatst, totdat eindelijk Nederland geworden was tot één groot bagno, zulks onder een ondragelijke tyrannie.

Nergens kwam de verschrikking der achter ons liggende jaren gruwelijker in tot uitdrukking dan in de massale deportatie van de Nederlandse arbeidskrachten naar Duitsland en in de Jodenvervolging. Het is overbodig te zeggen, welk een schending van het volkerenrecht zowel het een als het ander vormt. „Slavenjagers” hebben wij het ellendige tuig gescholden, dat zo onnoemelijk veel leed over ons volk heeft gebracht. Enige honderdduizenden werden te werk gesteld op elk gebied van het Duitse economische leven, tezamen met miljoenen lotgenoten uit practisch alle landen van Europa. Zij werkten direct voor de oorlogsindustrie of zij moesten de plaatsen innemen van Duitsers, die voor krijgsdienst werden opgeroepen. Aldus werden zij in dienst gesteld van den vijand van hun eigen land en volk. Zij leefden en werkten soms in erbarmelijke toestanden, opgesloten als lijfeigenen, in vervuilde en verluisde barakken, soms in materieel vrij redelijke verhoudingen, maar allen waren prijsgegeven aan de demoraliserende invloed van het losgerukt zijn uit hun omgeving, uit hun gezin. Een toegenomen losbandigheid, een verzwakt verantwoordelijkheidsgevoel, een verlies aan besef voor zedelijke normen, een betreurenswaardig groot aantal verstoorde huwelijken, het zijn van deze massale ontwrichting van ons volksleven de gevolgen.

Het is alles in volle omvang nog moeilijk te overzien, maar het is zeker dat het, alles bij elkaar, even zovele struikelblokken zijn op de zware weg van herstel, wederopbouw en vernieuwing.

De vervolging der Joden vormt in de geschiedenis van onze nationale beproeving wellicht het meest dramatische en tegelijk tragische hoofdstuk. Wie zal ooit in volle omvang vermogen weer te geven hun gruwelijke martelgang? Met een vreselijke koelbloedigheid en geveinsde argeloosheid verklaarde de naziduivel, dat de Joden niets van de bezettingsautoriteiten te vrezen zouden hebben en zij toonden zich verbaasd en verontwaardigd, dat hun binnenkomst voor tientallen Joden het teken was geweest om zelfstandig aan hun leven een eind te maken. Vandaar loopt over de simpele Jodenverklaring en het ontslag van de Joodse professoren een regelrechte draad naar de Jodenrazzia's, het kamp van Westerbork en de massamoorden in de gaskamer van Auschwitz. Het aantal in Duitsland vermoorde Joodse Nederlanders wordt geschat op ca. 105.000. Onze Amsterdamse partijfederatie neemt aan, dat 4000 van haar Joodse leden het leven lieten als gevolg van de Jodenvervolging. Wie ooit getuige was van een razzia in een van de wijken van onze edele stad Amsterdam, wie iets vermocht te peilen van de wanhoop van een mensenkind alleen om zijn ras vervolgd, vernederd en in een vreselijke dood gejaagd, wie, gelijk ik, meerdere dagen leefde temidden van honderden Joodse mensen, uitgeput door de geleden ellende, levende in een sfeer van bijna tastbare, wurgende doodsangst, wachtende op de laatste gang naar de plaats der executie, die draagt in zich zelf de blijvende wondeplek,

ingebrand door de ontzetting en de schaamte over de diepte van duivels-infernale gemeenheid en sadistische verdorvenheid waartoe menselijke wezens kunnen vervallen.

God zij dank hebben ons volk en hebben de andere volkeren, die geteisterd werden door de tyrannie der nazibeesten, dit alles niet lijdelijk aangezien. Eerst aarzelend en nog zoekend naar de juiste methode, maar weldra steeds wijdere kringen omvattend, heeft het binnenlandse verzet in zijn veelvuldige vormen zich ontwikkeld tot een voortdurende bedreiging voor den bezetter en daardoor tot een wezenlijke bijdrage voor de bevrijding. Groot is het aantal geweest diergenen, die in dat verzet hun leven ten offer hebben gebracht, hetzij geëxecuteerd voor het vuurpeloton, hetzij door honger en ziekte of mishandeling, gedood achter het prikkeldraad der concentratiekampen. In het verzet hebben onze partijgenoten mede vooraan gestaan en wij hebben onze tol voor de herwonnen vrijheid ruimschoots betaald.

In de vergadering van de Partijraad van 5 September van het vorig jaar, heb ik verklaard het een ereplicht te achten uitvoeriger te spreken over de offers die ons volk bracht. Moge ik U verzoeken mijn woorden van herdenking staande te willen aanhoren.

Moge ik daartoe allereerst in Uw herinnering brengen al degenen, die in de Meidagen van 1940 hun leven lieten in de Grebbelinie, aan de Afsluitdijk, bij de Rotterdamse bruggen, bij de afweerstrijd tegen de parachutisten rond Den Haag en op zo menig ander gevechtsterrein. Moge ik in herinnering brengen de vele offers gebracht in de lange jaren van de oorlog door de mannen zowel van onze koopvaardijvloot als van onze oorlogsvloot, de offers van degenen, die in de lucht, met de mannen van de R.A.F., de zware strijd voerden tegen het hart van nazi-Duitsland zelf en tenslotte de offers van het binnenlands verzet, mannen en vrouwen, jongen en ouden, mensen uit alle groepen van ons Nederlandse volk, ongeacht godsdienst of politieke overtuiging, onverschillig van welke maatschappelijke positie dan ook, zij allen, soldaten met en soldaten zonder uniform, landgenoten wier naam in een wijdere kring een zekere bekendheid genoot, maar daarnaast vele, vele onbekenden, die van binnen uit gedrongen werden in het verzet omdat het geweten hen niet veroorloofde dadenloos af te wachten en ook de avontuurlijke geesten, die niet bereid waren zich te laten tyranniseren en er een prikkelend plezier in hadden den vijand de voet dwars te zetten.

Ontroerend, dikwijls aangrijpend, zijn de bewogen woorden waarin zovelen, in het aangezicht van de dood, afscheid namen van die hen het liefst waren op aarde. Van onze partijgenoten las ik er zovele, die zonder uitzondering getuigen van hun vastberadenheid en van hun sterk en edel geloof aan de zegepraal van ons ideaal.

Partijgenoten, het valt mij zwaar namen te noemen. Het zijn er zovelen en wij beschikken nog altijd niet over een volledige lijst van hen, die als sociaal-democraten vielen in het verzet. Ik stel mij voor, dat wij in een eenvoudig geschrift de herinnering aan hen levendig zullen houden, zodra wij een zo volledig mogelijk overzicht van hun namen hebben. Het spreekt van zelf, dat wij niet alleen in de jaren die achter ons liggen, vele vrienden ons zagen ontvallen als slacht-

offers van het verzet tegen den bezetter, dat wij ook velen op andere wijze voor goed van ons zagen heengaan. Daaronder is een aantal partijgenoten, die in een lang menschenleven geheel hun wezen, al hun buitengewone gaven in dienst hadden gesteld in de strijd voor het democratisch-socialisme. Moge ik deze sobere herdenkingwoorden besluiten met een zeer onvolledig dodenappèl.

Ik gedenk in eerbied en dankbaarheid prof. W. A. Bongers, dr. E. Boekman, prof. dr. J. van Gelderen, Y. G. van der Veen, S. de la Bella, S. R. de Miranda, Lopes Dias, Jan de Roode, F. van de Walle, J. F. Ankersmit, J. A. Bergmeijer, J. H. Reinhardt, L. M. Hermans, Suze Groeneweg, C. C. van der Vegte, dr. H. B. Wiardi Beckman, W. A. de Tello, Wibo Lans, Bertus Rima, Henk van Dijk, Fré Cohen, Lex Althoff, Ab. Lopez de Leao Laguna, Theo Thijssen, dr. Th. van der Waerden, P. Moltmaker, A. M. de Jong, Harm de Boer, Klaas de Boer, Bertus Smit, Jaap Hamelink, A. B. Kleerekoper, dr. Henri Polak, prof. H. Bolkestein, prof. H. J. van Meurs, H. Kenther, F. L. Ossendorp, H. Lindeman, Jet Brands, Ed. K. de Jong, A. Th. Woudenberg, Dick Woudenberg, C. van Dronkelaar, G. F. Lindemeyer, mr. M. Mendels, Henri Hartog, Guus Trestorf, Jaap Melkman, Arie Addicks, Luit Smit, Hein Vrind, J. van de Kerkhof, Van der Meulen, mr. E. Hamburger, Klaas Vastenburgh, Jan Haantjes, J. Goris, Nico Sniijders, mr. Theo Eskens, mr. H. O. Drilsma, B. J. Chapon, Jan Bierman, Gerrit de Zeeuw, Henny Nijhof, Piet Laroo, Fr. v. d. Broek, Co van Akkeren, J. van Veenendaal, Johan Hesse, Gerrit Boekhoven, Karst de Jonge, H. Poortman.

Ik ben er mij pijnlijk van bewust hoeveel namen ieder van U aan deze lange lijst zou willen zien toegevoegd. Mijn eigen gedachten gaan uit naar die vele, vele kameraden, die niet behoorden tot onze Partij, maar met wie ik samen in het verzet, in onwankelbare trouw en onvergetelijke strijdbroederschap heb gestreden tegen de tyrannie en voor de vrijheid. Dat hun leven en werken, dat hun strijden en sterven ons een lichtend voorbeeld moge zijn bij de vervulling van de taak, die wij op onze schouders hebben genomen. Wij zeggen hun dank voor hetgeen zij deden in zoveel uiteenlopende vormen van menselijke toewijding en offervaardigheid. Zij allen werden gedreven door hun geloof in een betere wereld en door hun besef van de menselijke verantwoordelijkheid voor ons aardse leven. Dat zij rusten in vrede. Ik dank U.

* * *

Partijgenoten. Wij mogen niet voorbijgaan aan het feit, dat de jaren der vijandelijke bezetting ons ook plaatsten van aangezicht tot aangezicht met het grofste landverraad, het heulen met den vijand, het karakterloos profiteren van de goede gunsten van den onderdrukker, het lafhartig zich buigen en plooiert naar zijn wensen. Hoe gaarne zou ik stilzwijgend aan deze nationale schande voorbijgaan. Helaas, het vraagstuk van de politieke delinquenten aan de ene kant en dat van de zuivering aan de andere kant, vereist al te zeer onze belangstelling. Zij moeten worden opgelost met wijs beleid. Er zijn duidelijk twee stromingen in het Nederlandse volk. De ene staat op een meer onverzoenlijk standpunt dan de andere. Bij de ene valt de klemtoon

in haar critiek op de regeringsmaatregelen in de eerste plaats op de gevallen van een lichte strafbedeling, een te snelle vrijlating, een niet consequent genoeg oppakken of straffen van allen, die iets op hun geweten hebben; bij de andere valt de nadruk op de vele gevallen van onrechtvaardige of te langdurige vrijheidsberoving van z.g.n. lichte gevallen, op bepaalde misstanden in de bewaringskampen, op de slechte voortgang van de berechting, soms ook op een naar hun mening al te hoge eisen stellen aan de huidige ambtsdragers en andere ambtenaren gedurende de bezetting. Toch zou de grote meerderheid van ons volk elkaar kunnen vinden op een formule: streng, snel en rechtvaardig! Moge de Regering, die ongetwijfeld in beginsel dit standpunt volkomen deelt, de wegen vinden waarop het ook practisch toepassing zal verkrijgen, zodat dit stuk oorlogsellende kan worden geliquideerd. Daarbij moge zij er dan vooral voor zorgen, dat zij, die de hoogste verantwoordelijkheid droegen, ook het zwaarst worden gestraft en dat men de kleinere zondaars met een berisping of een lichte straf er af laat komen. Daaraan ontbreekt helaas nog maar al te veel! Partijgenoten. Negen maanden scheiden ons thans van de bevrijding, 9 maanden van harde arbeid aan de wederopbouw van ons vaderland. Ik weet het; er is een berg van critiek en er is een wijd verbreid gevoel van teleurstelling. Ik ken een man uit de handelskringen, met een normaal verstand, die na het sluiten van de wapenstilstand meende, dat nu binnen vier weken alles wel weer aan de gang zou gaan en die nu diep in de put zit over het feit, dat de Regering niet ongelimiteerd auto's importeert, want naar zijn opvatting komt alles in orde als er maar voldoende transportmogelijkheden zijn. Er is ook andere critiek, van een beter gehalte en die meer hout snijdt, over het opgeblazen ambtenarenapparaat, over de verspilling bij allerlei overheidsinstanties, over allerlei gebreken in de werkwijze van de rijksbureaux, over corruptie en algemene onbetrouwbaarheid, over het tempo en de kosten van de wederopbouw, over de onvoldoende beheersing van lonen en prijzen, over de grote nood in vele gezinnen ten aanzien van de voorziening van schoenen en textiel en over honderd andere dringende kwesties van ons volksleven, critiek die onontbeerlijk is indien zij aan twee eisen voldoet, n.l., dat in de eerste plaats deze critiek niet de ogen sluit voor datgene wat reeds in de achter ons liggende maanden tot stand is gekomen. Daarvan noem ik vier punten.

1. het organiseren na de hongerwinter 1944-1945 van de voedselvoorziening;
 2. het droogleggen en ten dele zelfs weer in bedrijf brengen van de geïnundeerde gebieden, het stelselmatig herstellen van de wegen en bruggen in ons waterrijke land, het opruimen en weer bewoonbaar maken van de verwoeste steden en dorpen en het weer op gang brengen van een aantal belangrijke industrieën;
 3. het geleidelijke herstel van de democratisch-parlementaire bestuursvorm in ons land, dat straks met de verkiezing van een nieuwe volksvertegenwoordiging zijn afsluiting zal vinden; en
 4. de stap voor stap voortgaande verbetering van de algemene mentaliteit, inzonderheid het overwinnen van de begrijpelijke maar noodlottige arbeidsonlust uit de eerste maanden na de bevrijding.
- Van een aantal buitenlandse deelnemers heb ik, onafhankelijk van

elkaar, de verzekering gekregen, dat men de grootste bewondering heeft voor het tempo van het herstel in ons land en dat men van mening is, dat wij hierbij van alle landen in West-Europa de allereerste plaats innemen. Partijgenoten, ik breng, mede in Uw aller naam, een eresaluut aan al diegenen, die, in welke functie dan ook, hun aandeel in deze resultaten hebben geleverd. (Applaus).

In de tweede plaats, dat deze critiek is een opbouwende critiek, die dus rekening wil houden met de overweldigende moeilijkheden waarmee ons geteisterde land nationaal en internationaal te worstelen heeft. Over vele van deze moeilijkheden zal in de loop van ons Congres met meerdere of mindere uitvoerigheid worden gesproken. Eén probleem wil ik nu reeds vermelden: Indonesië! De sociaal-democratie heeft als beweging voor de emancipatie der arbeidersklasse een natuurlijke en traditionele sympathie voor elke strijd, die de bevrijding uit verdrukking en uitbuiting tot inzet heeft. Het probleem Indonesië heeft vele aspecten, niet alleen gezien vanuit het Nederlandse belang, maar evenzeer vanuit het Indonesische belang. Daar zijn ongetwijfeld punten waarin die beide belangen vooralsnog niet geheel of misschien zelfs in het geheel niet parallel gaan. Daar zijn punten van het allergrootste gewicht, waarin de belangen van Indonesië en Nederland volkomen samenvallen of gemakkelijk samen kunnen gaan. Het probleem is zeker niet op te lossen door toepassing van de methoden van de heren Meijer Ranneft, Fürstner, Welter en consorten. Maar het probleem is evenmin op te lossen door de raadgevingen op te volgen van degenen, die zich op het standpunt zouden willen stellen, dat wij, Hollanders, in Indonesië niets meer te zoeken hebben. Wij zijn van mening, dat een wijs beleid van beide kanten kan voeren tot een enge samenwerking op voet van volstreckte gelijkgerichtigheid binnen het raam van het koninkrijk. Daarbij willen wij voor de Indonesische volkeren hun volledige emancipatie met al de kracht van onze socialistische overtuiging en vanuit deze overtuiging zendt ons Congres hun onze broederlijke groeten. (Applaus.)

Partijgenoten. Het behoeft wel geen nader betoog, dat een goede regeling van het Indonesische probleem ook internationaal van de allergrootste betekenis is. Er is trouwens zeker voor een kleine natie als de onze practisch geen enkel probleem, dat niet op enigerlei wijze met de internationale verhoudingen samenhangt, verhoudingen waarop wij uit de aard der zaak slechts een bescheiden invloed kunnen uitoefenen, maar die invloed willen wij dan ook uitoefenen in de vorm van een positieve medewerking aan het welslagen van de nieuwe volkerenorganisatie, de organisatie van de Verenigde Volkeren. Het is als een belangrijke vooruitgang te beschouwen, dat het nu uit is met de z.g. neutraliteits- of zelfstandigheidspolitiek, die onverenigbaar is met de noodzakelijke ontwikkeling naar een waarachtige wereldgemeenschap van gelijkberechtigde volkeren, waartoe enerlei systeem van collectieve veiligheid de onmisbare voorwaarde is. Niet gaarne zou ik beweren, dat de internationale atmosfeer reeds dusdanig eensgezind en vredelievend is, dat wij de oorlog als voorgoed uitgebannen kunnen beschouwen. Wij leven in een tijd van geweldige spanningen, die het gevolg zijn van zeer uiteenlopende ontwikkelingen

in de twee grote machtscentra der wereld: de Verenigde Staten van Amerika en de Sovjet-Unie. De haast waarmede in de Verenigde Staten de geleide oorlogseconomie wordt geliquideerd en weer plaatsmaakt voor een kapitalistische winsteconomie, bergt het acute gevaar in zich van grote binnenlandse en politieke conflicten, waarvan zeker nu nog niet te zeggen valt in welke richting deze zich zullen ontwikkelen. Intussen staat ook de Sovjet-Unie voor de noodzaak de balans van deze wereldoorlog op te maken. Er is een belangwekkende, voor de naaste toekomst wellicht beslissende tegenstelling tussen diegenen die de Sovjet-Unie open willen zetten voor Westerse invloeden en diegenen, die Rusland achter het ijzeren gordijn voor het geestelijk contact met het Westen willen vrijwaren. Er is de tegenstelling tussen het super-kapitalistische Amerika en het communistische Rusland. Amerika, wereld van een in menig opzicht op de spits gedreven koud en harteloos individualisme, Rusland, wereld van een ongeestelijk vervlakkend collectivisme. Beide in gisting, bewogen door de problemen, die de tweede wereldoorlog en haar gevolgen op hun weg hebben geplaatst.

Tussen deze wereldmachten ligt het oude Europa, verscheurd, bloedend uit duizend wonden, met als enig wezenlijk machtscentrum: Engeland, als hoofd van het Britse imperium, het oude Europa, drager van de blanke beschaving, moeizaam zijn weg zoekend in de wirwar van zijn materiële en geestelijke problemen, het oude Europa, dat, ondanks alles, zijn levenskracht bewees in de heroïsche worsteling van de achter ons liggende jaren, toen de kernwaarden van onze beschaving, zoals die in Christendom en Humanisme verankerd waren, op het spel stonden. De vraag dringt zich aan ons op: heeft West-Europa nog een eigen zelfstandige taak en een eigen roeping? Of is het als ondergeschikte machtsfactor in het grote wereldgebeuren eenvoudig voorbestemd om of door de ene of door de andere wereldmacht mischien in een of andere vorm te worden opgeslokt? Hier heeft, naar mijn overtuiging, het democratisch socialisme een woord te spreken. Het probleem waarvoor de mensheid in de eerste tientallen jaren van haar ontwikkeling geplaatst is, is het vinden van een evenwicht tussen de eisen ener geleide socialistische economie als onontkoombare voorwaarde tot een zo hoog mogelijke mate van bestaanszekerheid, tot zo hoog mogelijk welvaartspeil en de eisen van een vrij zich ontplooiend geestelijk en cultureel leven, dat doordrongen is van de eerbied, verschuldigd aan de menselijke persoonlijkheid. De ontdekking en de praktische toepassing ook voor vredesdoeleinden van de atoomenergie, luidt een nieuw tijdperk in van de menselijke beschavingsgeschiedenis. Het zal blijken te zijn een nieuwe fase van revolutionnaire betekenis in het grote mechanisatieproces, dat met de aanwending van de stoomenergie zijn grote veroveringstocht over de wereld begon. Zal de mensheid niet voor onoverzienbare moeilijkheden en rampen worden geplaatst, dan moet een poging worden ondernomen de inschakeling van de atoomenergie volgens een wetenschappelijk plan te doen geschieden. Maar hiermede is het probleem slechts ten dele gesteld. De mechanisatie der productie heeft ongetwijfeld de stoffelijke welvaart op verbazingwekkende wijze verhoogd. Zij was binnen het raam van het kapitalisme slechts doorvoerbaar

door een straffe organisatie van het gehele arbeidsproces, die weinig of geen speelruimte liet aan de menselijke persoonlijkheid. Hetzelfde geldt in wezen voor het industriële proces in de Sovjet-Unie, dat door zijn technisch-materialistische geaardheid weinig of geen belangstelling heeft voor de menselijke ziel, haar wezen en de voorwaarden tot haar ontplooiing. De oplossing der problemen kan niet worden gezocht in een richting van het afbreken der mechanisatie. De oplossing der problemen kan slechts door de mechanisatie zelf worden overwonnen, d.w.z. de mens zal moeten leren niet de slaaf, maar de beheersers te zijn van de mechanisatie, van de techniek, van de productie. Het zijn dergelijke overwegingen, die ons gemaakt hebben tot democratische socialist en die gevoerd hebben tot de formuleringen van ons beginselprogramma, waar het luidt: „Voor de S.D.A.P. is de strijd voor maatschappelijke gerechtigheid onverbrekkelijk verbonden met de menselijke persoonlijkheid. Daarom zijn voor haar socialisme en democratie onafscheidelijk, socialisme en dictatuur onverenigbaar. Voor haar is de democratie het beginsel, dat haar standpunt voor het gehele gebied harer werkzaamheid bepaalt.”

Tussen de twee grote wereldmachten in, in menig opzicht elkaars tegenspelers en toch weer beide op beklemmend gelijksoortige wijze gebonden aan de materiële eisen van het mechanisatieproces, ligt het oude Europa. Het zag in zijn midden de idee van het democratisch socialisme geboren worden. Het zag deze idee zich ontwikkelen tot de grootste politieke machtsfactor in de landen van het Westen. Zij kan de verzoenende idee zijn tussen de tendenzen ener gemechaniseerde wereld en de eisen voor de ontwikkelingsmogelijkheden van de menselijke persoonlijkheid. Het democratisch socialisme kan de natuurlijke oplossing vormen voor de problematiek van individualisme en collectivisme, van persoonlijkheid en gemeenschap.

Deze roeping te vervullen vraagt van de leiders van het democratisch socialisme zich een voorstelling te vormen van het grote groei- en gistingproces dat zich in de wereld voltrekt. Het vraagt ook ons in te zetten voor elke kans, die ons op ons eigen dagelijks werkterrein geboden wordt om de beweging voor het democratisch socialisme op zo breed mogelijke basis te plaatsen. Ons Congres zal zich over een dergelijke kans, belichaamd in het fusievoorstel met de Partij van de Arbeid moeten beraden en uitspreken. Dit beraad en het daaruit geboren besluit, vormen de kern van dit Congres en maken het tot een der belangrijkste in de veel bewogen geschiedenis onzer Partij.

Partijgenoten. Het is een bijzonder voorrecht ook op dit Congres een aantal buitenlandse gasten welkom te mogen heten. Op ons Congres zijn op het ogenblik reeds tegenwoordig als afgevaardigden van de Britse Labour Party, partijgenote Alice Bacon en pg. Denis Healey. (Applaus). Als vertegenwoordiger van de Zweedse Sociaal-Democratische Partij is tegenwoordig Sven Anderson, als vertegenwoordiger van de Deense sociaal-democratie is aanwezig Hans Hedtoft, als vertegenwoordiger van onze Noorse zusterpartij, Haakon Lie. Partijgenoten. Wij hebben ook mededeling gekregen, dat de Franse Partij enige afgevaardigden zal zenden, die op het ogenblik nog niet aanwezig zijn en van de Belgische partij hoop ik morgen onze partijgenoten Eduard Anseele, Jan Luiten en Nico Bal te kunnen begroeten.

Veroorlooft U mij, dat ik een enkel begroetingswoord tot onze gasten richt.

Wij verheugen ons uitermate, dat een aantal buitenlandse gasten ons Congres met hun aanwezigheid heeft vereerd. Meer dan ooit is onderling contact en overleg noodzakelijk. De grootse verkiezings-overwinning van de Britse Labour Party, die ons met zoveel hoop en vreugde vervulde, is tegelijkertijd het uitgangspunt van een krachtproef van het democratisch socialisme, waarvan het slagen of het mislukken beslissend is voor de toekomst van onze beginselen in West-Europa en van daaruit in de wereld. Evenwel lijdt het geen twijfel of de groei van het democratisch socialisme op het vasteland van Europa is een belangrijke ondersteuning voor het werk onze Engelse kameraden. Wij zien vol trots naar de opbouwende arbeid van onze Scandinavische zusterpartijen, die reeds zo lange jaren de regeringsverantwoordelijkheid droegen en wier ervaring een waardevolle bijdrage is voor de juiste vervulling van onze eigen taak. Wij laten ons niet ontmoedigen door de tijdelijke successen hier en daar van het communisme. Ook na 1918 deed zich een soortgelijk verschijnsel voor.

Ik ben er van overtuigd, dat onze vrienden in Denemarken, Zweden en Noorwegen met dezelfde energie waarmee deze zich tegen een onverantwoordelijk radicalisme in wisten door te zetten na de eerste wereldoorlog, ook nu, juist op grond van hun democratisch-socialistische overtuiging, de gevaren van het communisme zullen overwinnen.

Wij begroeten met bijzondere sympathie de delegaties van de Belgische en Franse zusterpartijen. Wij waren in de achter ons liggende jaren van verdrukking in gedachten met U verbonden in zo menig hachelijk uur van de gezamenlijke strijd tegen de Duitse nazi-barbarij, zoals trouwens ook met onze Noorse vrienden. Wij voelen bewondering voor de energieke wijze, waarop onder sociaal-democratische leiding in België de wederopbouw is ter hand genomen. Wij wensen onze Belgische vrienden voor de komende verkiezingen een schitterende overwinning. Met uiterste spanning volgen wij de ontwikkeling der gebeurtenissen in Frankrijk. Wij zijn er ons volkomen van bewust van welke grote betekenis het voor de gehele ontwikkeling van het democratisch socialisme in West-Europa is, of het onze Franse partij zal kunnen gelukken door een verbreding van het platform de democratie in Frankrijk veilig te stellen en daarmee de ontwikkeling van het socialisme in onze geest mogelijk te maken.

Een brede machtsontplooiing van het democratisch socialisme is ook noodzakelijk om het hoofd te kunnen bieden aan het drijven der reactie. Zij is al of niet in fascistische vormen in alle landen van West-Europa aanwezig. Volkomen gespeend van elke constructieve gedachte, die een bijdrage zou kunnen zijn voor het herstel der geschonden en ontwrichte wereld, is zij slechts bedacht op het handhaven en terugveroveren met alle middelen van de oude machtsposities der geprivilegieerde klasse.

Wij heten U allen van harte welkom op ons Congres en spreken de hoop uit, dat dit eerste contact na de verschrikkingen van de oorlog zal mogen leiden tot een spoedig herstel van de verbindingen in een internationale organisatie van het democratisch socialisme.

Partijgenoten. Gij zult mij veroorloven, dat ik een afzonderlijk welkom richt aan het adres van onze partijgenoten-Ministers. Ik sluit daarbij onze oud-Ministers Albarda, Van den Tempel en Burger van harte in. Zij hebben in de zware jaren der bezetting op een zeer moeilijke post een moeilijke taak te vervullen gehad. Zij zijn in meer dan een opzicht de hoeders geweest voor het behoud van de democratische opvattingen inzake het algemeen regeringsbeleid en hebben menige strijd achter de schermen uit te vechten gehad tegen bepaalde tendenzen in autoritaire richting. Daarvoor alleen reeds zijn wij hen grote dank verschuldigd. (Applaus).

Drees, Mansholt en Vos, zij hebben de verantwoording op zich genomen om tezamen met anderen hun schouders te zetten onder het eerste zware en ondankbare werk van herstel en wederopbouw. De heer Schouten heeft in de Kamer gevraagd waarom alleen onervaren politici in het Kabinet werden opgenomen. (Gelach.) Ik neem aan, dat hij dit wel niet bedoeld heeft aan het adres van Drees, maar voor het overige moge ronduit geantwoord worden, dat de problemen van het ogenblik meer roepen om zakelijke deskundigheid, grote energie en gave karakters, die het mogelijk maken van een regering een hechte werkgemeenschap te vormen, dan om routine in het politieke debat, om balanceerkunst, in het uit de weg gaan van de grote problemen en hun oplossingen, gelijk kenmerkend was voor de met politieke ervaring volgestopte kabinetten van vóór 1939 (Applaus), waaraan de geestverwanten van den heer Schouten zulk een ruim aandeel hadden (Gelach), waarmede niets gezegd wil zijn ten nadele van de grote waarde van politieke ervaring, mits deze gericht is op het dienen van het landsbelang en niet van de eigen politieke machtspositie. De huidige Regering Schermerhorn—Drees bezit in het land ongetwijfeld een grote goodwill, al wordt haar in en buiten het Parlement de critiek niet gespaard. Ik heb over de critiek, die ik wel en die ik niet bereid ben te accepteren, het mijne reeds gezegd. Op de gebieden van de wederopbouw, van het herstel, van het scheppen van ordelijke verhoudingen als onmisbaar uitgangspunt voor een constructieve en een vooruitstrevende vernieuwingspolitiek, hebben onze ministers hun krachtig aandeel bijgedragen. Wat Mansholt op het punt van de voedselvoorziening verricht heeft, is van fundamentele betekenis voor de eerste grote stap in de richting van democratisering van het sociaal-economisch leven. Op het gebied van de sociale voorzieningen, in het bijzonder op dat van de ouderdomszorg, zal naar een oplossing moeten worden gestreefd, die in elk geval belangrijk uitkomt boven bedragen, die eerder een hoon dan een voorziening kunnen worden genoemd. Wat de opvattingen van Drees zijn, is aan geen twijfel onderhevig en er is zeker een mogelijkheid, dat de kiezers zich nog over zijn concrete plannen op dit punt zullen kunnen uitspreken. Dat oordeel zien wij met gerustheid tegemoet. (Applaus). Partijgenoten. Wij wensen onze ministers en ons zelf een zodanige verkiezingsuitslag, dat zij hun zegenrijke arbeid, die feitelijk pas in het beginstadium verkeert, met toenemend succes zullen kunnen voortzetten. (Bijval).

Er rest mij thans nog U allen een hartelijk welkom toe te roepen. Na negen maanden bevrijding worden de herinneringen aan de dagen

van onderdrukking en leven en werken in het verborgene, al weer vager en vager. De mens is tot vrijheid geboren en hij is geneigd die vrijheid als een van zelsprekend feit te aanvaarden, maar toch zal menig onzer met ontroering deze zaal zijn binnengetreden. Ons eerste Congres na zeven lange, bange jaren, het weerzien van oude vrienden en strijdmakkers, de smart en de weemoed om hen die voor altijd van ons heengingen.

Mogen onze beraadslagingen gekenmerkt zijn door het besef van verantwoordelijkheid, dat wij dragen tegenover de toekomst van ons land en ons volk en tegenover de uiteindelijke verwezenlijking van de beginselen van het democratisch socialisme.

Ik verklaar het 46e Congres van de S.D.A.P. voor geopend. (Applaus).

De Britse afgevaardigde, Miss *Alice Bacon*, brengt de hartelijke groeten over van de Labour Party. Ik sprak, zo zeide zij, enkele dagen geleden onzen minister-president Attlee en hij verzocht mij zijn goede wensen voor een succesvol congres aan u over te brengen. Zij vertelde, reeds voor de oorlog, als lid van de S.A.I. in ons land te hebben vertoefd en herinnerde er aan, hoe het Engelse volk in het voorjaar en in de zomer van 1940 het moest aanzien, hoe de Westerse democratische landen één voor één door de Hitler-horden werden overrompeld. 1940 was ook voor Engeland zelf zeer kritiek, doch de geest, die ook in de bezette landen niet kon worden gebroken, zegevierde. Uitvoerig schetste zij het werk van de Labour Party in het Lagerhuis en met voldoening herinnerde zij aan de eclatante overwinning, bij de laatste verkiezingen behaald. Uw Engelse vrienden wensen u een dergelijk succes toe. (Vrolijkheid.)

Zij schetste de samenstelling van de Labourfractie, waarvan zo vele eenvoudige werkers uit alle takken van nijverheid, en ook vele vrouwen deel uit maken. Zij gewaagde van de plannen, die in voorbereiding zijn, en eindigde met de wens, dat onze strijd voor de sociaal-democratie mede het begin moge zijn voor een succes van de ganse democratisch-socialistische beweging in gans Europa. (Instemming.)

De Noorse afgevaardigde, *Haakon Lie*, begroette het congres en herinnerde er aan, dat Noorwegen onder dezelfde druk van den vijand heeft moeten leven als ons land. Nederlanders en Noren zijn altijd vrienden geweest. Lang zijn ook de lijsten van de Noorse martelaren. Hij huldigde de Noorse en Nederlandse zeelieden, die tezamen met de Britten op alle zeeën strijd hebben geleverd.

Na de bevrijding nam de Arbeiderspartij de teugels in handen; de verkiezingen brachten socialistische overwinningen. Vrijwel elke gemeente heeft een socialistische meerderheid. Wij, Noren, benijden Nederland, als wij de levensmiddelenwinkels zien. Vergeleken bij Noorwegen is Nederland een rijk land.

Wij, socialisten van Noorwegen, wensen u bij gestage arbeid veel succes.

De Zweed *Sven Anderson* releveerde de heldhaftige strijd voor de vrijheid, die de Nederlandse sociaal-democratie heeft gevoerd en die ver over de grenzen, ook in Zweden, met bewondering en trots werd gevolgd. Zweden bleef buiten deze oorlog, maar stond aan de anti-nationaal-socialistische zijde. Ook Zweden heeft een socialistische

regering en het verheugt zich, weer betrekkingen met de bevriende landen te kunnen aanknopen. De Zweedse socialisten wensen u succesvolle verkiezingen.

De Deense afgevaardigde *Hans Hedtoft* constateerde, dat de Denen, omdat de Duitsers aanvankelijk zo vriendelijk waren en op samenwerking aanstuurden, al spoedig de kanarievogels van roofmoordenaars werden genoemd. Denemarken heeft veel geleden, maar het land en zijn organisaties bleven intact, de Denen behielden hun nationaal gezicht en hun socialistische ziel. De Deense socialistische partij kende slechts twaalf verraders. De communisten hebben een bijzondere rol gespeeld; zij drongen aan op één grote beweging, maar de Deense socialisten hebben geantwoord, na vijf jaren van terreur slechts op principiële basis van democratie en socialisme te kunnen samenwerken en zij wijzen elke dictatuurmethode af. (Applaus.)

M. Sluys vertaalde de toespraak van *Alice Bacon, J. Lelieveld* van de andere buitenlandse gasten.

Woudenberg deelt mede, dat mej. mr. *Ribbius Peletier* ziek is en dat enige vrouwelijke afgevaardigden het congres voorstellen haar bloemen te sturen. (Instemming.)

Schriftelijke gelukwensen kwamen binnen van Italië en Zwitserland. Mr. H. Willemse kan wegens ziekte niet aanwezig zijn, maar hij hoopt, dat de kinderziekte, waaraan hij thans lijdt, de Partij van de Arbeid bespaard zal blijven.

Het ledental van de S.D.A.P. bedroeg op ultimo September 43.666 (543 afdelingen), op ultimo December 53.076 (620 afdelingen). Tot hen behoren 37.491 mannen en 15.585 vrouwen.

Hierna wordt de zitting geschorst tot 's middags twee uur.

Middagzitting Woensdag 6 Febr. 1946

Woudenberg begint met een confidentie. Eén der aanwezigen heeft hem toevertrouwd, dat hij 50 jaar geleden met stenen heeft gegooid naar de eerste socialist in zijn dorp. Hij meent die schuld te moeten delgen.

Hij gooide destijds drie stenen: hij offert daar nu drie tientjes voor. *Vorriink*: Het zijn drie briefjes van honderd. (Instemming.)

Woudenberg: Ja, ik vergis me. De briefjes verdwijnen in de partijkas. De ontwerp-dagorde wordt daarna goedgekeurd.

Molendijk (Groningen) brengt namens de Congrescommissie rapport uit. De commissie stelt voor een aantal voorstellen direct naar de betrokken instanties te verwijzen of in handen te stellen van het P.B. Het grote aantal voorstellen mag de discussies over aansluiting bij de Partij van de Arbeid niet in de weg staan. Er moet voldoende ruimte blijven de belangrijke beslissing, die wij in dit Congres moeten nemen, uitvoerig te bespreken.

Spreker stelt het Congres voor voorstel 6, betrekking hebbende op de verhouding tot de vakbeweging, over te nemen.

De voorzitter: Het P.B. gaat hiermee accoord.

Molendijk voortgaande, stelt voor de voorstellen 7, 71, 73, 86, 92a,

115, 125a en 142 in handen te stellen van het Wetenschappelijk Bureau en de voorstellen 12, 13, 26, 27, 28, 29 en 29a te behandelen bij punt 3 der agenda, beleid P. B.

De voorstellen 34, 35, 36, 37, 38 en 39, die voornamelijk betrekking hebben op Franco Spanje, af te voeren, aangezien P.B. en Tweede Kamerfractie zich reeds duidelijk ten gunste dezer voorstellen hebben uitgesproken en zullen blijven uitspreken.

Wat de annexatie-voorstellen 42 en 43 betreft, meent *spr.*, dat het Congres niet mag worden belast met de discussies over een zo belangrijke aangelegenheid en stelt het P.B. voor voorstel 44, waarin om meer voorlichting omtrent deze aangelegenheid wordt gevraagd, over te nemen, waardoor de andere overbodig worden.

De *voorzitter* verklaart, dat het P.B. bereid is deze aangelegenheid voor te bereiden.

Molendijk: Voorstel 79 is kennelijk verouderd, aangezien de kwestie van het Staatsnoodrecht reeds in de Tweede Kamer is behandeld. De congrescommissie stelt voor dit voorstel af te voeren.

Enige discussies ontstaan over voorstel 115a, waarin gevraagd wordt een Commissie te benoemen om te onderzoeken of in verband met de ontwikkeling van de atoom-energie tot bezuiniging en afschaffing van bepaalde wapenen kan worden overgegaan.

Spr. zou de commissie beklagen, die het onderzoek ter hand moest nemen. Dit vraagstuk kan alleen worden bekeken door de Organisatie der Verenigde Volken, en hij dringt er bij het Congres ernstig op aan, dit voorstel af te voeren.

Boele (Varsseveld): wij hebben met de indiening van dit voorstel niet zo zeer bedoeld de uitkomsten der atoomenergie te laten onderzoeken, maar meer die van het militaire vraagstuk, naar aanleiding van de uitkomsten der sociale psychologie, zoals dit ook in Engeland en Amerika is gebeurd.

De *voorzitter* heeft bezwaar tegen het voorstel Varsseveld. Indien wij van betr. commissie geen caricatuur willen maken, dient het voorstel te worden ingetrokken.

Boele trekt voorstel 115a in.

Molendijk: Varsseveld laat de atoombom vallen. (Vrolijkheid).

Wat de voorstellen 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 122a en 122b betreft, stelt *spr.* voor deze van de agenda af te voeren en in handen te stellen van de instanties, die hierbij betrokken zijn. Evenzo met 125, 132, 132a, 132b, 132c en 140, aangezien reeds hetgeen in deze voorstellen wordt gevraagd door andere instanties (Tweede Kamer o.a.) ter sprake is gebracht.

Bij voorstel 141 houdt *Molendijk* een uitvoerig pleidooi om de jongeren bij het spreken op vergaderingen een kans te geven. Hiermee kunnen we de „kopstukken” ontlasten van de grote aanvraag en de jongeren „er in halen”. *Spr.* stelt voor dit voorstel in handen van de Gewestelijke Besturen te leggen, die er dan de nodige aandacht aan kunnen besteden.

Voorstel 143 wordt op voorstel van de congrescommissie van de agenda gevoerd, aangezien het vraagstuk van het Esperanto geen zaak is voor een congres van de S.D.A.P.

Vervolgens stelt spreker voor de voorstellen 1a en 1 tot en met

24 te behandelen bij de discussie over de Partij van de Arbeid, punt 4 der agenda.

Voorts de voorstellen 40 en 41; 56 t/m 112; 114; 126 t/m 131; 133 t/m 139; 148; 150 en 152 te bespreken bij punt 6 van de Congresagenda, Urgentie-program.

De voorstellen 2a t/m 9a, 25, 45 t/m 55c en 113 worden, voorzover deze door de beslissing van het Congres niet overbodig zijn, verwezen naar punt 7.

Hiermede gaat het Congres accoord.

Aan de orde is punt 3 van de agenda: Behandeling van de verslagen en van het gevoerde beleid.

Koppens (Rotterdam III) opent de rij van sprekers met een kritisch geluid over de wijze, waarop de partij de zuivering ter hand heeft genomen. Hij gewaagt van een zuiveringswoede, die veel beroering heeft gewekt. Hij herinnert aan de kwestie-De Zeeuw; het ganse federatiebestuur van Rotterdam werd, op andere wijze, weggezuiverd; de raadsfractie voor driekwart. Hij meent, dat ten opzichte van de partijgenoten onrecht is geschied en dringt aan op een beroepsinstantie. De interne partij-democratie is sedert de bevrijding zo, dat men vaak voor feiten wordt geplaatst. Hierin kome verandering. De Partij van de Arbeid acht hij niet voldoende voorbereid.

Gardenier (Den Haag) verdedigt de Kerstbijeenkomsten. Den Haag heeft op Tweede Kerstdag zijn bijeenkomst gehouden, omdat men er behoefte aan had. Het partijbestuur make onderscheid tussen culturele en politieke vergaderingen. Het partijbestuur overwege in dezen een herziening van zijn standpunt. Spreker meent, dat er geen enkel bezwaar is om op Tweede Kerstdag een culturele bijeenkomst te houden. Hoe staat het met de aanspraken van de S.D.A.P. op de N.V. „De Arbeiderspers”? Is het partijbestuur niet wat voorbarig geweest met de instelling van het Wetenschappelijk Bureau? De beslissing berustte bij het congres; het partijbestuur stelde de leden niet voor voldongen feiten.

Is het juist, dat de voorzitter van de partij adviseur van de regering is? Het is onze plicht, deze regering te steunen, maar het contact moet niet te innig zijn. Spr. juicht deze combinatie van functies niet toe.

Jaspers (Schagen) vraagt of onze Kamerfractie zich voldoende van haar verantwoordelijkheid bewust is. Hij doet op de stemming in de Tweede Kamer over het amendement, dat de stemplicht handhaafde, waarbij een aantal fractieleden afwezig was.

Rensen (Den Haag) wenst evenzeer een beroepsinstantie voor hen, die door de Eerraad zijn gevonnist. En hoe staat het met de leden, die in de Partij van de Arbeid achter de groene tafel zullen gaan zitten, doch geen zuiveringsinstantie zijn gepasseerd.

Jansen (Den Haag) daarentegen kant zich tegen een beroepsinstantie en meent, dat men zich rustig bij de uitspraken van de Eerraad kan neerleggen.

De Vries (Amsterdam) stemt in met het beleid van het Partijbestuur, doch constateerde gebrek aan politieke leiding bij de hoofdredactie van de krant. Er is voorts gebrek aan politieke en aan journalistieke leiding. Er kome verbetering.

Roorda (Ter Apel), meent dat het partijbestuur te kort is geschoten in de leiding ten aanzien van het Indonesisch vraagstuk, de prijzenpolitiek en de voorbereiding van de discussies omtrent de Partij van de Arbeid. Spr. erkent, dat het aspect van het Indonesische vraagstuk telkens verandert, maar dit mag toch geen beletsel zijn de leden en sprekers van de Partij in het onzekere te laten wat betreft de mening van het P.B.

De loon- en prijspolitiek zal voor een belangrijk deel beslissen over het lot van dit ministerie. Van de kant van het P.B. is hierover nog niets gezegd of geschreven. De afd. Ter Apel acht dit een tekort in het geven van leiding.

Over het Politiek Overleg heeft het P.B. evenzeer gezwogen. Geen enkele mededeling heeft ons daarover bereikt tot op 11 Jan. de richtlijnen voor het gemeenschappelijke beginselprogramma in de pers verschenen. De discussies op vergadering en in de krant moesten binnen 3 weken plaats hebben en dit is voor een zó belangrijke zaak als het opheffen van de Partij veel tekort. We weten wel, dat het nu niet anders kan met het oog op de naderende verkiezingen, maar wij zien niet in, waarom het P.B. de afdelingen niet eerder heeft ingelicht. *Bakker* (Kampen) pleit voor de belangen van het overheidsperoneel, dat is ondergedoken of ontslagen. De groep, die verzet pleegde, wordt financieel achtergesteld bij hen, die bleven zitten. Op de salarissen van hen, die door den bezetter zijn ontslagen of z.g. zijn ondergedoken, wordt b.v. 30 % gekort, terwijl deze groepen ook niet in aanmerking komen voor de extra-maand salaris, welke nu aan het overheidsperoneel is of zal worden uitgekeerd. Het moet voor onze Ministers, die deel hebben uitgemaakt van de z.g. Londense Regering wel zeer teleurstellend zijn, dat de toezeggingen, eertijds gedaan door minister Gerbrandy en Radio Oranje, op deze wijze ten opzichte van de ambtenaren, die overeenkomstig hun aanwijzingen hebben gehandeld, worden nagekomen. Wat is dat voor een geest, welke met betrekking tot deze zaak op het Departement van Binnenlandse Zaken heerst? Spreker heeft waardering voor het werk van deze Regering, maar op dit punt is hij het met haar niet eens.

Hij zou hieromtrent gaarne het oordeel van de Kamerfractie vernemen.

Van Gaasbeek (Utrecht) acht de samenstelling van de commissie voor het hoger onderwijs te eenzijdig. Aanvulling met deskundigen uit medische en technische kringen van het h.o. acht hij noodzakelijk, vooral ook voor de oplossing der kwesties ten opzichte van de aanstelling der assistenten bij het h.o. Bij de samenstelling van de groenlijst voor de Tweede Kamer worde wat meer aandacht aan de cumulatie van functie besteed.

Rappagne (Sittard) wenst dat dispensatie van de leeftijdsgrens niet alleen voor Albarda gelde, maar ook voor anderen. De vijf oorlogsjaren late men buiten beschouwing.

Van Elk (Bodegraven). De afdeling kan zich niet verenigen met de Kamerfractie, die de stemplicht af wil schaffen. O.i. zijn er voor meerdere plaatsen grote bezwaren. De arbeiders van verschillende gemeenten werken in de getroffen gebieden en komen meestal éénmaal per week naar huis.

Nu staan er drie stemmingen voor de deur en wij zijn er absoluut van overtuigd, dat als de stemplicht wordt afgeschaft, deze arbeiders door hun patroons niet in de gelegenheid worden gesteld, om in de plaats hunner inwoning te gaan stemmen.

Op medewerking van de patroons, die er geen enkel belang bij hebben, dat de arbeiders gaan stemmen, behoeft o.i. niet te worden gerekend.

En verder, als er geen stemplicht is, komt ook nog de kwestie van de doorbetaling van het loon. Het is zeer de vraag of het loon dan bij verzuim zal worden doorbetaald.

Onze partij bestaat praktisch uit arbeiders en zal bovengenoemde bezwaren het meest gevoelen.

De afdeling is zeer ontstemd over de samenstelling van de noodgemeenteraad hier ter plaatse. Van de 39 kiesmannen waren er n.l. 16 A.R., 9 R.K., 7 C.-H., 2 St. Geref., 4 Vrijz. Gemeentebel. en 1 S.D.A.P. (de oude raad bestond uit 4 A.R., 3 R.K., 2 C.-H., 1 St. Geref. 2 Gemeentebelang en 1 S.D.A.P.).

Nu was het verzoek van den Minister om zoveel mogelijk de stromingen van de bevolking aan kiesmannen op te nemen. Maar het was wel opmerkelijk, dat de S.D.A.P. maar één kiesman toegewezen kreeg. Toen de kiesmannen de zetels hadden verdeeld, bleek dat de A.R. geen zitting zou nemen in de nood-gemeenteraad.

De houding van den voorzitter werd toen anders.

De kiesmannen hadden, na het wegvallen van de A.R., besloten om de S.D.A.P. twee zetels in de nood-gemeenteraad te geven. De burgemeester was toen verschrikkelijk in zijn wiek geschoten, dat de S.D.A.P. een zetel méér had, dan haar toekwam. Ook over de R.K. was hij niet tevreden.

Een van de C.-H. fractie heeft hem toen aan zijn verstand gebracht dat zij de kiesmannen waren en de voorzitter niet. Toen moest hij wel berusten.

De afdeling Bodegraven vraagt zich af of burgemeesters, die dergelijke meningen hebben, in Bodegraven wel op hun plaats zijn en zou het zeer op prijs stellen in de toekomst hiervan verschoond te mogen blijven.

Deze burgemeester is echter gelukkig met pensioen gegaan, moge het hem vergund zijn over deze dwalingen na te denken!

Swierstra (Hoorn) wenst eenheid in de normen, die bij de zuivering worden toegepast. Coördinatie is wenselijk. Men zoeks niet naar fouten, maar naar foute mensen.

Het partijbestuur overwege, op welke wijze het mogelijk is leden, die tot de nieuwe partij toetreden, zo nodig voor een zuiveringsinstantie te brengen. Zij mogen geen premie krijgen boven anderen.

Jongeleen (Leiden) zeide, dat hij het principieel eens is met de opvattingen inzake zuivering der partij. P.g. De Bruin, de gedeputeerde van Zuid-Holland, meent, dat er onrust heerst in de Partij. Speciaal in Zuid-Holland, waar ook de activiteit er onder lijdt bij de wederoprichting der Partij.

Jongeleen is van mening, dat er van onrust in Zuid-Holland geen sprake is, als er van onrust gesproken moet worden, dan komt dit tot uitdrukking in de brochure van p.g. De Bruin. Aan de activiteit der Partij in

het gewest Zuid-Holland mankeert niets, want voor de oorlog telde het gewest 8400 leden, nu zijn we reeds de 7500 gepasseerd.

Meertens (Rotterdam) brengt de kwestie-De Zeeuw nog eens ter tafel. Hij meent, dat men te stringent jegens hem is opgetreden. De rede van De Zeeuw bij de installatie van den N.S.B.-burgemeester heeft destijds een uitstekende indruk gemaakt, een gans andere, dan enkele jaren later voor de Eerste Raad het geval was.

De zuivering van de Kamerleden is zeer onbevredigend geweest. Onze fractie had hier wat meer aan moeten doen.

Hij keurt het af, dat Vorrink de mensen van de vakbeweging als de plakkers en de zittenblijvers heeft gekwalificeerd. Vorrink heeft allen over één kam geschoren en dat leek spreker niet juist. Beter ware het geweest, zoals iemand heeft opgemerkt, dat Vorrink niet één dag, maar vier maanden als getuige in Neurenberg zou zijn opgetreden om zijn gemoed op de monsters, die daar terecht staan, te luchten.

Vorrink: Met hen heb ik nooit samengewerkt.

Meertens: Dat beweer ik ook niet.

Vorrink: Praat dan niet zulke nonsens.

Het congres wordt hierna geschorst tot Donderdagmorgen negen uur.

Ochtendzitting Donderdag 7 Febr. 1946

Burger (Dordrecht) brengt hulde aan het Partijbestuur, dat op de bres heeft gestaan voor de belangen van de S.D.A.P. op een wijze, die ons het hart verwarmt. (Applaus.) Op het kritieke moment, in 1940, wisten onze leiders hun houding te vinden. Spreker noemde de namen van Vorrink, Woudenberg en Rengelink. (Instemming.) Dat onze mannen als zodanig en niet als partij aan het verzet hebben deelgenomen, omdat zij deel zijn van de ganse gemeenschap, acht spreker juist. Alleen bij de uitzending van arbeiders naar het buitenland, ware het wellicht wenselijk geweest een specifiek socialistisch geluid te doen horen.

Spreker wijdt vriendschappelijke woorden aan het adres van het kabinet Schermerhorn-Drees. Men zegt wel eens verwijtend, dat mensen zonder routine van dat kabinet deel uitmaken. Spreker heeft daarvan echter weinig gemerkt. Spreker licht daarna het voorstel van Dordrecht toe, luidende:

„Het Congres, gezien het feit dat vertegenwoordigers der Partij deelnemen aan een coalitieregering;

overwegende, dat het onwenselijk is, dat de Partij de schijn op zich zou laden zich volkomen met het regeringsbeleid te identificeren, acht het aanbevelenswaardig, dat niet meer dan één minister in het Partijbestuur zal zitting nemen.”

De betekenis van het optreden van het kabinet-Schermerhorn is nauwelijks te overschatten. Toch is het niet de gezonde weg, wanneer de Partij zich volkomen met deze coalitieregering zou identificeren. Van zeker vijf ministers zouden wij bij voorbaat niet gaarne al hun handelingen voor onze rekening nemen. Spreker somt een aantal kwesties op, die niet onze volledige instemming hebben.

Wij moeten, ook als we regeringspartij zijn, onze zelfstandigheid

bewaren. De krachten, die de oorlog hebben gewonnen, zijn die van de democratie en het socialisme. Mannen, die op deze grondslag staan, moeten de wederopbouw ter hand nemen. De huidige regering heeft de eerste stap op die weg gezet. Maar bij de verkiezingen is het niet gewenst, deze regering door dik en dun als onze regering te betitelen. Daarvoor zijn er te veel hiaten.

Daalder (Oldeboorn) brengt hulde aan het Partijbestuur en aan Scheps voor diens illegale arbeid. „Het Vrije Volk” is zo nu en dan te veel regeringskrant, te bezadigd en met weinig durf. Het is minder erg eens een enkele keer de plank mis te slaan, dan in het geheel niet te slaan.

Spr. vraagt voorts, of het P.B. het eens was met de hoofdartikelen over de radio-omroep, die in „Het Vrije Volk” verschenen en in feite tegen een nationale omroep waren.

Zijn afdeling is tegen uitbreiding van de dispensatie-mogelijkheden voor oudere partij-functionarissen. Tenslotte informeert hij naar de stemming over de stemplicht, waarbij 27 Kamerleden ontbraken.

Goettsch (Rotterdam) bespreekt de kwestie-De Zeeuw. Het federatiebestuur is van 3 op 5 leden gebracht, van wie twee tot de groep-De Zeeuw behoren. Onder het motto, dat het gedonder nu uit zou moeten zijn. Maar zo is het niet. De actie-De Zeeuw gaat voort. Er zijn meer grieven tegen De Zeeuw dan alleen de installatie van den N.S.B.-burgemeester. Het advies van het Partijbestuur inzake de krant werd in het Rotterdamse federatiebestuur niet vernomen. En bij een begrafenis informeerde De Zeeuw bij Van der Velde, hoe het met de krant ging. Het gaat goed, zei Van der Velde. Ga zo door, zei De Zeeuw. Maar het advies van het Partijbestuur luidde: de krant leeg laten lopen.

Vorriink begroet daarop Gerhard en diens vrouw.

Gerhard wees er van verzekerd, dat de strijd voor het democratisch-socialisme, die gij hebt aangevangen, in de Partij van de Arbeid onverzwakt zal worden voortgezet in dankbare herinnering en eerbied aan het vele, dat gij in uw rijke leven daarvoor hebt gedaan. (Donderend applaus.)

De Franse afgevaardigde *Favier* geeft uiting aan zijn vreugde te midden van de Nederlandse vrienden te zijn. In Frankrijk wordt veel aan ons land gedacht, Frankrijk, dat niet meer tot de grote mogendheden behoort. Twee miljoen jongens werden in de oorlog gedood en die jonge generatie kan men niet vervangen.

Frankrijk is een socialistisch land. Nationalisatie wordt ter hand genomen, doch het meest klemmende is het voedselprobleem. Indien hierin geen verbetering komt, zou men aan het fascisme ten prooi vallen. Maar dat zal niet geschieden, want Frankrijk, het Franse volk, is socialistisch. (Applaus.)

Drees vangt aan met de beantwoording van de sprekers. Hij bespreekt loon- en prijzenpolitiek.

Wanneer men alle factoren kent, moet men zich er over verwonderen, dat de prijzen niet meer gestegen zijn, dat wij ze betrekkelijk nog zo goed in de hand hebben. Men denke met name aan die van de levensmiddelen, waarvoor de regering een toeslag verleende van ongeveer

f 700 miljoen. Nederland steekt in dit opzicht zeer gunstig bij het buitenland af.

Wat in ons land op de bonnen wordt toegewezen, is tegen de officiële prijzen ook inderdaad verkrijgbaar. Men zie naar het buitenland, waar men vaak naar de zwarte markt moet gaan voor noodzakelijke levensmiddelen.

De lonen. Daarentrent bestaat nogal misverstand.. Er was een loonstop, doch tot 25 % opslag boven het peil van 1940 kon men gaan. De huidige regeling is zo, dat voor elke bedrijfstak afzonderlijk een nieuwe loonregeling wordt vastgesteld.

En er is geen kwestie van, dat men zich daarbij tot 25 % beperkt. In 24 bedrijfstakken bedraagt het loon 145 % van het peil van Mei 1940. Voor sommige bedrijven bedraagt de verhoging 25 %, voor andere bedrijven is zij veel hoger, en bedraagt zij 70 %, ja 100 % van het loon in Mei 1940. In de landbouw zijn de lonen op 60 cent per uur gebracht, een verdubbeling vergeleken bij voorheen, in de textiel zijn belangrijke verbeteringen bereikt, in de bouwvakken zijn verschillende lonen 70 % gestegen.

Doch het is thans niet mogelijk, het ganse levenspeil hoog op te voeren. De geringe voorraden en de te kleine productie laten zulks eenvoudig niet toe. Doch laten wij toch dankbaar zijn, over hetgeen reeds werd bereikt. Bedenkt, dat bij de bevrijding het rantsoen brood 400 gram bedroeg plus 1 kilo aardappelen. De „Waarheid” bestrijdt Mansholt, als deze zegt, wij zullen pogen een ieder een ons kaas per week te geven en de overige productie zal worden geëxporteerd. De „Waarheid” zegt, onze huisvrouwen zeggen, geef ons de kaas en dan kan het buitenland zijn deviezen wel houden. (Vrolijkheid.)

Maar die deviezen zijn ook nodig voor de invoer van veevoer voor onze veestapel. (Instemming.)

De wederopbouw wordt krachtig ter hand genomen. Aannemers hebben misbruikt gemaakt van het regiewerk.

Van Lienden: Moeten worden uitgesloten!

Drees: Ja, alles wordt gedaan om misbruiken af te snijden. Ook in het bouwbedrijf worden nieuwe methoden voorbereid.

Vermeerdering van de welvaart moet worden verkregen door toegewijde arbeid en verhoging van de productie. Wanneer groepen mijnwerkers de productie lager houden dan mogelijk is, dan vertragen zij de wederopbouw en de welvaart. Ook zij zullen hun plicht moeten doen, al zijn er zekere grenzen. Een ieder moet bereid zijn zijn volle krachten te geven.

Als voor de textielindustrie nu een twee-ploegenstelsel gewenst is in verband met de nood van ons volk, dan zullen de textielarbeiders over bepaalde bezwaren heen moeten stappen en moeten meewerken. Vrienden, werkt allen mee en steunt de plannen, die de regering in onze geest voorbereidt. (Langdurige instemming.)

Vorrink richt daarna hartelijke woorden van welkom tot Vliegen. (Applaus.)

Van der Goes van Naters zegt, dat de Kamerfractie voor ongekenne moeilijkheden staat. De helft der fractie is vernieuwd en er is een geheel nieuwe leiding in de fractie. Wij staan tevens met die nieuwe

ploeg voor een nieuwe taak. Wij zijn dichter tot regeringspartij genaderd, dan onder het kabinet-De Geer het geval was.

Dan werken wij ook onder geheel nieuwe omstandigheden, zonder traditie om aan vast te knopen. Er is een soort van nood-methode voor dit nood-parlement, een volkomen nieuwe procedure, en daarbij is vooral het geheel nieuwe probleem Indonesië, dat van zo grote draagwijdte is.

Ook zijn er verschillen, soms tegenstellingen, binnen de fractie, zoals ze in de hele partij, in heel Nederland zijn, richtingen van hen, die verzets- en zuiveringsgedachte vooropstellen en hen die herstel van de rechtsgedachte centraal stellen. Maar deze tegenstellingen zijn te verzoenen en dat doen wij voortdurend. Dit zal ook in de Partij van de Arbeid moeten gebeuren.

Persoonlijk zegt spreker: ik zal mij als nieuwen fractie-voorzitter nog wel eens in mijn vingers snijden, maar het zal mij niet afschrikken. Ik hoop, dat het u ook niet zal afschrikken!

De fractie heeft, door de persmoeilijkheden, vaak het gevoel, dat zij in het luchtledige werkt. De Partij weet niet, wat wij doen. Daardoor is er geen wisselwerking tussen fractie en Partij, en dit is toch nodig, om te kunnen werken. Als het ruimtegebrek in de pers wordt overwonnen, zal de fractie ook meer een plaats gaan innemen in het hart der Partij.

Vorrink gewaagde in enkele artikelen van Reactie. Traditionalisme ware wellicht een juister woord geweest, traditionalisme, waaraan wij allen wel eens lijden. Maar we doen ons best.

Het is buitengewoon hatelijk, dat de stemplicht is gehandhaafd met 37 tegen 36 stemmen. Van onze fractie waren zes leden afwezig, een hunner was ziek. De anderen waren elders aan de arbeid; van wie twee een spreekbeurt vervulden. Het is dus ook mede uw schuld dat deze zaak is mislukt. Dat zal niet meer gebeuren. Het Kamerwerk zal moeten voorgaan.

Intussen heeft Van Eck, die voor de stemplicht is, geboft. Maar wij zijn er tegen.

Men kan niet beoordelen of er te veel troepen worden opgeroepen. Uitzending naar Indonesië is noodrecht. Men denke voorts aan de bezetting van Duitsland. Onze troepen in Indonesië zullen een belangrijke ordetaak hebben; die uitzending doorkruist niet onze Indonesische politiek. Dat naar iemands politieke overtuiging wordt gevraagd, is niet zo erg. De communisten blijken thans een voorliefde voor het leger te hebben. Voor de statistiek is het wel goed dat men de samenstelling kent.

Voor de belangen van ondergedoken ambtenaren heeft onze fractie krachtig gestreden. Zij heeft zelfs daarvan de leiding genomen en daarbij ook succes geboekt.

In de Partij leeft een sterke wens een regionale verdeling in onze fractie te hebben. Maar het is steeds zo, dat uit de provincies de vertrouwensmannen van de Partij naar voren komen, die daar reeds belangrijke functies bekleden. Die cumulatie is dus volkomen natuurlijk.

Spreker is het met Meertens eens, dat de zuivering van de Kamer-

leden onvoldoende is geweest. Maar, naar de andere kant. Er zijn leden toegelaten, die in de Kamer niet thuishoren.

Spreker hoopt, dat de persomstandigheden spoedig zo zullen zijn, dat het schriftelijke contact met de Partij beter zal worden. De Kamerfractie wenst niets liever dan midden in de Partij te staan.

Woudenberg verdedigt het beleid van het Partijbestuur. In de vijf jaren, die achter ons liggen zijn in ons land, ook in onze Partij, verwarring en geestelijke ontwrichting ontstaan. Het Partijbestuur kan die verwarring en ontwrichting niet met een enkele beslissing wegnemen. Zulks bedenke men als men constateert dat alle leden van vóór 1940 de weg naar de Partij terug nog niet hebben gevonden.

Het vraagstuk van de pers komt in het voorlopige Partijbestuur van de Partij van de Arbeid aanstonds aan de orde. Meer kan daarover thans nog niet worden gezegd.

Het is jammer dat het verslag van de culturele commissie om praktische en technische redenen nog niet van de pers is. Wij moeten ons er bij neerleggen, het kon niet.

Bij de beoordeling van afwezigheid van onze Kamerleden bedenke men, dat de belangen van de Partij en die van de fractie op een gegeven ogenblik wel eens kunnen botsen. De keus kan wel eens moeilijk zijn, indien Kamerleden spreekbeurten hebben aangenomen en die op het laatste ogenblik moeten afzeggen.

In het algemene verzet heeft onze Partij haar aandeel genomen. Of dit als partij of individueel zou moeten gebeuren, is een vraag, waarover het Partijbestuur het niet eens was.

Indien het Partijbestuur de zuivering had achterwege gelaten, zou er een veel grotere onrust zijn ontstaan. En terecht. Dan had men met gerechtvaardigde critiek kunnen komen. Wat andere partijen wel of niet hebben gedaan, raakt ons niet. De S.D.A.P. zou een veel slechtere positie hebben gehad zonder de zuivering. (Instemming.) Wat de kwestie-De Zeeuw betreft, het stond vast, dat de zuivering van de Partij in het Partijbestuur zelf zou moeten beginnen. Daarom werden jegens De Zeeuw bepaalde maatregelen getroffen en werd de zaak-De Zeeuw als eerste naar de Eerraad gebracht.

Op 1 September 1941 was het noodzakelijk, zijn functies in het openbare leven prijs te geven. Zij, die bleven, hebben daardoor zichzelf de moeilijkheden op de hals gehaald. 1 September 1941 was de fatale datum.

Wat een beroepsinstantie voor de Eerraad betreft, het is nimmer de bedoeling geweest een rechtspraak in de Partij in te voeren. Het liefst had men voor de zuivering een centraal lichaam gehad. Om praktische redenen was het noodzakelijk ook gewestelijke zuiveringscommissies in te stellen. Beroep op uitspraken van de Centrale Eerraad raadt spreker af. Daartoe is geen aanleiding. De Eerraad heeft een verbluffende objectiviteit betracht, al spreekt het vanzelf, dat over alle uitspraken niet eenstemmig zal worden gedacht.

Spreker kant zich tegen de suggesties, volgens welke het Partijbestuur te autoritair zou zijn opgetreden. Men denke aan de praktische mogelijkheden, en gewage niet al te gauw van overrompeling. Ook niet ten aanzien van de plannen tot oprichting van de Partij van de Arbeid. Want het heeft van meet af aan vastgestaan, dat de S.D.A.P. niet

zou terugkeren als Partij, die op de oude voet zou voortgaan. (Instemming.)

Hartog (Geleen) vindt het noodzakelijk, op wat Drees over de mijnwerkers heeft gezegd, enkele opmerkingen te maken.

Hij noemt de uitlatingen van Drees zelfs pijnlijk voor de mijnwerkers, als deze zegt dat de productie opzettelijk laag zou worden gehouden. De mijnwerkers wantrouwen de leiding van nu en vooral den beheerder der mijnen, welke voor de oorlog het jaag- en drijfsysteem invoerde.

Ook wat betreft het getreuzel met de pensioenregeling begrijpen de mijnwerkers niet, waarom dit alles zo lang moet duren; een en ander beïnvloedt zeer zeker de productie.

Dan is er nog de zuivering; inderdaad is er op de mijnen gezuiverd en zijn er verschillende arbeiders en beambten uit het bedrijf gezet, doch bij de directie is nog niets gebeurd; ook dit begrijpen de mijnwerkers niet goed.

Hiddink (Brunssum) merkt van uit de zaal op, dat de afgevaardigden uit de mijnstreek het niet eens kunnen zijn met de woorden van Hartog, omdat de schijn gewekt zou kunnen worden, dat sabotage door hen zou worden goedgepraat. Integendeel. Wanneer Minister Drees de saboteurs bedoelt waar Dr. Groothoff over schrijft in zijn open brief aan de mijnwerkers, dan wil hij duidelijk zeggen, dat de scherpste maatregelen tegen deze saboteurs de instemming hebben van alle mijnwerkers.

Drees repliceert en herinnert er aan, dat hij niet van de mijnwerkers, maar van bepaalde groepen van mijnwerkers heeft gesproken. Als men officieel nog niet weet, hoe de definitieve pensioenregeling er uit zal zien, dan is dat toch geen reden om Nederland in de kou te laten zitten. De mijnwerkers hebben een medezeggenschap gekregen als nergens anders het geval is. Zij moeten de zuivering scheiden van andere grieven. De eis van 80 % van de vooroorlogse dagproductie wordt gesteld. De E.V.C. zegt, denk er aan, dat gij er niet boven uitkomt. Dat is niet de juiste toon.

Duizenden Duitse mijnwerkers heeft men uit de Limburgse mijnen gezet. Maar België won de kolenslag, mede door inschakeling van 30 à 40.000 Duitse krijgsgevangenen. De mijnwerkers hebben een verzorging, ook van kleding, die ons land nergens elders kent. Daarom te meer mag geëist worden, dat zij voor 100 % meewerken. (Applaus.)

Scholten (voorzitter van de Eerste Raad) zegt, dat hij na de zeer verstandige woorden, die Woudenberg over de zuivering van de Partij heeft gesproken, nog korter kan zijn dan hij al van plan was.

De brief van Mr. Donker, waarin hij mededeelt ontslag te nemen als lid van de Eerste Raad, is voldoende beantwoord in het verslag van de Eerste Raad. Bij zijn aanloop tot critiek heeft Swierstra de bekende onderscheiding gemaakt tussen mensen, die fout zijn, en mensen, die fouten hebben gemaakt. De Eerste Raad heeft slechts bij grote uitzondering te maken gehad met mensen, die fout waren. De mensen, die verraad aan de sociaaldemocratie hebben gepleegd, hebben zich niet weer bij de Partij aangemeld. Zij hebben zichzelf uit de Partij gezuiverd. De Eerste Raad heeft beslissingen moeten nemen over mensen, die politieke fouten hebben gemaakt en daardoor het aanzien van de

Partij hebben geschaad. Dit was geen rechtspraak in de gewone zin, zoals pg. Woudenberg terecht heeft opgemerkt. De Ereraad heeft zich gevoeld als het politiek geweten van de gehele Partij. Het politiek geweten, en dus kwamen de motieven der handelingen en hun morele beoordeling niet in het geding. Van de gehele Partij, en dus mocht geen rekening worden gehouden met de gevoelens van sympathie of antipathie, die bestonden in de naaste omgeving van de aan het oordeel van de Ereraad onderworpen mensen.

Het was soms zeer moeilijk uit te maken naar welke zijde de weegschaal moest doorslaan. Het is begrijpelijk, dat er wel eens verwondering is opgekomen of ontstemming is ontstaan. De Ereraad hecht eraan nog eens duidelijk uit te spreken, dat met zijn uitspraken de eer van de partijgenoten niet is gemoeid en dat hij vaak diep respect heeft gevoeld voor de partijgenoten, die hij moest veroordelen, omdat zij politieke fouten hebben gemaakt.

Voskuil (hoofredacteur „Het Vrije Volk”) deelt mede, dat hem in de zomer van 1943 de vraag werd gesteld of hij, in afwachting van de terugkeer van Wiardi Beckman, de hoofredactie van de Arbeiderspers op zich wilde nemen. Hij heeft die vraag beschouwd als een opdracht en daaraan voldaan, in de hoop, dat het slechts voor korte tijd zou zijn en dat Beckman, als hij terugkwam — misschien na enige maanden rust tot herstel van zijn nimmer zo robuuste gezondheid — de leiding van onze bladen weer zou kunnen overnemen.

Spreker zegt te geloven, dat Beckman zou zijn teruggekeerd aan de krant. Tijdens de bezetting heeft hij zich in gedachten bezig gehouden met het herstel van onze pers. Een gesprek, dat Voskuil in het voorjaar 1941 met Althoff had, is daarvan voor hem het bewijs. En zelfs in de afzondering van het kamp Natzweiler heeft de Nacht- und Nebelhäftling Wiardi Beckman aan de krant gedacht en over haar gesproken. Korte tijd na de bevrijding kreeg Voskuil een brief uit Noorwegen, geadresseerd aan den hoofredacteur van de Arbeiderspers. Hij was afkomstig van een voormaligen gevangene uit Natzweiler en bestemd voor Wiardi Beckman.

Beckman is niet teruggekeerd. In een verluisde vlektyphusbarak in Dachau is hij gestorven, vlak voor de bevrijding. Zijn dood is een der zwaarste verliezen, die de sociaal-democratie heeft geleden.

Onder de politieke journalisten, die sinds 1900 de socialistische pers hebben gediend, zijn figuren bij wie het accent lag op hun politieke kwaliteiten en anderen, die, ook al waren zij uitnemende politici, toch in de eerste plaats in hart en nieren journalist waren. Spreker noemde twee namen: Troelstra en P. L. Tak.

In Beckman waren de politicus en de journalist harmonisch verenigd. Hij was vóór de oorlog, ondanks zijn jeugdige leeftijd, reeds een man met politiek gezag en hij beloofde een journalist te worden van Tak's formaat.

Spreker zegt niet te overdrijven, als hij zegt, dat in de sociaal-democratische journalistiek gelukkig goede journalisten worden gevonden, maar dat er geen is, die in dezelfde mate als Beckman dat was, politicus en journalist beide is.

Het is spr. een behoefte dit getuigenis af te leggen. Niet alleen omdat hij er prijs op stelt zich namens alle collega's van de Arbeiderspers

aan te sluiten bij de hulde, die bij verscheidene gelegenheden aan Beckman's nagedachtenis gebracht is, maar ook, om uit te spreken wat zijn dood voor de socialistische journalistiek betekent. Het zou hem een diepe voldoening hebben geschonken naast hem de Arbeiderspersers te mogen dienen. Het was, behalve een persoonlijk verdriet, een grote zorg te weten, dat zijn dood deze mogelijkheid voorgoed heeft afgesneden.

De taak, die spreker op zich genomen had, was geen gemakkelijke. Hij wist dat. Er moest een nieuwe redactie gevormd worden. Een aantal journalisten was van de krant vervreemd. Anderen, als Althoff en Carmiggelt, waren gevallen. Sommigen hadden in andere betrekkingen emplot gevonden. Slechts langzaam is het contact hersteld. Met tal van moeilijkheden moet thans nog rekening gehouden worden. Dat drukte sterk zijn stempel op „De Arbeiderspers” in de overgangstijd. In een aantal plaatsen moest de krant volkomen zelfstandig geredigeerd worden. Dank zij het harde werken en de opoffering van onze redacteuren, zijn daarbij prachtige resultaten bereikt. Onder de Nederlandse bladen is „Het Vrije Volk” tot een van de grootste geworden. Spr. heeft behoefte aan al zijn medewerkers dank te brengen voor wat zij hebben gepresteerd.

Het is met de kleine krant van tegenwoordig buitengewoon lastig werken. Men bedenke: vóór de oorlog verscheen de krant per week met gemiddeld 148 pagina's, thans met 12 pagina's van dezelfde grootte. In werkelijkheid is de verhouding nog iets ongunstiger. Dat betekent, dat slechts weinig nieuws en een gering aantal leiding gevende artikelen opgenomen kunnen worden.

Niettemin: we kunnen trots zijn, als we zien, wat in de kleine krant toch nog aan voorlichtende artikelen, artikelen van medewerkers, aan eigen reportages, aan vaste rubrieken verschijnt. „Het Vrije Volk” is de enige krant in Nederland met een vasten correspondent in de Russische zone, n.l. in Praag.

Men vraagt om meer voorlichting. Daarbij heeft men het oog op theoretische voorlichting.

Opneming daarvan is op het ogenblik absoluut onmogelijk, maar ook in de toekomst behoort zij niet in de krant thuis. Zij is bestemd voor week- en maandbladen en voor een apart discussie-orgaan. De krant is bestemd niet alleen voor de partijgenoten, maar ook voor zeer veel anderen.

Spr. wijst het verwijt af, dat de krant in het geven van politieke leiding tekort geschoten zou zijn. Over het wereldcongres van de vakverenigingen kon bij gebrek aan papier niet meer gepubliceerd worden. Ten aanzien van verschillende politieke kwesties liet de krant een eigen geluid horen. Men heeft wel beweerd dat over één onderwerp soms tegengestelde meningen verkondigd worden, zo wat de radiokwestie en bijv. het artikel van mr. Willemse over de socialisatie betreft. Inderdaad gebeurt dat, doch het is goed, dat de lezers kennis kunnen nemen van afwijkende gefundeerde meningen.

Men vindt de krant wat droog en conservatief. Het karakter van ons blad is echter veranderd. Wij waren voor de oorlog oppositiekrant. Thans stellen wij ons op het standpunt der regering en verdedigen dat, en dat legt ons een grote verantwoordelijkheid en de plicht der terughoudendheid op.

Haar critische plicht heeft de krant onder deze omstandigheden echter niet verwaarloosd. De critiek kan evenwel slechts detailpunten betreffen en niet de grote lijn, die de regering volgt.

Het verheugt spreker, dat geen aanmerkingen gemaakt zijn op het politieke beleid van de krant.

„Het Vrije Volk” is het enige dagblad in Nederland, dat als orgaan van een regeringspartij de politiek van het kabinet Schermerhorn—Drees in hoofdlijnen volledig steunt. Het staat op strikt democratisch standpunt en heeft derhalve steeds consequent, en spreker meende duidelijk en krachtig, de huwelijksaanzoeken van de communisten afgewezen. Het is socialistisch en heeft er consequent naar gestreefd in de partijvorming de sociaal-democratie de positie te verzekeren, die haar toekomt.

De Partij van de Arbeid zal over de toekomstige verhouding tussen krant en Partij moeten beslissen. Dan zal ook de kwestie van de vaste benoeming van den hoofdredacteur aan de orde komen.

Het spreekt vanzelf, dat spr. er prijs op stelt, zijnerzijds de nieuwe nog onbekende situatie te overwegen alvorens een beslissing te nemen, voorzover die van hem afhangt.

Spr. zegt blij te zijn, hoe de gang van zaken ook zal worden, dat hij de voldoening mocht smaken aan de bevrijding van de krant deel te nemen, de Partij te mogen dienen en haar beginselen te mogen verdedigen in een voor de toekomst van het socialisme historisch tijds-gewricht. (Applaus.)

Vorrink onderstreepte nog eens, dat de krant onder buitengewoon moeilijke omstandigheden opgebouwd moest worden. Het spreekt vanzelf, dat daarbij een massa critiek geoefend is. Men kan echter niet precies oordelen, als men dat niet van dichtbij heeft gezien. Een woord van grote dank past allen, die aan de opbouw van de krant hebben gewerkt.

Sommige partijgenoten, die naast de krant bleven staan, waren niet mals in hun critiek.

Hartelijk dank aan die partijgenoten, die na de bevrijding aanstonds met toewijding en trouw de socialistische pers hebben gediend. (Applaus.)

Het beleid van het Partijbestuur wordt daarna zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Het congres wordt daarna geschorst tot 's middags.

Middagzitting Donderdag 7 Febr. 1946

Vorrink heet bij de opening van de middagzitting allereerst welkom oud-minister dr. J. van den Tempel.

Vorrink: Alvorens ik tot de eigenlijke uiteenzetting omtrent de gedane voorstellen over zal gaan, moet ik voor de goede orde u verzoeken een wijziging aan te brengen in het gedane voorstel, dat op zichzelf reeds een beperking ook van de discussie kan geven. Wanneer u het voorstel voor u neemt, dan vindt u daar de nummers I en II en dan vindt u onder II een aantal arabische cijfers 1, 2, 3 enz. Punt 2 heeft een

laatste alinea, die begint met de woorden: „Iedere arbeidende mens worde een minimum aan eigen bezit gewaarborgd”. Over dit punt zijn ons reeds inlichtingen gevraagd en ik heb toen reeds in enkele vergaderingen in het land kunnen mededelen, dat deze hele alinea moet vervallen. Daar kunt u dus een streep doorheen zetten. Neemt u nu het voorstel dat hier in discussie is.

Ik moge dan beginnen met u in de allereerste plaats een opmerking te maken over datgene wat er hier in dit congres en daarbuiten reeds gezegd is over een onvoldoende voorbereiding van de voorstellen, zoals zij ons nu zijn gedaan en omtrent een onvoldoende voorlichting.

Partijgenoten. Ik begin met te zeggen, dat, als wij het alles helemal zelf in handen zouden hebben, het mij ook aangenaam zijn zou indien wij in een wat rustiger tempo al de problemen, die met dit voorstel samenhangen, zouden kunnen bespreken. Wij staan voor een zo buitengewoon belangrijke beslissing in de hele geschiedenis van het democratisch-socialisme in Nederland, dat het ongetwijfeld van de grootste betekenis moet worden geacht om daar breedvoerig met elkander van gedachten over te kunnen wisselen, maar wanneer hier in het congres en ook daarbuiten in onze Partij het woord is gebruikt, dat men de beweging met deze voorstellen overrompelt, dan moet ik u zonder enige reserve zeggen, dat ik dit verwijt volstrekt afwijs. Dat klopt op geen enkele wijze met de hele historische ontwikkeling, die onze Partij na de eerste wereldoorlog heeft doorgemaakt en dat klopt allerm minst op de besprekingen, die in de afgelopen 5, 6 jaar in de kring van onze eigen partij, maar in nog belangrijker mate in het contact van onze partijgenoten met niet-partijgenoten zijn gevoerd. Ik weet, dat men van zekere zijde zou kunnen zeggen: Ik heb daar nooit iets van gemerkt. Ik heb mij vanmorgen bij interruptie veroorloofd om te zeggen: Dan heb je die 5 jaren, die achter ons liggen, geslapen, en ik herhaal dat hier in alle gemoedelijkheid. Er is n.l. een aantal partijgenoten geweest, en ook niet-partijgenoten, die zich op het standpunt hebben gesteld: Als de oorlog over is, dan zal ik mijn hoofd wel eens buiten de deur steken en kijken wat er zoal in de wereld aan de gang is. Dat is hun goed recht geweest. Er was geen enkel voorschrift dat hun dat verbood, maar dan moeten zij zich niet verbazen, dat er andere lieden zijn geweest, die de tijd niet zo ongebruikt hebben laten voorbijgaan en die in die 5 jaren van de bezetting iets gedaan hebben dat niet anders was dan een voortzetting van een gesprek dat reeds vóór de oorlog in volle gang was, een gesprek, dat ten nauwste verband hield met de positie van het democratisch-socialisme in het algemeen en van onze partij in het bijzonder, een gesprek dat in verband ook stond met de gehele politieke situatie in Nederland. Het is niet voor de eerste keer dat er op een congres van de S.D.A.P. woorden uitgesproken worden, die in de richting gaan van het vaststellen van het feit, dat de politieke situatie in Nederland is vastgelopen. Wij hebben op onze congressen herhaalde malen discussies gehad over de vraag hoe het mogelijk was, dat, na een zeer intensieve verkiezingsactie, waarin onze mensen het beste hadden gegeven wat zij te geven hadden, tenslotte het resultaat, zowel ten goede als ten kwade, zich om een zeer vaststaand punt bewoog van een beetje meer en een beetje

miñder. Wij hebben in onze Partij de discussie gehad over de vraag, waarom, na een zekere stormachtige groei na de wereldoorlog, op een gegeven ogenblik het ledental der Partij niet alleen tot stilstand is gebracht, maar zelfs langzamerhand bezig was weer terug te lopen, ondanks de grote inspanning die de trouwe kern van werkers en propagandisten voor de Partij zich had getroost.

Partijgenoten. Zonder te willen terugtreden in alle details — het heeft op het ogenblik, naar mijn opvatting, ook geen zin — van de redenen die daarvoor aan te wijzen zijn, was ook in het verleden, naar de overtuiging van de overgrote meerderheid in de Partij, een van de oorzaken, dat de politieke constellatie in Nederland niet meer klopte op de problemen waarvoor dat politieke leven in Nederland was gesteld. Anders gezegd, dat de coalitiepolitiek, dat de antithesepolitiek in Nederland volstrekt ongeschikt was om de basis te vormen voor de oplossing der problemen waarvoor ons nationale leven zich zag gesteld. Partijgenoten, dat hebben wij niet één keer, maar dat hebben wij duizend keer uitgesproken, maar wij hebben het nergens zo concreet, zo aan den lijve gevoeld als toen wij in de dagen van de massa-werkloosheid in Nederland ons Plan van de Arbeid hebben geconcipeerd en het aan het Nederlandse volk hebben aangeboden als onze zelfstandige bijdrage om ons volk van deze ellende te helpen verlossen en toen wij allen misschien wel in een zeker naïef optimisme gehoopt hebben, dat men dat program zou beoordelen op zijn eigen mérites en toen wij gezien hebben, hoe diezelfde politieke constellatie in Nederland het onmogelijk heeft gemaakt om dat te beoordelen naar zijn eigen waarde, maar het eenvoudig stuk gebroken werd onder de tegenstellingen zoals die door de coalitie en de antithesepolitiek in Nederland waren geschapen.

Partijgenoten, dat heeft velen van ons aan het denken gebracht goddank, en wij zijn daardoor tot de overtuiging gekomen, dat er op dit stuk in Nederland iets moest veranderen. Daaruit nu is het gesprek ontstaan, niet alleen van de bezettingsjaren zelf, maar ook reeds vóór de bezettingsjaren aangevangen en dat nu is voortgezet, na de bevrijding, hetgeen tenslotte gevoerd heeft tot het resultaat, zoals het u nu is voorgelegd.

Wanneer ik op dit ogenblik voor u treed, dan weet ik dat in de Partij bij menigeen, misschien ook zelfs na de vruchtbare gewestelijke en stedelijke federatievergaderingen, die wij op dit stuk hebben gehad, het gevoel overheerst: Wat zit er eigenlijk achter deze fusie? Ik zal straks de gelegenheid hebben om u, bij de voorlezing van een brief, die wij van de C.P.N. hebben gekregen, te laten zien wat je er zoal allemaal achter zoeken kan. Dat is niet gering, zoals u wel zult willen veronderstellen, maar er zijn er ook in de partij, die de behoefte hebben om de vraag te stellen: Wat heeft nu de ene partij ter slachtbank gevoerd en wat hebben de anderen nu op dit fusiefeest als offer gepresenteerd, waarbij dan uit den aard der zaak de neiging bestaat om wederkerig af te gaan wegen wie nu het meest het haasje is bij deze fusie en om dan te zeggen of men eventueel vindt, dat het offer, dat men brengt, al of niet de moeite waard is om gebracht te worden.

Partijgenoten. Ik verbaas mij over deze gedachtengang niet. Ik kom

er alleen met al de kracht mijner overtuiging tegen op, want zo staat de zaak niet.

Ik aarzel geen ogenblik om u te verklaren, dat wij, naar mijn overtuiging, staan aan een gewichtig kruispunt in de ontwikkeling van het politieke leven in Nederland, dat het resultaat is van een groot en breed groei- en ontwikkelingsproces. En het wil mij voorkomen, dat wij beneden de maat van het democratisch-socialisme zouden blijven, wanneer wij voor dat groeiproces niet alle begrip zouden tonen van lieden, die, levend krachtens hun historische verbondenheid met het democratisch-socialisme, zo'n innig begrip hebben voor het feit, dat de dingen in de wereld veranderen en wij met hen en dat wij voor die veranderingen een open oog moeten hebben, willen wij inderdaad, staande op de bodem der realiteit, een realiteitspolitiek kunnen voeren.

Dat groeiproces heeft zich voorgedaan in allerlei kringen, het heeft zich voorgedaan inderdaad ook bij ons. Er is bij menigeen in de Partij zo'n huivering wanneer men iets dergelijks zegt, wanneer men het gevoel heeft: Wat is er dan bij ons veranderd? Er is bij ons toch eigenlijk maar één plicht, dat is vast te houden aan onze principes! Die plicht is er ongetwijfeld, als wij duidelijk onderscheid willen maken tussen datgene wat er blijvend is in onze principes en datgene wat er zich wijzigen moet, onder de drang der omstandigheden, in de methodiek, waarmee wij deze beginselen zullen gaan verwezenlijken. Ik zou gaarne een enkel woord willen zeggen over dat groeiproces in onze Partij. Dat groeiproces in onze Partij hangt, naar mijn opinie, ten nauwste samen met de veranderde positie van het democratisch-socialisme in de wereld en ook in ons land, een veranderde positie, die wij vanmorgen al even hebben aangeraakt, toen wij spraken over de ontwikkeling, die er ligt in de plaats en in de allure van een partij, die van uitsluitend oppositiepartij zich ontwikkelt naar een partij, die een grote en zware regeringsverantwoordelijkheid, zich onder de drang der omstandigheden dwingend, onontkoombaar ziet opgelegd.

Partijgenoten. Dat ontwikkelingsproces heeft zich voltrokken in onze gehele houding tegenover de constructieve taken, waarvoor wij zijn gesteld. Het is nog niet zo verschrikkelijk lang geleden, dat er in de houding van velen onzer een afwijzend, een negatief standpunt was te constateren tegenover de taken, die wij in de staatsmacht hebben te vervullen; het is nog niet zo erg lang geleden, dat congressen als deze, bij de bespreking van het beleid, mede werden beheerst — en dikwijls op een zeer bewogen wijze! — door de vraag of leden van het Nederlandse Parlement, voor zover het sociaal-democraten waren, deel mochten nemen aan de opening der Staten-Generaal, aangezien bij die gelegenheid de Koningin als Hoofd van de Staat die Staten-Generaal placht te openen en het sociaal-democraten niet stond om bij die gelegenheid aanwezig te zijn in gezelschap van het Staatshoofd! Ik denk, dat wij op het ogenblik vrijwel allen cynisch zouden lachen als de een of andere afdeling het in haar hoofd zou krijgen om daar nog een woord aan te verliezen. Dat is maar een klein, uiterlijk trekje van wat er in onze gehele innerlijke positie als S.D.A.P. in Nederland zich heeft veranderd.

Maar er hebben zich ook nog veel dieper gaande ontwikkelingsprocessen in onze Partij voltrokken. Wij hebben na de grote oorlog van 1914-1918 iets verloren en tegelijkertijd iets gewonnen. Wij hebben iets verloren in die zin, dat wij iets kwijt geraakt zijn van wat ik zou willen noemen, dat typische soort dogmatische zelfverzekerdheid dat voor velen van ons een gemakkelijk — en al te gemakkelijk! — plechtanker was om zich niet al te zeer te behoeven te bezinnen op beginsel en op toepassing van het beginsel en wij hebben iets gewonnen, juist omdat wij dit verloren hebben, omdat wij door het verlies van die dogmatische zelfverzekerdheid opener zijn geworden niet alleen voor de veelvuldigheid van de maatschappij zelve, maar ook daardoor opener zijn geworden voor de vraag in hoeverre geestverwante opvattingen en gelijksoortige strekkingen zich in andere groeperingen vertonen, waar wij niet meer met een hooghartig-afwijzende houding tegenover kunnen staan als dat in het verleden het geval was. Ik heb geen behoefte lang stil te staan bij dit onderwerp, juist mede in verband met het feit, dat ik niet meer tijd van U wil vragen dan nodig zal zijn om een discussie in te leiden, die ik hoop, dat wij op enigermate brede wijze zullen kunnen voeren, maar ik mag U op één terrein nog wijzen. Wanneer wij in de strijd, die wij gevoerd hebben in Nederland inzonderheid tegen de christelijke coalitiepolitiek, ons gericht en gewend hebben tegen het politieke Christendom van het verleden, dan hebben wij daar altijd bij gezegd, dat het niet betekent en niet betekenen mocht, dat de sociaal-democratie vijandig stond tegenover Kerk en godsdienst. Dat was in abstracto juist. Was het ook reëel juist? Of was het werkelijk zo, dat wij in Nederland de tragische omstandigheid hebben gekend, dat de brede massa van ons Nederlandse volk gespleten was in twee groeperingen: de kerkelijke en de buiten-kerkelijke groepering en dat de Nederlandse sociaal-democratie het tragische feit had te nemen, dat zij was de vertegenwoordigster in overweldigende meerderheid van de buitenkerkelijke arbeiders en dat er in de aanvang, volkomen verklaarbaar en ik ben zelfs bereid om te zeggen tot op grote hoogte ook begrijpelijk, een merkwaardig meerderwaardigheidsbewustzijn was aan de zijde van de sociaal-democratische arbeiders. En herinneren zich, ik behoef niet alleen te zeggen de alleroudsten in ons gezelschap, maar zelfs diegenen van middelbare leeftijd, niet hoe menig sociaal-democratisch vakverenigingslid toch niet eigenlijk een katholiek en orthodox-protestant beschouwde als een mens, die in geestelijke ontwikkeling nog niet zover was, dat hij de kerk en de bijbel achter de rug had en dat zij zich op het standpunt stelden, dat zij eigenlijk geroepen waren om de brekers te zijn van stakingen, om diegenen te zijn die zich verzetten tegen onze strijd? Ik meen dat die tijd, door een groeiproces van ongeveer 25 jaar in Nederland stap voor stap en stuk voor stuk is overwonnen, dat er op dit ogenblik dat soort dogmatische zelfoverschatting in onze rijen niet meer is en dat wij weten, dat elk menskind slechts een stuk van de waarheid omvatten kan, waardoor wij geholpen worden ook te luisteren naar datgene, wat men ook in andere kringen gelooft en denkt en verlangt en wenst. Dat geestelijke groeiproces is ongetwijfeld een fundament, waarop opgetrokken zal moeten worden datgene, wat wij als partijbestuur aan

het congres hebben voor te stellen, een groeiproces, waardoor onze Nederlandse sociaal-democratie hecht verworteld is geraakt in onze Nederlandse volksgemeenschap, een verworteling die uit de aard der zaak haar zeer bijzondere versterking heeft gekregen in de 5 en 6 jaren van strijd die achter ons liggen tegen de tyrannie en tegen de verdrukking, een versteviging in die zin van een groeiproces dat er toe geleid heeft, dat wij in de jaren van de bezetting die achter ons liggen samengewerkt hebben in de illegaliteit, in het verzet tegen den onderdrukker, met mensen komende van elke politieke richting en godsdienstige overtuiging, die het gesprek mogelijk heeft gemaakt tussen degenen, die voorheen onverzoenlijk aan weerskanten van de scheidslijnen stonden. Voor dat groeiproces wens ik mij niet alleen niet te verontschuldigen, ik acht het een van de allerbelangrijkste elementen om te komen tot die positie in het maatschappelijke en politieke leven van Nederland die wij nodig hebben om regeringsverantwoordelijkheid te gaan dragen. Partijgenoten, dat lijkt mij nog altijd het doel van elke politieke partij en het doel van elke politieke strijd.

Daar heeft ook aan de andere kant een groeiproces plaatsgegrepen in het christelijk volksdeel. Er is in dat christelijk volksdeel een bewustzijn gegroeid, dat het ten opzichte van zijn verantwoordelijkheid tegenover het sociale en economische leven in menig opzicht te kort is geschoten. Daar is een groeiend bewustzijn inzonderheid in leidende kringen van de Nederlandse Kerken en misschien mag ik zeggen in de leiding van de Ned. Hervormde Kerk. Ik zal uit tijdsoverweging u het manifest van de Synode der Ned. Hervormde Kerk niet voorlezen, maar ik hoop dat er velen van ons zijn die het niet één keer, maar die het een paar keer gelezen hebben en die zich juist met het oog op de geschiedenis van de Nederlandse arbeidersbeweging en met het oog op de geschiedenis van het socialisme in Nederland zullen weten te herinneren wat eigenlijk het grote motief geweest is, waarom de brede massa van het Nederlandse volk vervreemd is geraakt van de kerk, vervreemd is geraakt omdat in die kerk zo vaak het Christendom en de Christelijke deugden werden gepredikt op Zondag en er op Maandag zo weinig ernst mede werd gemaakt en omdat wij m.i. mogen constateren in een manifest als waarin de Kerk zegt: „Wij willen ons eigen woord spreken ten aanzien ook van de aardse dingen des menselijken levens”, dat nu in dat manifest tot uitdrukking komt hoezeer de Kerk heeft beseft, of bezig is te gaan beseffen haar volle verantwoordelijkheid voor ons aardse bestaan. Ik ben van mening, dat, als de historie anders had kunnen gaan en de Kerk zou dat woord niet nu gesproken hebben, maar 50 jaar geleden, menig ding in Nederland er anders uitgezien zou hebben dan het er door deze tragische omstandigheid uitziet. Dit is een groeiproces dat zich voltrokken heeft ook in een deel van onze Katholieke landgenoten.

Er zijn vragen gesteld en zij zullen straks misschien nog wel eens worden gesteld, hierop neerkomende: Hoeveel denkt gij er eigenlijk uit de Katholieke wereld in de nieuwe Partij van de Arbeid te krijgen? Ik heb er zelfs niet de flauwste voorstelling van, of het er 10, 100, of 1000 zullen zijn. Ik ben geneigd om te zeggen: Het zal wel ergens

tussen de 10 en de 1000 liggen, maar veel meer zal het wel niet zijn en ik zou mij kunnen voorstellen, dat gezegd zou worden: Is dat alles en rechtvaardigt dat alles wat gij meent daarmee overhoop te moeten halen? Moet ik u zeggen wat de betekenis is, de ontzaglijke betekenis van het feit, dat wij op het ogenblik in staat zijn geweest door deze samenspreking en door dit overleg deze ontzaglijke controverse te doorbreken, die bestaan heeft uit een zeer beslist en pertinent verbod voor Katholieken om lid te zijn van een socialistische organisatie? Wat het betekenen moet voor de ganse propagandapositie van het democratisch socialisme indien wij niet stuiten op deze ondoordringbare muur van de geestelijkheid, die zegt: Wij onthouden u de genademiddelen der Kerk indien gij uw socialistische overtuiging tot uitdrukking brengt door uw stem uit te brengen op de partij van het democratisch socialisme, of die nu S.D.A.P., dan wel of die nu Partij van de Arbeid zal heten! Ik zal u op het ogenblik ook niet bezig houden met het voorlezen van citaten uit deze zelfde kringen, maar ik moge u aanraden om, indien gij deze dingen leest, ze te lezen met al de critische zin waarover gij beschikt, maar dan niet met de behoefte om er datgene in te vinden waarvan gij zeggen kunt: „Dat snap ik nog niet” en „Wat bedoelen ze daarmee”, maar te willen luisteren naar het volstrekt openhartige socialistische woord dat uit deze verklaringen spreekt en dat ons duidelijk maakt, dat er in dat kamp inderdaad mensen zijn, die bereid zijn met ons de strijd voor het democratisch socialisme nu en in de naaste toekomst in strijdbroederschap te gaan voeren, op grond van het feit, dat naast dat groeiproces in onze eigen kring ook een groeiproces in hun kring zich heeft voltrokken.

In de 3e plaats heeft zich een groeiproces voltrokken in de rijen der intellectuelen. Ook daarover is in de Partij veel te doen geweest, vanuit sentimenten, vanuit gezichtspunten die ik volkomen kan verstaan. Er zijn er onder onze arbeiders, die heel openhartig zeggen: Dat betekent, dat wij straks een soort overheersing krijgen van de zijde der intellectuelen, dat zij naar het bekende woord van „het denkende deel der natie”, zullen optreden en die daardoor den eenvoudigen arbeider in de hoek zullen dringen, waar hij eigenlijk liever maar zwijgt, omdat hij bang is tegenover deze geleerde lieden toch eigenlijk voor zijn eigen mening niet meer overtuigend genoeg in het krijt te kunnen treden. Twee opmerkingen. De eerste zeg ik u niet omdat ik in het gevlj wil komen. Het is niet bepaald mijn gewoonte om dat te doen, maar ik zeg u uit het diepste van mijn eigen overtuiging: Waar haalt gij die angst vandaan? Hebben wij in de 50 jaren die achter ons liggen bewezen wat het zelfstandig politiek denken van de arbeidersklasse als zodanig vermag tot stand te brengen, of hebben wij het niet bewezen? En hebt gij in de practijk van uw eigen propaganda-arbeid en van uw eigen arbeid in allerlei vormen van organisatie in het particuliere en van vertegenwoordiging in het openbare leven de indruk gekregen dat de arbeider, die zich de moeite heeft gegeven zich bezig te houden met de vragen van het sociaal-economische en politieke leven, op enigerlei wijze de bajonet moet afslaan tegenover een intellectueel? Of hebt gij de indruk gekregen dat er onder die intellectuelen een ontzaglijk politiek

analfabetisme zit, zodat hij bij een arbeider, die zijn krant sinds jaar en dag gelezen heeft, gerust in de leer kan gaan? (Applaus)

Ik voeg daar een andere opmerking aan toe. Ik voeg daaraan toe deze opmerking, dat ook in de kringen der intellectuelen zich een groeiproces heeft ontwikkeld. Er is bij de intellectuelen maar al te zeer geweest een eigenaardig soort afwijzen van verantwoordelijkheid voor het politieke leven. Dat is natuurlijk een algemene opmerking, want, wanneer gij zo eens hier achter de tafel kijkt, dan zitten daar zo enkele lieden die ook tot de intellectuelen behoren en er zitten er zo in de zaal dan nog enkelen verspreid, van wie dat nu niet zo direct gezegd kan worden, maar dan mag men toch als algemene tendens wel vaststellen: Er is ongetwijfeld in de kringen der intellectuelen een groeiend verantwoordelijkheidsgevoel tegenover de openbare zaak. Zij hebben het mij persoonlijk gezegd en velen van u zullen het van anderen gehoord hebben, die gezegd hebben: Een feit is, dat wij vóór de oorlog ons al te zeer bezig hebben gehouden met onze eigen egoïstische belangetjes van een gevestigde positie in het maatschappelijk leven op grond van onze gaven en opleiding of ons bezig hebben gehouden met allerlei intellectuele problemen, die ons meer interesseerden. Daar is gekomen in de kring der intellectuelen het besef, dat onze gehele maatschappij in een crisistoestand verkeert, die er aanspraak op maakt, dat ook zij hun krachten zullen gaan inzetten om de crisistoestand ten goede te doen keren. Er is in de rijen der intellectuelen het besef gegroeid, dat zij mede verantwoordelijk zijn voor de maatschappij. Partijgenoten, zullen wij ons daarover verheugen of zullen wij daar bang voor zijn? Staan we niet op een punt waar menigeen onzer zegt: De grote vraagstukken, die ons nu als verantwoordelijke mensen in net gehele maatschappelijke en politieke leven worden opgelegd, vragen een maximum ook aan technische kennis, aan intellectuele scholing, ten einde deze problemen ook werkelijk baas te worden.

Er is in de sociaal-democratie altijd een ontzaggelijk nuchter besef geweest, dat je er met algemene frasen niet komt, maar dat je de dingen ook in hun praktische betekenis moet doorgronden en doordenken. Wat hebben onze tegenstanders niet altijd honende opmerkingen gemaakt, als zij zeiden: Er is wéér een socialisatie-commissie ingesteld, ze hebben wéér een boek over de medezeggenschap het licht laten zien en het blijft allemaal theoretisch gepraat! Het is geweest de grote geestelijke voorbereiding om uit algemene leuzen een concreet inzicht geboren te laten worden in de praktische moeilijkheden en in de praktische nuchtere vragen, waarvoor wij stonden, maar wij hebben al arbeidend de overtuiging gekregen dat wij op een gegeven moment deze theoretische en politieke vraagstukken omslaan in praktische en technische vragen en het is niet voor de eerste keer als gij op dit congres zegt, dat menigeen van ons zich bezorgd afgevraagd heeft: Hoe staat het grote intellectuele apparaat in de maatschappij dan tegenover de praktische verwezenlijking van deze eisen? Het is op dit congres b.v. al weer tot uitdrukking gebracht. Werken de ambtenaren mede, werken die technici, werken die ingenieurs, werken die bedrijfsleiders mede of werken ze tegen? Wij weten al te zeer wat het betekent, of op deze vraag met ja of neen

moet worden geantwoord en het is naar mijn opvatting en overtuiging van de grootst mogelijke betekenis dat wij in het intellect vertrouwen weten te wekken voor de juistheid van ons inzicht in de noodzakelijke maatschappelijke en politieke ontwikkeling en dat wij dat intellect weten in te schakelen op een moment, dat wij geroepen worden om onze propaganda-leuzen in daadwerkelijk opbouwende arbeid in het politieke en sociaal-economische leven om te zetten. En als dus op het ogenblik blijkt, dat in de kringen der intellectuelen er velen zijn, die, van aangezicht tot aangezicht geplaatst tegenover de volstreckte ontoereikendheid van het kapitalistische stelsel om de grote vraagstukken van ons economische leven op te lossen, zich wenden tot socialistische oplossingen, dan meen ik, dat er in ons hart slechts vreugde kan zijn over deze ontwikkeling.

Die ontwikkeling heeft zich voltrokken. Daarvan is o.a., datgene wat er gegroeid is in de kring der vrijzinnig-democraten, en ik wil het u maar precies zeggen, inzonderheid in de kring der jongere vrijzinnig-democraten, een van de merkwaardigste symptomen. Het is ook een van de merkwaardigste symptomen van wat er zich ontwikkeld heeft in die velen, die zich bij allerlei woorden in onze tijd, kwalificeren als politiek daklozen, die ook dezer dagen onder een dak bij elkaar komen in het vooruitzicht dat hun dat de weg zal banen naar de Partij van de Arbeid. En het zal u gegaan moeten zijn als het mij gegaan is in de maanden die achter ons liggen, toen wij van allerlei kanten juist uit de kring van de jongere intellectuelen de opmerking te horen kregen: Als dat kon gelukken, dat wij een grote, brede Partij van de Arbeid scheppen, waarin ook voor ons plaats en ruimte is, dan zou dat een van de heerlijkste dingen voor ons zijn, om daarbij gemeenschappelijk met jullie te kunnen optreden. Ik ben dus niet zo bang voor een overheersing van de intellectuelen, maar ik mag er toch nog wel dit aan toevoegen, dat ook het arbeiders-element in de ontwikkelingsgang die wij ons gedacht hebben, ongetwijfeld niet zal ontbreken.

Het is u bekend, dat tot de groepen die met ons hebben geconfereerd, ook behoort de C.D.U. Dat is niet bepaald een gezelschap van intellectuelen. Dat is een gezelschap waarin het arbeiders-element geheel overheerst en het is een groep van waaruit een sterk socialistisch element onze Partij van de Arbeid zal kunnen komen versterken.

Er is ons een waarschuwing geworden inzonderheid van de zijde der communisten, die gezegd hebben: Kijk eens, wat er nu bezig is zich te voltrekken, dat is, dat gij niet langer wilt zijn een partij van de arbeid. Ik ben geneigd om te zeggen: Dat moeten zij vooral beweren, die in de laatste maanden nu letterlijk niets anders doen — en dan de consequentie trekken uit een zeker groeiproces — dan maar op de meest banale wijze visjes uitgooien in de hoop, dat zij er een kabeljauw mede zullen vangen. Ik heb hier voor mij een citaat uit het verslag van het congres van de C.P.N. van onlangs en daar staat in: „De boeren, de middenstanders en de intellectuelen van ons te scheiden door een radicalisme in woorden, dat metterdaad de reactie ondersteunt, zou de geboorte van de nieuwe maatschappij vertragen. Aan een dergelijke fout zullen wij ons niet schuldig maken.”

Welnu, ik heb er maar één antwoord op: Wij ook niet! (Applaus)

Dit is de sociologische kant van de fusie, die wij voorstellen aan het congres. Men uit ook vrees voor de meer principieel ideologische kant en men uit de bezorgdheid die men eigenlijk toch maar op een wijze tot uitdrukking kan brengen in overeenstemming met het sentiment dat in de Partij ongetwijfeld leeft: Gaan wij door deze fusie niet verwateren? Zal er op deze wijze geen afbreuk worden gedaan aan de noodzakelijke radicale gezindheid in onze partij om de grote, noodzakelijke hervormingen ook werkelijk te kunnen verwezenlijken? Ik geloof, dat men zich te dien opzichte deerlijk vergist t.a.v. de mentaliteit van een groot aantal mensen die op het punt staan de weg naar de Partij van de Arbeid in te slaan. Ik heb die ervaring reeds opgedaan t.a.v. die nieuwe partijgenoten die inzonderheid behoren tot de kring van de orthodox-protestanten. Wij zijn allemaal een beetje afstammelingen van het 17e eeuwse Calvinisme in Nederland, maar zij hebben dat Calvinisme toch op een heel eigenaardige manier in hun bloed en als het er op aankomt om radicaal te zijn, zijn die partijgenoten het dan ook spoedig volledig. Ik zou willen zeggen, dat het soort typische stoerheid, dat aan de ene kant de omgang met onze anti-revolutionnaire tegenstanders zo moeilijk maakt, maar dat aan de andere kant ons een zo diep respect doet voelen voor die anti-revolutionnaire tegenstanders, dat diezelfde soort hardheid ook zit in die Orthodox-Protestantse partijgenoten. Dat zijn niet zulke zachte jongens als waarvoor men klaarblijkelijk meent hen te kunnen verslijten, als wij daar een beetje al te veel van in de Partij zouden krijgen. Ik behoef hier maar één naam te noemen, de naam van Buskes, om u in elk geval al een vingerwijzing te geven in de richting van waar u al zo'n verwatering heeft te vrezen voor onze socialistische principes!

Maar ik heb een getuigenis gekregen, waar ik al heel erg dankbaar voor ben, een getuigenis van den man die in deze gehele fusie-aan gelegenheid, al is hij dan geen ervaren politicus in de ogen van den heer Schouten, toch van zo'n grootsheid van politieke blik heeft blijk gegeven, dat ik geneigd ben om te zeggen: Er kan ons wel geen groter geluk te beurt vallen, dan dat deze man zijn plaats in de Partij van de Arbeid zal willen innemen, met al de verantwoordelijkheid die dat voor hem medebrengt. Gij hebt in „Paraat” een artikelje kunnen lezen van de hand van prof. Schermerhorn aan het congres der S.D.A.P. Ik zal u dat ook niet voorlezen, omdat ik aanneem, dat gij allen dat gelezen zult hebben, maar ik wil u toch nog wel even dit in herinnering brengen, dat hij tot slot zegt: „Het socialisme van morgen zal minder bezwaard zijn met de tradities, met de woordkeus, met de „sfeer” van een vorige periode. Het zal de krachten samenbrengen van al diegenen die, gedragen door een diep besef van verantwoordelijkheid, ernst willen maken met de taak die ons wacht. Die taak is: ons eigen socialisme, zoals dit in Nederland in brede kringen van allerlei levens- en wereldbeschouwing is gegroeid, hetzij men dit democratisch of personalistisch wil stempelen, niet slechts te propageren, maar het ook in ons nationale leven tot werkelijkheid te maken. Niet op propaganda en op leuzen, maar op de socialistische daad wacht het Nederlandse volk, zowel in die lagen, die zich in vroegere tijden tot het socialisme bekenden, als die daarin tijdens

de oorlog de enige uitweg en hun ideaal leerden zien." (Applaus)
Het wil mij voorkomen, dat in deze woorden van Schermerhorn dat gehele groei- en ontwikkelingsproces in een belangrijk gedeelte van ons Nederlandse volk op overtuigende wijze tot uitdrukking is gekomen. Ik ben er trouwens ook van overtuigd, dat de overweldigende meerderheid van de Partij deze toestroom van nieuwe mensen in de beweging van het democratisch socialisme, deze verbreding van de basis van het democratisch socialisme, van harte gaarne zal toejuichen. Maar ik begrijp en versta, dat er onder ons zijn, die zich de vraag voorleggen: Is dit toch, in totaal gezien, niet al te zeer een eenzijdige uitbreiding naar rechts en staat daar links van ons niet een groepering waar wij toch onze aandacht ook nadrukkelijk aan moeten besteden?

Ik heb u reeds over die onderscheiding van rechts en links het een en ander gezegd. Het is een onderscheiding naar mijn overtuiging, die sinds lange tijd onbruikbaar geworden is in Nederland. Maar, zelfs al zou ik willen aannemen, dat in hoofdzaak die uitbreiding gezien moet worden als een uitbreiding met mensen van minder radicalistische inslag dan de onze, zo wil ik toch gaarne ingaan op het bezwaar dat men te dien opzichte meent te moeten koesteren. Ik zou in het algemeen dit willen zeggen, dat wij, als sociaal-democraten geen enkele angst hebben voor een radicalisatie van onze beweging, mits dit radicalisme ook is een reëel radicalisme, indien het niet meent, dat men in de een of andere revolutionnaire fraseologie moet bedekken zijn tekort aan praktisch regeervermogen, indien men ontrouw zou worden aan het sociaal-democratisch beginsel, dat men niet moet propageren wat men niet weet, dat men ook in de werkelijkheid van morgen waar kan maken. Dat is onze kracht geweest in het verleden, het zal de maatstaf zijn, die ons in de toekomst wordt aangelegd. En, partijgenoten, nu wil ik wel zeggen dat het u allen reeds bekend kan zijn, dat onze Studiecommissie op het standpunt staat dat er ook na de fusie nog overleg mogelijk is met allerlei groepen die in dat overleg tot nu toe, om welke reden dan ook, niet werden betrokken. En ik zie geen enkele reden waarom dat niet zouden zijn, groepen die zich in Nederland als radicale groepen plegen af te tekenen. Ik denk hier bijvoorbeeld aan wat men wel kan noemen de Vlam-groep in Nederland, ik denk b.v. ook aan de mensen die in het dagblad „Het Parool” een soort geestelijk centrum menen te zien en het doet mij genoegen u te kunnen mededelen, dat b.v. van de zijde van de mensen van „Het Parool” reeds de vraag is opgeworpen of niet de mogelijkheid bestaat om, zelfs nog voordat Zaterdag het eigenlijke fusiecongres gehouden zal worden, ook met die groepen een bespreking te hebben, die er misschien toe zal kunnen leiden, dat ook vanuit die groep nog mensen in het verdere overleg over de oprichting van de Partij van de Arbeid worden betrokken. Ik kan slechts spreken voor ons zelf, doch ik meen, dat van onze kant tegenover een dergelijk overleg geen enkel bezwaar in het midden behoeft te worden gebracht en kan u zeggen, dat ik van harte gaarne hoop, dat het tot een positief resultaat zal leiden. Hoe de anderen daar over denken is mij uit de aard der zaak niet bekend. Ik stel er dus prijs op om duidelijk te kunnen zeggen, dat hiermede de ontwikkeling naar mijn over-

tuiging in geen enkel opzicht dus bij voorbaat als afgesloten moet worden beschouwd en dat er geen enkele overtuiging of mening is in de samenwerkende groepen van nu, dat het daarmee voorlopig wel afgelopen zal zijn. Maar deze vraag heeft, laten wij nu maar niet om de hete brei heen draaien, slechts één praktisch aspect: Al dit gepraat over groepen van links van ons, betekent: Wilt gij samenwerken met de communisten ja dan neen?

Partijgenoten, daar moet ik een ogenblik bij stil staan, omdat de Communistische Partij, ik zou haast willen zeggen, haar traditie getrouw, een brief geschreven heeft aan ons Congres en ik zal u van die brief, niet alleen op haar verzoek, maar omdat ik geloof dat het instructief is, voorlezing doen:

„Aan het Congres der S.D.A.P. in Bellevue te Amsterdam.

Nu uw congres aan de vooravond van de verkiezingen, die voor ons land van verstrekken betekenis zullen zijn, bijeenkomt, achten wij het nuttig ons opnieuw tot uw congres te wenden, hoewel de conferentie van de S.D.A.P., op 5 en 6 September 1945 gehouden, onze voorstellen heeft afgewezen.

De beslissingen, die Uw Congres zal hebben te nemen, zullen naar onze mening van een zodanige invloed zijn op de politieke ontwikkeling van ons land en in het bijzonder op de verhouding tussen sociaal-democraten en communisten, dat wij het verantwoord achten, U opnieuw te verzoeken een voorstel tot samenwerking onzerzijds in overweging te willen nemen.

Het zal U niet onbekend zijn, dat de reactie in ons land, sinds de bevrijding op brutale wijze de kop heeft opgestoken en op velerlei manieren poogt, het streven naar herstel en vernieuwing, dat bij de grote meerderheid van ons volk leeft, te verijdelen.

Dit pogen der reactie is niet alleen in Nederland merkbaar. Het maakt deel uit van een over geheel Europa verbreide beweging, die zich ten doel stelt de machtspositie van de grote kapitaaltrusts te behouden, de drang naar socialisme onder de volkeren te bestrijden en daartoe de resten van het fascisme zoveel mogelijk overeind te houden en te versterken.

Het zal er bij de aanstaande verkiezingen om gaan, deze reactie te verslaan en een beïnvloeding van de regerings-politiek harerzijds in de toekomst onmogelijk te maken.

Dit doel zal o.i. niet bereikt worden langs de weg, die door de Nederlandse Volksbeweging wordt voorgestaan.

Het plan van de Nederlandse Volksbeweging is in de eerste plaats om de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij te doen verdwijnen en haar te vervangen door een partij, die ook al noemt zij zich „Partij van de Arbeid”; niet langer een partij van de arbeidersklasse zal zijn.

Hoe het beginsel-program en het urgentie-program van deze Partij van de Arbeid ook geformuleerd moge worden, de grondslag daarvan is zonder twijfel de strijd tegen de communisten, d.w.z. het bestendigen en verscherpen van de verdeeldheid van de arbeidersklasse en het aanvaardbaar maken van de nieuwe partij voor een coalitie met de R.K. Staatspartij en eventueel de Anti-revolutionnaires en Chr. Historischen.

Daartoe heeft ook de R.K. Staatspartij haar naam veranderd en haar program een rose tintje gegeven.

Daartoe moet anderzijds de S.D.A.P. haar karakter als arbeiderspartij prijs geven en haar program een weinig „vergeestelijkt” worden door middel van het zgn. personalistisch socialisme.

Langs deze weg wordt niet alleen gepoogd het karakter van de huidige regerings-coalitie te behouden, doch ongetwijfeld de reactionnaire invloeden daarin te versterken en een terugkeer van de onzalige coalitie van 1940 voor te bereiden.

Het groot-kapitaal is na vijf jaren vrijheidsstrijd van het volk en de nederlaag van Hitler en Mussolini, niet in staat zijn heerschappij in de oude vorm, waarvan de regeringen Colijn en Ruys de Beerenbrouck het voorbeeld waren, te herstellen. Het ziet derhalve in zulk een coalitie de enige mogelijkheid voorshands de door het volk gewenste hervormingen van socialistische strekking te voorkomen en zijn machtspositie te redden.

Zulks in afwachting van nieuwe kansen om zijn doeleinden volledig tot gelding te doen komen.

Welke funeste gevolgen het voortbestaan en zelfs het versterken van reactionnaire invloeden heeft, daarvan getuigt de regeringspolitiek in de afgelopen maanden.

Wij herinneren slechts aan de weifelingen, de halve beloften, afgewisseld door dreigementen met geweld, inzake Indonesië, die ons volk en ons land onnoemelijke schade hebben berokkend.

Wij wijzen op de overwinning der reactie inzake de radio-omroep; op de uiterst onbevredigende behandeling van de arbeiderszaken onder invloed van den Partijbestuurder der R.K. Staatspartij Romme; op het gesol met de zuivering onder leiding van den R.K.S.P.-minister Kolf-schoten; op de openlijke steun aan de laatste burcht van het fascisme in Europa, Franco-Spanje, door het afsluiten van een handelsverdrag en de benoeming van een gezant in Madrid.

U zult het er ongetwijfeld mee eens zijn, dat met alle ter beschikking staande krachten bij de a.s. verkiezingen gepoogd moet worden een meerderheid in het parlement te veroveren, die in staat is een vooruitstrevende regering te dragen.

Dit is echter onmogelijk, wanneer de meerderheid op een samenwerking met de reactie berust.

De reactie moet worden verslagen!!

Zij kan alleen verslagen worden, wanneer de spil van de krachten der vooruitgang door de arbeidersbeweging wordt gevormd, d.w.z. door een blok van sociaal-democraten en communisten.

Zodoende zal in het parlement een zo sterk mogelijke vooruitstrevende macht gevormd kunnen worden, die niet op een coalitie met de reactie berust, doch die bereid en in staat is, die ingrijpende maatregelen te treffen, waarom ons volk vraagt en zonder welke de wederopbouw van ons land tot mislukking is gedoemd.

Wij geloven, dat alleen op deze wijze de belangrijkste groepen van het intellect, van de middenstand en de zelfwerkende boeren voor samenwerking met de arbeidersklasse gewonnen kunnen worden en een werkelijke doorbraak in het politieke bestel van ons land tot stand kan worden gebracht.

De door de Ned. Volksbeweging voorgestane politiek zal deze doorbraak in de richting van de vooruitgang en het socialisme niet verwezenlijken.

Zij leidt niet tot een doorbreking van het reactionnaire front, doch tot afbraak van de zelfstandige socialistische arbeidersbeweging.

Wij hopen, dat Uw congres in deze gewichtige uren besluiten nemen zal, die tot versterking van de politieke machtsformatie der arbeidersklasse leiden, in de geest van alinea X van Uw beginselprogram van 1912, waarin gezegd wordt:

„Het proletariaat verkrijgt in en door de klassenstrijd een ervaring, een wetenschappelijke en politieke ontwikkeling, een maatschappelijke en zedelijke verheffing en een uitbreiding en versterking zijner organisatie, die het niet alleen in staat stellen de tegenstand der heersende klasse te breken, doch het ook rijp maken voor zijn taak om haar plaats in te nemen.

„Het is bij dit streven onoverwinnelijk, omdat het daarbij zijn historische taak vervult, de ganse maatschappij te verlossen van een stelsel, dat economisch verouderd en zedelijk veroordeeld is.”

Ondanks velerlei verschil van mening in theoretisch en tactisch opzicht, is hetgeen hier gezegd is, toch het gemeenschappelijk ideaal van Uwe en onze partij.

Het is in deze tijden het ideaal van vele miljoenen geworden.

Hiervan uitgaande achten wij het nodig U opnieuw voor te stellen een beraadslaging van Uwe en onze partij te doen plaats hebben, met het doel tot overleg te komen over samenwerking in de komende verkiezingsstrijd.

Partijgenoten, ik moet wel zeggen, dat dit ongeveer de grens is, van wat wij voor kunnen lezen. Als zij ons de volgende keer een hele brochure op ons dak sturen, zal ik er toch een uittreksel van moeten maken, maar wij zullen hen deze keer toch eens de eer aandoen dit van A tot Z aan ons congres voor te leggen.

De vraag is dus: moeten wij met de communisten medegaan? Wij hebben die vraag beantwoord op ons Partijcongres van 5 en 6 September. Wij hebben het toen met algemene stemmen volstrekt afgewezen. Toen is op die afwijzing een polemiek gevolgd in de pers en ik mag er aan herinneren, dat wij die samenwerking met de communisten in de allereerste plaats om principiële reden hebben afgewezen, omdat wij gevraagd hebben: Wat is uw standpunt t.a.v. de democratie? Wij hebben als denkkeeld daarbij voorop gezet, datgene wat in ons beginselprogram daaromtrent geschreven staat en herinnert aan de woorden dat voor ons socialisme en democratie onafscheidelijk en dictatuur en socialisme onverenigbaar zijn. „De Waarheid” van 24 September heeft daarop geantwoord, dat de democratie zich niet blind mag staren op het parlementarisme en zij hebben zelfs kans gezien om daar Troelstra bij te slepen.

Zij hebben gezegd: „Herstel van de voor-oorlogse grondwettige rechten alleen is onvoldoende; men moet aan de dragers van het fascisme, zijn geldschieters en bevorderaars, in het bijzonder aan de koningen der trusts en kartels hun machtsposities ontnemen.” Alsof dat punt het punt van discussie was! Daarover gaan wij best met hen accoord,

om aan de machtspositie van de trusts en de koningen der kartels een einde te maken, maar de vraag die beantwoord moet worden is deze: Op welke wijze denkt gij aan die machtspositie een einde te maken? En als wij dan gevraagd hebben: Wenst gij dat te doen langs de weg van de dictatuur van het proletariaat en is dat nog altijd een van de onderdelen van uw geestelijke bagage, dan is het antwoord van de communisten daar in eerste instantie op geweest: De dictatuur van het proletariaat behoort inderdaad tot de geestelijke bagage van het wetenschappelijke socialisme." Nu denkt men misschien, dat men daarmee dan het antwoord heeft. Men zou zeggen: Dat weten wij dan alvast en aangezien wij, als democratische socialistten in de dictatuur van het proletariaat geen heil zien, scheiden zich hier onze wegen. Wie zo praat, komt met de communisten van vandaag niet meer uit, want zij hebben op hun congres van 12 Januari van dit jaar, bij monde van den communist Baruch, in een referaat over de beginselen van het communisme, over de dictatuur van het proletariaat een soort nieuwe begripsomschrijving gegeven, die toch werkelijk wel de moeite waard is, even te uwer kennis te brengen. Daar heeft n.l. Baruch gezegd: „Om te komen tot de bevrijding van de dictatuur van het kapitaal acht de C.P. van Nederland het noodzakelijk dat de democratie voor het volk, voor de arbeiders, de boeren, de intellectuelen en de gehele werkende massa" — dat schijnt nog weer iets anders te wezen — „belangrijk wordt uitgebreid en de vrijheid voor uitbuiters en onderdrukkers van ons volk beperkt." Partijgenoten, het is mij niet helemaal duidelijk hoe men zich dat politiek denkt te realiseren, maar partijgenoot Paul de Groot heeft op het Communistische Congres zich veroorloofd om zijn eigen politiek als volgt te omschrijven: „Onze politiek is de politiek van Stalin, de zegevierende toepassing van het Marxisme op onze tijd." En hij heeft daaraan toegevoegd: „Daarom vereren wij hem, die, als grootste wereldhervormer van alle tijden, de geschiedenis zal ingaan, den zoon van het werkende volk, onzen kameraad Stalin." Partijgenoten, hij is onze kameraad niet en wij zullen, als men op het Communistische Partijcongres sprekende over b.v. het probleem van de toepassing van geweld in de strijd der arbeidersklasse, het antwoord gegeven heeft: „De arbeidersklasse zal geen geweld gebruiken als zij haar doel langs vreedzame weg kan bereiken", ons daar tegen verzetten. Als zij haar doel langs vreedzame weg kan bereiken! Zij aanvaardt slechts het geweld, als het niet anders kan. Daarop antwoord ik: Het is natuurlijk heel aardig van u, dat u zich op het standpunt wilt stellen, dat u geen geweld zult gebruiken als u het niet nodig oordeelt, maar daarmee is geen antwoord gegeven op de principiële vragen van politiek beleid en op de vraag, hoe men staat voor de keuze tussen dictatuur en democratie op het kritieke ogenblik, dat wij beleven. En wanneer wij dan in de discussie, die wij gevoerd hebben met de communisten naar aanleiding van onze afwijzing op 5 en 6 September, in hun blad van 25 September lezen, dat er is een Sovjet-parlementarisme en dat er dan tegelijkertijd in de Sovjet-Unie geen partijen zijn, dan zeg ik: „Ja, dat kennen wij. Ze moesten het in Rusland ook eens wagen om er partijen op na te houden. Dan zouden ze hun wel mores leren. Want wij herinneren ons nog zoiets

als de levensgeschiedenis van Sinoview, Kamenew, Boecharin, die voor het Russische executiepeloton gestorven zijn, toen zij het niet eens gewaagd hebben om een eigen partij op te richten, maar toen zij meenden, dat zij binnen het kader van de Communistische Partij misschien nog wel een plaatsje konden overhouden voor zoiets als een partij-oppositie. En wij herinneren ons het tragische lot van den belangrijkste medewerker van Lenin, Leo Trotsky! Wij herinneren ons, dat men ook in Sovjet-Rusland kent concentratiekampen als politieke opvoedingsinstituten voor al diegenen, die zich naar het politieke model van het communisme niet langs de weg van de dwang wensen te laten kneden."

Er zijn er, die op dit ogenblik grote verwachtingen koesteren t.a.v. het communisme, ook in Nederland en ik ben er persoonlijk van overtuigd, dat de omstandigheden er ongetwijfeld naar zijn om te zeggen: De communisten zullen winst behalen bij de komende verkiezingen. Het is nog niet zo zeker hoe groot die winst zal zijn. Men kan die heel groot schatten, men kan haar ook bescheidener schatten, maar ik zou dit willen vragen: Zouden er zo velen zijn, die niet verder kijken dan hun neus lang is? Ik meen, dat wij juist t.a.v. de verhouding tussen de Communistische Partij in Nederland en Sovjet-Rusland zich een eigenaardige ontwikkeling zien voltrekken, die de moeite waard is om dezerzijds met grote nauwkeurigheid te volgen, een ontwikkeling die hierheen wijst, dat er in het Nederlandse communisme inderdaad een soort reserve ontstaat tegenover datgene wat er zich in Rusland heeft afgespeeld en nog afspeelt.

Partijgenoten, daar is een spreuk die door Europa gaat en dat is deze spreuk: „Rusland zag Europa en Europa zag Rusland." Europa zag Rusland in die zin, dat er gelegenheid is geweest om door middel van de bezettingslegers van de Sovjet-Unie in tal van landen van Europa kennis te maken met de opvattingen en de methoden die bij de Sovjet-Unie te doen gebruikelijk zijn en zij hebben de weerslag daarvan gevonden in de verkiezingsuitslagen van al die landen die nu voor het eerst in aanraking kwamen met de representanten van die Sovjet-arbeidersheilstaat, wat tot uitdrukking gekomen is, hierdoor, dat in al die landen de communisten met een verkiezingsnederlaag naar huis zijn gestuurd. Europa heeft Rusland gezien en ik ben er van overtuigd, dat in de veranderde houding, die een deel van de Communisten in Nederland tegenover Rusland aanneemt, een meer gereserveerde houding, iets tot uitdrukking komt van het bewustzijn, dat men met het Sovjetparadijs op het ogenblik in dat zelfde Europa niet meer zo gemakkelijk reclame kan maken als dat voor de oorlog het geval was.

Partijgenoten, maar ik mag er wel dit aan toevoegen, dat zij ook van hun eigenaardige communistische strijdmethoden op het ogenblik nog weinig hebben verlerd. In de discussies, die wij in de afgelopen maanden hebben gehad, heeft onze partijgenoot Banning een zeer belangrijk aandeel gehad en het spreekt wel vanzelf dat men onder die omstandigheden uitverkoren wordt tot Kop van Jut. Wij hebben dat lot met elkaar wel zo een beetje gedeeld in de maanden en ook in de jaren die achter ons liggen, maar het is wel merkwaardig om Koejemans op het Congres van de C.P.N. te horen zeggen: „U herinnert u de

woorden van ds. Banning van de N.V.B., die het zijn plicht achtte de verkiezingsdatum zo ver mogelijk naar achter te schuiven opdat de N.V.B. zich als politieke partij kon consolideren", waarbij u, partijgenoten, zich wel even herinneren wilt, dat die N.V.B. zich als politieke partij moet gaan consolideren ten einde vooral de reactie in Nederland gelegenheid te geven om de sociaal-democratische arbeidersbeweging in te pakken, zodat dus partijgenoot Banning geworden is tot de promotor van de reactie in Nederland.

Partijgenoten, ze leren het nooit! Zij hebben nu in hun brief aan ons Congres het grote complot ontmaskerd. De hele N.V.B. is de schuilkamer geworden van de reactie en van het monopoliekapitaal.

Wij hebben in nummer één van de uitgangspunten, die de grondslag vormen van het voorstel dat wij aan het Congres hebben gedaan, verklaard en duidelijk omschreven: „Tegenover de krachten van steriel conservatisme en reactie, moet aan de vernieuwingswil klaar en duidelijk leiding worden gegeven.”

Het wil mij voorkomen, dat dat alleen reeds een voldoende weerlegging is van dergelijke onnozele demagogische praatjes als waarmede men van de zijde van het communisme meent deze fusie tegemoet te kunnen treden: Het groot-kapitaal moet in die fusie de enige mogelijkheid bezitten om zijn machtspositie te redden en men spreekt dan over de onbevredigende behandeling van de arbeiderszaken onder de invloed van Romme. Het is jammer, dat Drees hier niet meer aanwezig is, dan zou hij ons ongetwijfeld daaromtrent zekere belangrijke onthullingen kunnen doen.

Ik ben er mij van bewust, dat ook in de Communistische Partij zich een gistingsproces voltrekt en ik volg dat gistingsproces, zoals gij allen dat zult doen, met de grootst mogelijke belangstelling. Als ik op dit ogenblik in de communistische partijorganen lees, dat het er voor alles op aankomt om de productiviteit in Nederland op te voeren en dat wij daarvoor zelfs achter moeten stellen loon-acties in Nederland, als ik dit diezelfde Communistische Partij hoor verklaren, die juist op dat gebied van loonacties in de afgelopen maanden de zwaarste demagogie bedreven heeft die zich denken laat, dan zeg ik: Wat moet ik van het een en wat moet ik van het ander denken? Partijgenoten, het wijst toch wel op iets, dat daar gist en woelt, maar laten wij het rustig laten gisten en laten wij het laten woelen tot de tijd rijp zal zijn om te zien wat daaruit te voorschijn komt. In het verslag van het Communistische Partijcongres is duidelijk aan het licht getreden, dat er zo hier en daar iets knarst in de machinerie van het Nederlandse communisme. Men heeft er elkaar weer op alle mogelijke wijzen wederzijds beschuldigd en er is zelfs ook alweer op dit Congres een redacteur van een courant geweest, die weer in het openbaar, gelijk dat ook in Russische processen gebruikelijk was, schuld heeft beleden. Hij heeft gezegd, dat hij het helemaal verkeerd zag en dat hij zich nu aan de goede lijn, die uitgestippeld is door het Politieke Bureau, in de toekomst zal houden. Wij zullen het moeten afwachten en wij zullen er ongetwijfeld rekening mee moeten houden, dat er in die richting zich ontwikkelingen kunnen voltrekken, die voor ons van betekenis kunnen zijn. Ik ontken zelfs geen ogenblik, dat er in de rijen van de Nederlandse communisten mensen zijn, die wij gaarne

in de Partij van de Arbeid zouden zien opgenomen. (Applaus.) Ik verklaar dit daarom met zoveel duidelijke nadruk, opdat zij, die dit horen, zullen mogen weten, dat de Partij van de Arbeid voor een radicale politiek niet zal terugschrikken, maar ik herhaal wat ik daareven gezegd heb: Een radicale politiek op de bodem der werkelijkheid, waarvan, in zijn uiteenzetting Drees vanmorgen een zo duidelijk voorbeeld heeft gegeven en, waarvan ik van oordeel ben, dat Vos, als hij morgenmiddag aan het woord komt, er zijn portie nog wel aan toe zal voegen. Ons stellende op de basis der werkelijkheid verlangen wij, in het aangezicht van de nood der tijden, niet anders dan een radicale politiek en wij zouden niet gaarne willen, dat zij, die dat met ons willen doen, onnodig blijven in het kamp van de lieden, die thans nog altijd onklaar zijn in hun politieke houding, die nog altijd op de typisch principiële punten geen antwoord kunnen en willen geven op de vraag waarom het ook in de komende strijd van de Partij van de Arbeid practisch zal gaan.

Laat ik thans een enkel woord mogen zeggen over de inhoud van de overeenstemming, die in de politieke fusiecommissie tenslotte is bereikt. Er zijn er in onze Partij geweest, die, terecht naar mijn smaak, hebben opgemerkt, dat deze tekst weinig geschikt is om in de brede massa te worden verbreid. Men heeft de opmerking gemaakt, dat in een eenvoudige taal de dingen moeten worden gezegd. Laat ik van mijn kant verklaren, dat ik het volkomen daarmee eens ben. Deze teksten zijn het resultaat van een studiecommissie, die in een zeer klein aantal vergaderingen tot dit resultaat is gekomen en die zich uit de aard der zaak geen gelegenheid heeft kunnen geven om deze dingen vanuit dat gezichtspunt nu nog eens extra onder de loupe te nemen, maar ik geloof toch wel, dat, wanneer wij de uitgangspunten en het voorstel zelf bekijken, wij daarbij tot de conclusie zullen moeten komen, dat dat zijn socialistische uitgangspunten en dat dat zijn socialistische voorstellen. Ik wil er nog de nadruk op leggen, dat, inzonderheid van wat de punten van het beginselprogram betreft, dit niet anders zijn dan voorlopige formuleringen die straks in de Partij van de Arbeid opnieuw in bespreking zullen moeten komen in een daarvoor in te stellen programcommissie, die uit de aard van de zaak er naar zal moeten streven om dan ook een taal te spreken die voor de grote en brede massa volkomen begrijpelijk is.

Over een paar punten wil ik afzonderlijk iets opmerken. Dat is in de allereerste plaats over het punt, dat uit de aard van de zaak velen van onze partijgenoten ernstig heeft bezig gehouden. Het is het punt, dat misschien het meest onder het vergrootglas is gehouden, het is het punt waarin gesproken wordt over de socialisatie. Men heeft gezegd: Wij kunnen ons toch eigenlijk moeilijk voorstellen, dat bij al degenen, die straks samen met ons de Partij van de Arbeid willen gaan vormen, een juiste mentaliteit ten opzicht van dit voor ons belangrijke beginselpunt zou kunnen bestaan, en men heeft dan gemeend in de allereerste plaats, dat in de formulering: „Socialisatie van de beschikkingsmacht of van de eigendom der voortbrengingsmiddelen”, eigenlijk een soort van compromis van weinig fraaie allure moest worden gezocht. Men heeft zo gezegd: Je kan dus kiezen,

je kan kiezen socialisatie van de eigendom, maar je kan ook kiezen socialisatie van de beschikkingsmacht. Kiest gij het laatste, dan zijt gij dus tegenstander van een radicale socialisatie van de eigendom, maar gij kunt lid van de Partij van de Arbeid zijn, ook indien gij ten principale en in principe de socialisatie van de eigendom afwijst. Partijgenoten, dit is ongetwijfeld een opmerking, die men bij lezing van het voorstel kan maken en waarbij ongetwijfeld de vinger is gelegd op een minder correcte uitdrukkingwijze in het voorstel, dat zijn oorsprong heeft gevonden in het feit, dat men afstand wilde doen van een lelijke stylistische omschrijving, die had moeten luiden: „Eventuele socialisatie van de beschikkingsmacht en/of van de eigendom der voortbrengingsmiddelen”. Dat wil dus zeggen, dat deze commissie nadrukkelijk op het standpunt stond, dat wel degelijk socialisatie van de eigendom behoort tot de politieke noodzakelijkheden, die zij op bepaalde concrete punten erkent, maar dat zij daarnaast accepteert, hetgeen in onze Partij niets nieuws is, want het is gisteren al gezegd van onze afkomst, het is ons geestelijk erfgoed, socialisatie van de beschikkingsmacht. Ik geloof, dat hiermede een misverstand, een zeer begrijpelijk misverstand op grond van de tekst, uit de weg is geruimd, maar daarmede wil natuurlijk niet gezegd zijn en dat moet hier, geloof ik, klaar en duidelijk worden uitgesproken, dat er in deze nieuwe partij niet aanzienlijk minder nuanceringen aanwezig zullen zijn t.a.v. de vraag in welke omvang die socialisatie van de eigendommen en ook die socialisatie van de beschikkingsmacht behoort plaats te hebben. Daarop wil ik een algemene bemerking maken, die ik U toch wel zeer ernstig in overweging geef. De socialisatie is uit het stadium van een theoretische aangelegenheid getreden in het stadium van de praktische toepassing en wij behoeven er geen ogenblik aan te twifelen, dat, of er een fusie komt, of dat er geen fusie komt, over de socialisatie in onze Partij het laatste woord nog niet gesproken is, integendeel, dat wij in de Partij krijgen, na de ervaringen van de jaren die achter ons liggen, een brede en diepgaande discussie over het program van de socialisatie. Er staat geen ding zo vast dan dat wij dan zullen blijken in de Partij te hebben een bont geschakeerd beeld van allerlei opvattingen omtrent diezelfde socialisatie. Ik behoef daarvoor nu verder van U geen tijd te vragen, maar al degenen, die deze zaak met belangstelling hebben gevolgd, kennen allerlei uitlatingen van voor-aanstaande partijgenoten, die daarop ten duidelijkste wijzen. Er is naar mijn overtuiging geen enkele reden om deze discussie te beschouwen als een aanslag op onze principiële sociaal-democratische overtuigingen, maar slechts als een duidelijke aanwijzing, dat inderdaad, — en ik stel er prijs op om dat tenminste althans voor mijn rekening te zeggen —, dat de socialisatie bij ons niet een of ander boven de discussie verheven partijdogma is. De socialisatie komt ongetwijfeld in aanmerking voor een ernstig principiële en zakelijk onderzoek en een discussie. Ik ben er zelfs van overtuigd, dat er uit degenen die naar ons toe zullen komen in de nieuwe Partij van de Arbeid een aantal zullen zijn, die zich stellen aan wat wij in dit opzicht zouden kunnen noemen, een radicale socialisatievleugel en anderen, die zich aan de gematigde vleugel zullen opstellen. Er is

geen sprake van dat ook daar niet de scheidingslijn dwars door die nieuw toetredende partijgenoten in de Partij van de Arbeid zal lopen.

Ik vind belangrijk en nodig, ernstig in Uw aandacht aan te bevelen wat de nieuwe Partij van de Arbeid zich voorstelt in de praktijk met de socialisatie aan te vangen en in dat verband moet ik zeggen dat, als het er helemaal op aan komt, het urgentieprogramma dat wij hebben samengesteld in de Studiecommissie, voor mij belangrijker is dan het beginsel, want als ik vraag: „Goed, gij denkt over de socialisatie in theoretisch opzicht verschillend, maar wat denkt gij nu in de naaste toekomst op het stuk van de socialisatie te doen?“, dan vind ik onder punt 5 van het Urgentieprogramma: „Een nationaal bestaanspeil voor allen. Socialisatie van het mijnbedrijf, van de circulatiebank, van openbare nutsbedrijven, zomede van daarvoor in aanmerking komende monopolistische bedrijven. Overheidscontrôle op het credietwezen. Democratisering van de onderneming.“ En dan vind ik onder punt 6: „Planmatige productie- en afzetpolitiek in de landbouw. Bevordering van lonende prijzen“ e.d., maar „een grondpolitiek, die de grond- en pacht prijzen stabiliseert, die zorgt voor een goede verdeling van de grond over de bedrijven en die in handen van de gemeenschap brengt, ontginningen en nieuwe inpolderingen, zomede ongebruikte gronden en gronden van grote verpachters voor zover het algemeen welzijn dat vereist.“ Indien wij dit menu op het gebied van de socialisatie alvast zouden gaan consumeren in de komende vier jaren, dan ben ik geneigd om te zeggen: Welnu, laten wij dat alvast maar eens gaan verwezenlijken. Het lijkt mij, dat daar al een aardige kluif aan vast zit. En als dit nu het resultaat is van de besprekingen in de socialisatiecommissie, waaromtrent, en ik stel er de grootste prijs op dat te verklaren, geen meningsverschil van enige betekenis gebleken is bij geen enkel der samensprekende partijen, dan zeg ik: Laat ons dan over de theoretische grondslagen van de socialisatie en de praktische toepassing daarvan in een studiecommissie maar rustig aan het werk gaan, dan komt die zaak voor de vier jaar na dit compôteschoteltje best voor elkaar. Partijgenoten, het is voor mij altijd de vraag: Wat wilt gij in de praktijk doen, aansluitende op dat moedige woord van Schermerhorn, dat hij tot ons gericht heeft, dat het vooral niet op socialistische frases, maar op socialistische daden zal aankomen.

Er is een ander punt, waarvan ik iets extra's zeggen moet, en dat is het punt 6, waarin uitvoerig gesproken wordt over het geestelijk en zedelijk leven van ons volk. Het is het punt, dat aanvangt met deze tekst: „De overheid is geroepen het geestelijk en zedelijk leven van het volk te beschermen en te bevorderen, doch is gehouden daarbij de verdraagzaamheid te betrachten, de geestelijke vrijheid te eerbiedigen en rekening te houden met de verscheidenheid van levens-overtuiging.“ Ik acht het van de grootste betekenis, dat een dergelijke paragraaf is opgenomen. Ik acht het ook van de grootste betekenis, dat in de tweede helft van die paragraaf nadrukkelijk ook het recht van de Kerk is vastgelegd om haar eigen woord over alle sociale en economische aangelegenheden van het volksleven te spreken. Daar is in de Partij geweest een zekere verbazing, en in aansluiting op die

verbazing zelfs een zekere argwaan, toen men zeide, waarom moet er in dat program zo'n grote moot over de Kerk geschreven worden, hoort dat eigenlijk wel thuis in het program van wat toch straks zal zijn een politieke partij?

Ik geloof, dat een dergelijk woord niet had mogen ontbreken. Ik geloof, dat na 5 jaren praktische toepassing van het beginsel van de totale staat, waarin de totale staat zich het recht heeft toegeëigend om over het geestelijk leven van zijn burgers alles te zeggen te hebben wat hij in het belang van de staat acht nodig te zijn en die burgers ten dode toe te vervolgen indien zij de tyrannie van de zijde van de staat niet wensen te accepteren, een duidelijke declaratie van de noodzakelijkheid, dat de staat te dien opzichte verdraagzaamheid en vrijheid heeft te waarborgen en tegelijkertijd de ontplooiing van het geestelijk leven heeft te bevorderen, niet had mogen ontbreken. Ik kan mij volkomen voorstellen, dat er onder U zijn, die zeggen: Had je dat niet een beetje korter tot uitdrukking kunnen brengen. Ook naar mijn overtuiging had dat met minder woorden kunnen worden gezegd en ik ben er haast zeker van, dat wij het nog wel eens een keer met minder woorden zullen zeggen. Nu zult U mij vragen: Waarom staat het er dan met zoveel woorden? Dat is doodeenvoudig partijgenoten. Omdat dié partijgenoten, voor wie de Kerk een groter ding in hun leven betekent dan voor velen, niet voor allen maar voor velen onzer, het graag hebben wilden. Volkomen afdoend argument!

Er staat n.l. in die declaratie niets waar ik tegen zou moeten zijn, want al stond er ook maar één woord dat zou ingaan tegen onze beginselen, dan zou ik hebben moeten zeggen: Dat gaat niet. Maar indien zij het nodig oordeelden voor hun positie in het Nederlandse volk om dat zeer duidelijk en zeer nadrukkelijk tot uitdrukking te brengen, om daardoor het nodige vertrouwen te wekken bij dat bepaalde deel van het Nederlandse volk t.a.v. de vraag hoezeer die nieuwe Partij van de Arbeid met de kerngedachte van dat punt 6 ernst wil maken, dan zeg ik: Gij hebt het reeds! Ik heb er in de Studiecommissie niet één woord over vuil gemaakt. Ik heb gecontroleerd of er iets in stond waar ik het niet mee eens kon zijn en toen dat er niet in stond en toen anderen in de Commissie meenden, dat dat voor hun positie belangrijk was, toen heb ik gezegd: Daar hebt gij het reeds. Het komt mij voor, dat, indien men de fusie, de samenwerking met andere politieke schakeringen in Nederland, ernstig wil, dit een volstrekte vanzelfsprekendheid is.

Daar zijn een paar opmerkingen gemaakt in de discussie in de Partij, die ik kan onderschrijven als een lacune in het voorstel zelf. Daar is, ik geloof dat het in het voorstel aan dit Congres tot uitdrukking is gekomen, anders is het in een brief aan het Partijbestuur tot uitdrukking gekomen, gezegd: Er staat in dit voorstel niets over onze internationale verbandingen. Dat is juist en het had er ongetwijfeld in moeten staan, want wij hebben in dit opzicht met de andere politieke groeperingen over een aantal punten moeten spreken, waarvan wij moesten zeggen: Wij moeten van U vragen, dat gij te dien opzichte begrijpt, dat het hier gaat om dingen, die de grote partij van het democratisch socialisme zeer na aan het hart liggen.

Daartoe behoort in de allereerste plaats de kwestie van de aansluiting

in internationaal verband. Daarover is in de Studiecommissie praktisch haast niet gesproken behoeven te worden. Er is van de zijde van de anderen gevraagd: Wij weten het eigenlijk wel, maar willen uit Uw mond gaarne de bevestiging horen, Uw internationaal verband van het verleden was toch eigenlijk in hoofdzaak van beradende en inlichtende strekking en niet van een dwingende bevoegdheid, gelijk dat met de Internationale van Moskou het geval is? Daarop konden wij, natuurlijk zoals gij weet, antwoorden: Onze Internationale is er een van beraad en van onderling overleg en is er geen waardoor nationale partijen dwingende voorschriften worden opgelegd. Daarop heeft men van de andere zijde geantwoord, dat zij volkomen verstonden, dat in een tijd waarin alle programma's een internationaal aspect hebben, het van de grootste betekenis was, dat ook de nieuw te stichten Partij van de Arbeid gelegenheid had om contact op te nemen met partijen van het democratisch socialisme in andere landen om daardoor tot gemeenschappelijk inzicht en, als het even kan, tot het behoud van een gemeenschappelijke lijn te kunnen geraken. Daarbij is de opmerking gemaakt, dat het misschien mogelijk zou zijn, dat ook in andere landen enkele groeperingen ontstaan, die, gaande in dezelfde richting als waarin wij ons bewegen, in dat internationale overleg zouden kunnen worden betrokken. Partijgenoten, ik meen, dat te dien opzichte geen enkel bezwaar bij ons behoeft te bestaan en dat wij geen enkele vrees behoeven te koesteren dat de ons zo dierbare en door ons zo gewichtig geachte internationale verbindingen zouden kunnen worden afgebroken.

Partijgenoten, daar is in de Partij geweest een grote discussie, ook over de naam van de Partij en ik vind de weerslag van die discussie in een zeer aanzienlijk aantal voorstellen. De Commissie heeft ten slotte voorgesteld, dat de Partij zal heten: Partij van de Arbeid. Dat is eenvoudig een compromis uit allerlei mogelijkheden. Meent U niet, dat deze Partij zich niet zou willen noemen: Democratische-Socialistische Partij. Gij hebt in de uitgangspunten, zoals zij neergelegd zijn in ons congresvoorstel, klaar en duidelijk dat woord „democratisch socialisme” in bijna elk punt terug kunnen vinden. Er is in de nieuwe groepering geen enkele vrees om die groepering als democratisch-socialistisch aan te duiden, maar wij hebben gemeend, en laat ik dat nu in alle openhartigheid zeggen, dat er in die naam Partij van de Arbeid, een propagandistische goodwill steekt. Partijgenoten, ik geloof, dat dat een idee is, dat velen onzer zullen kunnen ondersteunen. De Partij van de Arbeid in Engeland heeft niet alleen grote sympathie gewekt in onze eigen engere kring, de Partij van de Arbeid heeft ook grote sympathie gewekt in de kringen van de socialistisch denkende en voelende mensen, die tot nu toe de weg naar een partij nog niet hebben gevonden en wij meenden daarom, dat het, zonder op enigerlei wijze te kort te doen aan het klaar en duidelijk naar buiten brengen van de Partij van de Arbeid, als te zijn een Partij op democratisch socialistische grondslag, van betekenis was, om eigenlijk die eensgezindheid in geestesrichting en politieke opvattingen met onze grote Britse Labourparty hierin ten uitdrukking te brengen en ik kan dus niet anders doen dan van harte gaarne en warm deze naam voor de Partij aan te bevelen.

Er is ook de opmerking gemaakt, en dat vindt eveneens in een aantal voorstellen zijn uitdrukking, dat wij niet zouden moeten overgaan op dit ogenblik reeds tot fusie, maar dat wij zouden moeten komen tot een zekere samenwerking met die andere groepen, die dan tot een gelijksoortig resultaat zou kunnen leiden. Ik moge nog een ogenblik terugkomen op de argumenten als zou een dergelijke gedachte wenselijk zijn, omdat deze zaken te weinig zijn voorbereid. Ik ben persoonlijk een aanhanger van de gedachte, die Banning in de Nationale Adviescommissie verdedigd heeft. Hij zal mij wel niet kwalijk nemen als ik er aan herinner, dat ik in de program-brochure, reeds in 1942 deze gedachte zwart op wit heb neergeschreven en daarna in alle discussiebijeenkomsten in de Partij ook heb verdedigd. Naar mijn smaak is die termijn thans rijkelijk kort geweest voor het politieke beraad. Ik behoef daar nu niet veel meer van te zeggen na alle brieven die wij juist te dien opzichte uit de kring der Partij hebben ontvangen, maar zij is niet zó kort geweest, of wij hebben niet voldaan aan de wens die speciaal uit anti-revolutionnaire en communistische kring geklonken heeft, dat wij direct na de bevrijding een samenspreking hadden moeten hebben. Daar hadden zij hun bijzondere reden voor, om dat graag te willen. Zij schijnen niet zoveel vertrouwen te hebben in het succes van een onderlinge discussie en onderling beraad als wij hebben, en daar is nu een middenweg tussen gevonden. Het is niet zo lang als ik wel graag zou hebben gewild, maar het is langer dan de anderen zouden hebben gewild. Dat heeft zekere consequenties. Ik heb het al een keer geschreven en op zekere vergaderingen ook al gezegd. Dit is een kans, die wij moeten grijpen. Het woord „nu of nooit” is altijd een gevaarlijk woord. Wij weten niet welke kansen zich over één of vijf of tien jaar weer kunnen voordoen, maar wat denkt gij dat het effect ervan zou zijn, als wij straks de verkiezingsstrijd zouden moeten ingaan zonder dat wij tot een fusie zouden zijn geraakt, maar dat wij het een of ander halfslachtig compromis ervoor hadden gevonden? Ziet, er waren eigenlijk drie mogelijkheden. De ene is, dat wij de verkiezingsstrijd zouden zijn ingegaan op een gemeenschappelijk verkiezingsprogram, plus een gemeenschappelijke kandidatenlijst. Maar dan zeg ik: Als je nu negentiende van de weg hebt afgelegd, leg die overige ééntiende dan ook maar af. Als je het zover hebt gebracht, dat je een gemeenschappelijk verkiezingsprogram de wereld instuurt en je stuurt bovendien ook nog een lijst van namen de wereld in, waarvan je zegt: Die zijn allemaal met elkaar eens om dat verkiezingsprogram in de komende regeringsperiode te helpen verwezenlijken, dan is er ook geen enkel bezwaar tegen om te zeggen: Nu doen wij ook de stap die de consequentie daarvan is en stichten ook de Partij van de Arbeid. Wil men echter die Partij van de Arbeid niet stichten en moet men door onderling overleg komen tot het samenstellen van een gemeenschappelijk program, dan is dat uitermate moeilijk, omdat daarbij niet zal zitten die dringende wil om het volstrekt met elkaar eens te worden, zij het dat het wellicht mogelijk is. Maar als U mij vraagt of het mogelijk is om te komen, zonder dat men in een partijverband verkeert, tot een gemeenschappelijke kandidatenlijst, dan antwoord ik: dat is volstrekt uitgesloten.

De andere oplossing is deze, dat wij zouden zeggen: Dus dan maar geen gemeenschappelijke kandidatenlijst, maar dan een gemeenschappelijk program. Naar mijn opvatting is dat in de eerste plaats zeer moeilijk, maar is het bovendien te weinig, want dan moeten wij dat gemeenschappelijk program gaan verdedigen en zeggen: Als je nu dat gemeenschappelijk program wilt verwezenlijken, dan moet je niet op hem stemmen, maar dan moet je op mij stemmen. En, partijgenoten, dan hangt het maar een beetje van je temperament en ik zou zeggen van je tactisch vermogen af, of je staat natuurlijk in vijf minuten die groep uit te kleden waarmede je op de grondslag van een gemeenschappelijk program staat, maar waarvan je toch wilt zeggen: Op hém moet je niet stemmen, maar op mij moet je wel stemmen. Dan moet je uit de aard van de zaak accentueren het verschil tussen de een en de andere en in de hitte van de partijstrijd en in de hitte van de verkiezingsstrijd, die wij dan krijgen, passeert ons het ongeluk, dat wij nu net precies niet moeten hebben. De derde mogelijkheid zou zijn het sluiten van een niet-aanvalsverdrag met de andere partijen, van: Wij hebben een eigen program, wij hebben een eigen kandidatenlijst en wij doen net of die andere lui niet bestaan, want wij weten, dat het in de grond van de zaak reuze brave jongens zijn en na de verkiezingen moeten wij toch met elkaar overweg, wij maken het elkaar in de verkiezingscampagne niet lastig. Onze Belgische partijgenoten hebben zo'n niet-aanvalspact geprobeerd met de Belgische communisten te sluiten — hebben jullie het ook gesloten Eduard? — en zij hebben het gesloten, maar zij hebben in hun verkiezingsmanifest gezegd, dat zij de heren bij voorbaat waarschuwen, dat, als zij er zich niet aan houden, zij van zich zouden afslaan. Nu, dat kan men aan hen overlaten in België! Dat is helemaal geen oplossing. Ik zeg: Er is één kans en die ene kans is nu om de mensen, en ik mag dat met grote nadruk zeggen, die zonder enige reserve menen zich te moeten stellen achter het democratisch socialisme, als één gesloten blok in de verkiezingsstrijd te werpen (Applaus) en te zeggen: Hier staan wij, op dit urgentieprogram. Dat is ons uitgangspunt voor de vier jaren, die straks zullen komen en waarvan wij hopen, dat wij geroepen zullen zijn om het ook waar te maken.

Partijgenoten, het is dé kans, die wij krijgen, want als een keer die verkiezingsstrijd gevoerd is zonder deze gemeenschappelijke Partij van de Arbeid, als wij één keer begonnen zijn met datgene wat ons scheidt met meer of minder scherpste, met meer of minder tact naar voren te moeten halen en te moeten accentueren, dan hebben wij de zaak oneindig veel moeilijker gemaakt na de verkiezing, want het is nu mogelijk, omdat wij op grond van de inderdaad korte en van de inderdaad naar mijn smaak ook te haastig gevoerde besprekingen, kunnen komen tot het gemeenschappelijk besluit om met elkaar in zee te gaan en ik geloof, dat men, wanneer men rustig de zaak beoordeelt, dan zal moeten zeggen, dat de overeenstemming, die op dit stuk bereikt is, van de allergrootste betekenis is.

Ik heb de behoefte om te dien opzichte te verklaren, dat er in Nederland grote dingen zijn gebeurd. Ik heb in allerlei openbare vergaderingen het woord gevoerd, o.a. ook over de N.V.B. en ik heb U, vooral

in de aanvang t.a.v. de vraag of de N.V.B. zich ontwikkelen zou tot een politieke partij ja dan neen, nooit onder stoelen of banken gestoken, dat ik deze ontwikkeling van de N.V.B. een noodlottige ontwikkeling zou hebben gevonden. Het is op dit ogenblik volkomen klaar en duidelijk, dat degenen die als sociaal-democraten in de N.V.B. een sterke invloed hebben gehad, van meet af aan dat ook niet hebben gewild, dat zij van meet af aan dat gevaar even klaar en duidelijk hebben gezien als wij het hebben gezien, maar voor één historisch feit moeten wij niet alleen onze ogen niet sluiten, maar hebben wij naar mijn overtuiging de N.V.B. dankbaar te zijn, d.i. dat zij als tussenschakel heeft gediend voor het formuleren van het program waarop mensen van de meest uiteenlopende politieke en godsdienstige overtuiging elkaar hebben kunnen vinden en welk program zonder enige reserve als een socialistisch program mag worden aangemerkt. Ik heb ook een artikel gelezen, ik weet niet helemaal precies meer waar, maar waarin ik weer een uiteenzetting vond over het socialisme. Het stamde uit een hoek die het monopolie meent te bezitten met betrekking tot datgene wat socialisme is. Ik weet, dat er in de jaren die achter ons liggen, meermalen met het woord „socialisme” gegoocheld is op een wijze, die ons, sociaal-democraten, weinig kon bevredigen en dat wij wel eens gezegd hebben, ik geloof trouwens dat een van de afgevaardigden hier op het podium het al gezegd heeft, dat het dikwijls is geworden tot een soort modewoord. Iedereen is tegenwoordig socialist en het wordt misschien een beetje tijd om dat begrip „socialisme” eens nauwkeuriger te omschrijven. M.i. echter moeten wij zelfs voor modeverschijnselen de ogen niet sluiten en de oren niet dicht houden. Men moet zelfs proberen antwoord te vinden op de vraag waarom dat socialisme een modewoord kon worden. Daar zit misschien toch iets achter van een groeiend bewustzijn t.a.v. wat er al zo niet nodig is om de maatschappij van nu en van de toekomst, voor heden en voor morgen bewoonbaar te maken. Maar laten wij hier niet zitten in dat soort zelfverzekerdheid, of er bij ons in de Partij maar één soort socialisme zou wezen, alsof ook in onze Partij niet allerlei soorten nuanceringen in de theoretische opvatting van wat socialisme is, aanwezig zijn en of er ook zelfs in de praktische toepassing van de socialistische beginselen niet allerlei nuanceringen aanwezig zijn. Juist uit hoofde daarvan zeg ik: Het program, dat de N.V.B. ontworpen heeft, was een socialistisch program. Dat was niet alleen een program waarin men zo met een woord goochelt, maar dat ook in een concrete vormgeving eisen formuleerde die door ons als socialistische eisen kunnen worden gezien en geaccepteerd. Dat grote groei- en ontwikkelingsproces heeft ons nu gebracht tot het ogenblik waarop wij zeggen kunnen, van hieruit kan een nieuw begin worden gemaakt. Ik behoef niet te zeggen, waarom ik voor het voorstel van Zwolle om de zaak nog eens weer opnieuw te gaan bestuderen, niets voel. Ik heb dat reeds nadrukkelijk voor U duidelijk gemaakt. Ik wil U alleen in herinnering brengen op welke wijze de voornaamste tegenstanders in het wekelijkse politieke leven thans onze fusie poging beoordelen. Het is het oordeel, dat het dagblad „Trouw” over de fusie heeft gegeven. „Trouw” heeft gezegd: „Die

Partij van de Arbeid wordt een tussending, dat vlees, noch vis is. Het zal geen élan vertonen, het zal geen geestdrift wekken, het zal geen kracht ontwikkelen. Als staatkundige figuur zal het democratisch socialisme, wat het altijd was, waar het werd verwekt, slap in de lendenen moeten zijn. Het democratisch socialisme zal aan de wereld geen leiding en stuwung geven. Het is geen motor, maar het is een vluchtheuvel voor benauwde zielen, die aan eigen geestelijk leven geen beginselen meer kunnen ontlelen". Partijgenoten, ik zeg het maar heel populair, je behoeft niet te vragen hoe ze in hun piepzak zitten. (Gelach).

Daar is in de allereerste plaats de opmerking, dat het de vluchtheuvel is voor benauwde zielen, die aan hun eigenlijk geestelijk leven geen beginselen meer kunnen ontlelen. Het doet mij leed, dat de tijd mij verbiedt U die declaratie van de Synode van de Nederlandse Hervormde Kerk in extenso voor te lezen, want dan zou ik U, in herinnering roepende de declaratie van de Synode, willen vragen of wij hier niet het practisch bewijs hebben, hoe aan geestelijke beginselen, practische toepassingen voor ons sociaal-economisch en politieke leven worden ontleend. Ik behoef hier de woordvoerder en de pleitbezorger niet te zijn van dat deel van onze partijgenoten die als orthodox of protestant, die dus staan op diezelfde geestelijke belijdenis basis waarop de heren van „Trouw" staan, uit hun overtuiging als zodanig de weg gevonden hebben naar een politiek van democratisch socialisme, wetende, dat zij daarin het élan gevonden hebben om naar hun overtuiging hun aardse plicht te doen, juist op de basis van hun eeuwige verantwoording, die zij als mens gevoelen. Maar wanneer daar de opmerking gemaakt is, dat het democratisch socialisme in de wereld geen leiding en geen stuwung kan geven, dan zeg ik: Ei, ei, vrienden van Trouw, waar is eigenlijk Uw leiding en Uw stuwung? Waar is het verlossende woord, in de negen maanden die achter ons liggen, waaruit zou kunnen blijken, dat gij, op grond van Uw geestelijk bezit, in staat zijt om de problemen het hoofd te bieden die aan ons volk en die de mensheid op dit ogenblik zijn voorgelegd? Wij hebben moeten constateren, dat uit de richting van „Trouw", dat, precies en duidelijk gezegd, uit de richting van de A.R.-Staatspartij, geen enkele andere politiek nog is gevoerd, dan dat het een stok tussen de benen heeft gestoken van onze regering Drees—Schermershorst, die voor de ontzaggelijk grote opgave is gesteld om ons land van de tijd van de bezetting en oorlog te voeren in de tijd van de reconstructie van het sociaal economische en politieke leven. Wat is er aan constructieve daden in de rijen van het anti-revolutionnaire politieke leven naar voren gekomen, dat hun het recht heeft gegeven om zo hoog van de toren te blazen? (Bijval).

Wanneer ik dan toch even teruggrijp op de discussie over het beleid, dan wil ik een enkel woord zeggen over dat woord dat ik op een van de vergaderingen gesproken heb en waarbij ik gezegd heb: „Deze regering verdedigen wij door dik en door dun." Als men citeert, moet men het natuurlijk volledig doen en dan moet men daaraan toevoegen, dat ik nooit en met geen enkel woord heb ontkend, dat deze Regering fouten maakt. Dat is een zo grote waarheid als een koe,

dat elk lid van deze Regering daar zelf van overtuigd is. Maar als ik dat woord gesproken heb, en gezegd heb: „Deze Regering is onze Regering”, dan is het, omdat deze Regering met iets naar voren is gekomen, dat practisch elke Regering in Nederland in de laatste tientallen jaren heeft moeten ontberen, d.i. de geest van als één team te staan voor deze nationale taak en deze nationale opgang, inclusief de sterkere, inclusief de zwakkere figuren van dit kabinet, die gedreven zijn door een groot, maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel tegenover de problemen waarvoor het Nederlandse volk is gesteld. In het aangezicht daarvan zeg ik: Wij hebben inderdaad als sociaal democratie, wij hebben inderdaad ook straks als Partij van de Arbeid misschien in die zin nog iets te leren. Inderdaad, wij hebben te leren regeringspolitiek te voeren, wij hebben nog te leren, dat wij zakelijke politiek voeren in de geest als de hoofdredacteur van onze krant dat hier heeft gezegd: Tegelijkertijd te beseffen, dat wij, critiserend, opbouwend moeten zijn voor de positie van die regering van wie wij alleen en uitsluitend kunnen verwachten, dat zij beantwoorden zal aan de eisen, die werkelijk en reëel in de brede massa's leven.

Partijgenoten, die regering kan er komen. Wij krijgen voor het eerst in Nederland de kans, ik wens het hier duidelijk te herhalen, om de antithese te doorbreken. Duymaer van Twist heeft gezegd: De coalitie komt terug, of de antithese komt terug. Ik weet niet precies hoe de zaken zich zullen ontwikkelen. De R.K. Staatspartij is ongetwijfeld een politiek gebouw met vele eigenaardige aspecten, daar zit menige zwakke kant aan dat gebouw, maar de vraag of die R.K. Staatspartij zal beantwoorden aan wat er aan gezond radicalisme ook in het Katholieke volksdeel in Nederland leeft, wordt mede beantwoord door de vraag in hoeverre de Partij van de Arbeid zal uitoefenen een grote en een sterke zuigkracht op dat deel van het Nederlandse volk, dat voorheen al te gedwee achter de partijen van de Christelijke coalitie heeft aangelopen. Voor het eerst krijgen wij in Nederland de kans om te worden de grootste partij in het parlement. Partijgenoten, daar hebben we altijd hunkerend naar uitgezien. Het is de grondtoon geweest van de discussies op al de Congressen, die wij als sociaal democraten na 1918 in Nederland hebben gehouden. Het is altijd de positie geweest, die wij begeerd hebben, omdat wij wisten, dat de kracht van onze ideeën dat rechtvaardigde, omdat wij wisten, dat de gloed van onze overtuiging sterk genoeg was om een regeringsbeleid bezieling en élan te geven en om de grote problemen tot oplossing te brengen, waarvoor wij in het land waren gesteld en waarvoor wij nu meer dan ooit zijn gesteld. De grootste partij van Nederland kunnen wij worden met de Partij van de Arbeid. Dat betekent, dat wij mogelijkheden zullen openbreken, waar wij hunkerend en hunkerend naar hebben uitgezien, die wij aarzèlend zijn aangevangen, toen Albarda en Van den Tempel in de regering zijn opgenomen, die wij in meerdere mate hebben zien verwezenlijken, toen Drees, Mansholt en Vos minister zijn geworden en die ons nu roepen tot grote verantwoordelijke arbeid. En als gij dat élan uitdraagt voor de nieuwe Partij van de Arbeid, dan zal de Katholieke Staatspartij, of de Katholieke Volkspartij, zoals zij nu heet, luisteren

naar de roepende stem uit de brede lagen van het volk en dan zal er inderdaad een basis gevonden worden voor een regering, een regering waarin wij sterker, hechter aaneengesloten verenigd zullen zijn, dan in de huidige regering Schermerhorn-Drees het geval kan zijn. Maar daarom zal ons dat niet beletten solidariteit te gevoelen, ook met deze regering, die geboren is uit de illegaliteit, die geboren is uit de strijd om de vrijheid, die geboren is uit de ontembare wil om in Nederland nieuwe wegen te gaan bewandelen en die ons grote nieuwe mogelijkheden kon bieden.

De Partij van de Arbeid roept ons, zij roept ons met volle overtuiging, zij roept ons en vraagt ons al onze kracht in te zetten om deze nieuwe mogelijkheden te gaan verwezenlijken, die ons geboden zijn. Ik heb altijd op het standpunt gestaan, gij weet het wel: Wij moeten hebben machtsposities. Wij moeten hebben de mogelijkheid om waar te maken wat wij propageren. Ik heb het zo vaak tegen U gezegd: Ik heb liever tien ministers dan één minister. Wij moeten zorgen, dat wij er in komen, dat wij de plaats gaan bezetten van waar wij waar kunnen maken, wat de communisten verlangen en wat zij ons waarlijk niet behoeven op te dragen, d.i. dat wij niet alleen de politieke democratie verwezenlijken, maar dat wij de sociale democratie verwezenlijken. Als de communisten daarbij hoonlachend spreken over de politieke democratie, waar blijft dan hun aanwijzing hoe zij het buiten die politieke democratie zullen willen verwerkelijken om die economische democratie te verwezenlijken, hoe zij dat anders willen doen dan door de verovering van de macht in de staat?

Partijgenoten, nieuwe bondgenoten wachten ons aan een nieuw begin. Het is de voortzetting van onze trotse en machtige traditie van een democratisch socialisme, dat principieel en praktisch was ingesteld, dat steeds begrepen heeft, dat men niet met vage frases propageren kan, maar dat men de hand aan de ploeg moet willen slaan om waar te maken wat men propageert.

Partijgenoten, naar onze diepe overtuiging zijn daarvoor nieuwe mogelijkheden geboren en wij wekken U op om de voorstellen van het Partijbestuur te willen aanvaarden en de weg te gaan, die in die voorstellen is gewezen. Ik dank U. (Langdurig applaus).

Vorrink deelt mede dat 25 sprekers zich voor discussie hebben aangemeld. Spr. dringt op beperking aan.

Jansen (Zwolle) meent, dat er te weinig voorlichting over het fusievoorstel is geweest. De voorstellen zijn op 9 en 10 Januari gepubliceerd en nu, nog geen maand later, staan wij voor de beslissing. In de krant zijn alleen voorstanders van de fusie aan het woord geweest, plus mr. Thesingh, die bezwaren heeft.

Vorrink: Het Partijbestuur is unaniem vóór de fusie.

Jansen bespreekt de kwestie van de symbolen. De rode vlag is het hart van de beweging. Over de nieuwe vlag schijnt nog niets vast te staan.

De Internationale. „De staat verdrukt, de wet is logen.” Het moge waar zijn, dat de wet bij ons thans geen leugen is, maar er zijn staten, waar zulks nog wel het geval is. Men geve de Internationale niet te snel prijs.

Wij hebben zoëven gezongen... Spr. zoekt naar de juiste woorden.
Banning: „Uw rode vaandel volgen wij”.

Jansen: Ik bedoel: „Verlossing uit de slavernij.” Voor vele landen hebben deze woorden hun actuele betekenis nog niet verloren. Zwolle is niet bepaald tegen de Partij van de Arbeid, maar zou op vele vragen nader tekst en uitleg hebben. Hij vraagt daarom, als het mogelijk is, de beslissing aan te houden om ook de mensen van de andere richtingen aan het woord te laten. Hij bespreekt daarna nog problemen, rondom de internationale verbindingen, de kerk, het onderwijs, en ontwikkelt enkele formele bezwaren met een beroep op de statuten van de S.D.A.P. Is het congres wel bevoegd de beslissing over de partij te nemen?

Hij komt tenslotte met het voorstel om, gezien de korte voorbereiding, de besprekingen over het fusievoorstel te schorsen en het partijbestuur uit te nodigen na de verkiezingen de zaak andermaal in een buitengewoon congres aan de orde te stellen.

Woudenberg stelt voor tot stemming over te gaan.

Bij handopsteken wordt het voorstel tot schorsing der besprekingen verworpen met zes stemmen voor.

Van Woudenberg (Leiden) is er van overtuigd, dat vele intellectuelen zich straks bij ons aansluiten, doch spr. hoopt, dat dit niet zal leiden tot het op de achtergrond raken van het arbeiders-element.

Hij spreekt de wens uit, dat de gemoedelijke toon op onze bijeenkomsten zal worden gehandhaafd en dat we elkaar niet met „meneer” gaan aanspreken. We moeten het arbeiders-element niet van ons vervreemden, maar naar ons toetrekken.

Onze nieuwe Partij worde een magneet van het edelste, socialistische staal.

Jansen (Eindhoven): De afdeling Eindhoven heeft zich tenslotte eenstemmig accoord verklaard met de fusievoorstellen van het Partijbestuur.

Enige opmerkingen, sommige details betreffende, wil ik echter toch maken.

De afdeling Eindhoven betreurt het, dat geen onderhandelingen werden gevoerd met groepen ter linkerzijde. Wij verheugen ons er over dat een deel van de Protestanten in ons volk nu eens niet uit de kerk wegloopt naar de socialisten, maar met hun kerk lid gaat worden van de socialistische beweging.

Nog groter zal het wonder zijn in de politieke geschiedenis wanneer er ook een Rooms kapelletje — al is het misschien nog maar een éénpersoons — in ons partijgebouw een plaats vindt.

Maar, naast de Christofoor-groep, was toch ook de Vlam-groep voor de nieuwe Partij ideologisch van grote waarde, omdat hierin de spontaneïteit en het radicalisme van de socialistische jeugd zo sterk vertegenwoordigd is. Hoeveel vaders zouden er hier in de zaal zijn, wier zoons of dochters in de Vlamgroepen zijn georganiseerd, liever dan mee te werken in de S.D.A.P.?

Ook ten opzichte van de communisten mogen wij er ons niet zo gemakkelijk af maken, zoals dit telkens hier weer gebeurt. Het wordt een star dogma in onze partij: over de communisten niets dan slechts en hoon. Stalin is onze vriend niet, zegt Vorrink, ik voeg daaraan

toe: maar de Paus en zijn kerkelijke dictatuur is dit ondanks de Christofoorgroep ook niet.

Deze houding tegenover de communisten is een ernstige miskenning van wat er leeft in ons volk. Het gaat mij niet om de partijgangers van voor 1940 uit de C.P.H., maar wel om de aanhang na 1940; ik ben er van overtuigd dat deze mensen voor alles radicaal willen zijn.

De enige manier om deze radicalen inzicht te geven in de principiële verschillen tussen sociaal-democraten en communisten, is een openbaar debat; beide partijen met dezelfde rechten, niet een éenzijdig geschrijf en gefulmineer, zoals dat nu gebeurt.

Daarom moeten wij het contact met links zelf openen en liefst spoedig.

Het partijbestuur heeft voorgesteld, dat uit de S.D.A.P. negen mensen in het nieuwe partijbestuur (van de Partij van de Arbeid) opgenomen zullen worden. Naar mijn opvatting is dit aantal te klein.

Onze gastvrijheid is oprecht en groot, maar blijft dat, ook als wij op voorhand in het nieuwe bestuur de meerderheid hebben. Men verwacht in het land niet anders van de grootste partij, die in de nieuwe formatie de meeste aandelen inbrengt en bovendien vijftig jaar van socialistische strijd achter zich heeft.

Nogmaals, zij die toetreden worden rood, wij niet rose.

Ik vraag me af hoe groot het ledental is van de andere toetredende groepen. En dan niet het aantal van hen, die volgens het opinie-onderzoek zeggen op de nieuwe partij te zullen stemmen, maar van hun actieve leden. De nieuwe groepen zullen hun aandeel zelf moeten aantonen. Ik stel voor te besluiten, dat wij aanspraak maken op twaalf vertegenwoordigers uit de S.D.A.P.

Het beginselprogramma maakt op spr. de indruk iets te gespannen te zijn op de planpolitiek. Hoe nuttig ook, wij mogen daarmee onze socialistische spontaneïteit niet verliezen, want dan is de ramp van de ambtenarij niet meer te overzien. Wij moeten blijven bedenken, dat niet in alle streken van het land de socialistische strijd al zo ver is gevorderd als in de steden, waar onze voorhoede leeft. Hier zit zelfs nog een partijgenoot, die de krant, Het Vrije Volk, niet aan zijn huisadres kan laten bezorgen, zonder narigheid van zijn werkgever te ondervinden. Daarom moeten wij ook nu nog, al zijn wij haast regeringspartij, tot uitdrukking brengen, dat wij de partij zijn van de verdrukten en dit willen blijven.

Daarom vraag ik een aanvulling op punt 1 van het beginselprogramma, nl.: de partij bestrijdt elke vorm van onderdrukking der menselijke persoonlijkheid in het bedrijfsleven en in het maatschappelijk verkeer, daarmee de democratie makend tot een levend begrip.

Met betrekking tot de jeugd verzoek ik in te lassen:

Gelijke kansen bij het onderwijs voor de jeugd passen in het beeld van een naar democratie groeiende samenleving.

Dit is in de socialistische beweging een oude eis. Wij moeten echter vooral in deze tijd bedenken, dat wij het kader, nodig voor onze hervormingsplannen, zoals o.a. de socialisatie, zelf moeten opbrengen.

Het laatste punt waarvoor ik de aandacht vraag, is hetgeen in het beginselprogramma gezegd wordt over de kerken. Het wordt zo'n beetje

de gewoonte, wanneer er sprake is van „het geestelijke en zedelijke heil”, om ook in onze partij daar steeds de kerk bij te halen. De kerk als één der vormen van georganiseerde en wel godsdienstige bezinning is niets op tegen. Maar het monopolie heeft de kerk volgens velen juist in onze partij daarvan niet. Het eigenaardige is echter dat de kerken zelf menen hiervan het monopolie wel te bezitten.

Mede als reactie op deze misvatting komt er binnenkort een Humanistisch Verbond in Nederland, dat ook de niet-kerkelijken wil organiseren en zijn — weliswaar niet godsdienstige maar wel religieuze — inzichten over het geestelijk en zedelijk heil wil uitdragen. Juist in onze beweging heeft deze stroming veel aanhang. Het is zelfs zo, dat paus, bisschoppen en vele priesters van het nieuwe verbond vrijwel alle leden zijn van onze partij (beter was hier gesproken van „voorgangers”).

In ernst, ik meen dat in ons beginselprogramma deze zaak daarom algemener moet worden gesteld. Zowel de Christenen als de Humanisten hebben hun religieuze instellingen; de Christenen noemen dat hun kerk, de Humanisten spreken van hun verbond.

Ik stel daarom voor in het beginselprogramma „de kerken” te vervangen door „religieuze instellingen”.

De Roos (Amsterdam), sprekende namens de Amsterdamse afdelingen, vertegenwoordigende een achtste van alle leden van de Partij in Nederland, deelde mee, dat in de hoofdstad bij de discussies over de voorstellen van het Partijbestuur tot fusie slechts tien tegen deze voorstellen hadden gestemd. Dat zegt toch wel iets! Amsterdam staat achter de voorstellen. Hij had er behoefte aan hulde aan Vorrink en het Partijbestuur voor de fusieplannen te brengen. Met gerustheid zag hij de beslissing van het congres tegemoet. Inmiddels was hij niet blind voor de critiek, die geoefend kan worden. Op enkele punten zou nadere precisering gewenst zijn, over andere nader overleg. Met name de punten betreffende de kerken en het onderwijs laten veel aan duidelijkheid te wensen over. Wanneer de „Volkskrant” meent, dat uit de formulering blijkt, dat nu aan het bijzonder onderwijs de eerste plaats in ons land gegeven zal worden, dan blijkt dat over de formulering van de onderwijsparagraaf nader gesproken moet worden.

Wij zullen door de fusie offers moeten brengen. Alleen al de verdwijning van de naam S.D.A.P. betekent een groot offer voor heel velen. De partij heeft velen de beste ogenblikken van hun leven gebracht, heeft hun leven gevuld en richting gegeven aan hun denken. Toch brengen wij het offer, omdat wij weten, dat er zoveel winst tegenover staat. Amsterdam zal al zijn kracht geven aan de Partij van de Arbeid.

Swaters (Gorinchem) brengt aan partijbestuur, kamerfractie en onze ministers grote hulde voor de wijze, waarop zij in ons geteisterd vaderland de wederopbouw ter hand hebben genomen. Hij zwaait lof toe aan „Het Vrije Volk”, de enige krant, die waarheid met een hoofdletter schrijft. (Applaus).

Hij spreekt woorden van dank aan de veteranen, aan Vliegen, voor alles, wat zij hebben gedaan.

De Partij van de Arbeid is een gezonde negen maands partij, met sterke tanden, die wij nodig hebben (luide toejuichingen). Wij aan-

vaarden die partij, zonder beperking. Wij krijgen dominé's in onze partij. Ik heet ze welkom.

Vorrink: Teksten noemen. (Vrolijkheid).

Swaters: Wij staan aan een keerpunt, aan een nieuw begin. Met enige treffende dichtregels en de woorden, voorwaarts vrienden wij moeten en zullen overwinnen, besluit Swaters zijn stormachtig toegejuichte rede.

Van Gaasbeek (Utrecht) erkende, dat veel van de bezwaren, die gehoord zijn en waaraan hij er nog wel enige kon toevoegen, na de besprekingen op het congres voor Utrecht langzamerhand verdwenen zijn.

Aanvankelijk bestond de neiging in Utrecht om het onderzoek naar verbreding van de basis vooral in linkse richting uit te strekken. Utrecht gaat echter met de Partijvoorstellen accoord.

Wat het onderwijs betreft, is altijd gezegd, dat speciaal de christelijke en katholieke groepen grote invloed aan de ouders in de school toekennen. In werkelijkheid is van die invloed op de katholieke scholen echter niet veel merkbaar. Ook bij de christelijke scholen niet in de mate als men denkt.

In elk geval is het goed, dat wij waakzaam zijn en de betekenis beseffen van medezeggenschap in de school. Volksonderwijs heeft een uitvoerig rapport doen verschijnen, waarin de kwestie van de medezeggenschap behandeld wordt. Men wil deze vrij ver laten gaan, maar toch niet overheersend doen zijn. Het zal goed zijn, dat het Partijbestuur de door Volksonderwijs aangegeven richtlijnen tot de zijne maakt.

Ten Wolde (Wijk bij Duurstede) zegt, dat men op het platteland de fusie wenst, voor de oorlog telde de afdeling 25 leden, thans ca. 60. De doorbraak moet er komen, vooral op het platteland. Wij moeten de landarbeiders en ook de boeren voor de nieuwe Partij winnen. Uitvoerige voorlichting over onze vooruitstrevende agrarische politiek is voor het platteland nodig.

Wanneer de nieuwe partij kans ziet om ten plattelande een goede naam te krijgen eerst dan zullen we van een werkelijke doorbraak kunnen spreken. De fusie zal geen zin krijgen als de doorbraak niet sterk op 't platteland doorwerkt. Om dit goed ten uitvoer te kunnen brengen, kunnen we de communisten niet gebruiken. Waren wij vroeger de boeman ten plattelande, de communisten zijn 't in veel en veel ernstiger mate, en samenwerking zal niet begrepen worden en noodlottige gevolgen hebben. Het lijkt ons dan ook juist de communisten voorlopig links te laten liggen.

Hierna wordt de vergadering verdaagd tot Vrijdagmorgen negen uur.

Ochtendzitting van Vrijdag 8 Febr. 1946

De Voorzitter begroet de aanwezigen bij de aanvang van de laatste congresdag en stelt allereerst Ed. Anseele in de gelegenheid zijn beoefde „donderrede” uit te spreken.

Ed. Anseele, met een hartelijk applaus begroet, spreekt namens de Belgische Socialistische Partij, het congres toe.

Wij zijn vol vertrouwen in de uitslag van de verkiezingen van 17 Febr., aldus spr. Wij zijn, zeide hij, alleen de strijd in gegaan, achter onze rode vlag. De Belgische Soc. Partij heeft in haar program geschreven, de socialisatie van het credietwezen, het transportwezen en een groot deel van de energie-bedrijven. Daarom hebben wij geweldige tegenstand te overwinnen, vooral van de geestelijkheid — wij zijn in dit opzicht nog niet zo ver als gij!

Spr. roemde het werk van de regering-Van Acker. Wij hopen, dat wij spoedig in staat zullen zijn, zoveel materiaal naar Nederland te exporteren, dat gij er de wederopbouw van Nederland krachtig mee kunt ter hand nemen (algemene bijval).

Vorrink en Van der Goes van Naters zullen straks onze gasten zijn, om het werk gade te slaan. Zij zullen niet alleen in onze volkshuizen, maar ook in de stadhuizen ontvangen worden, want in vele steden hebben wij socialistische gemeentebesturen (luid applaus).

Wij zijn gelouterd en gestaald uit de strijd gekomen, die achter ons ligt. De Belg. Soc. Partij heeft nieuw bloed gekregen. Het bestuur bestaat grotendeels uit mannen van de weerstand, onze illegale pers had een miljoenen-verspreiding.

Wij willen uw zo belangrijke experiment met de nieuwe partij met belangstelling volgen en hopen, dat gij de grote massa van het volk achter u zult krijgen. Vergeet echter het internationale socialisme niet!

Meer dan ooit is de tijd aangebroken, de Socialistische Internationale te herstellen. Het moet niet zo zijn, dat drie gentlemen in Londen beslissen over oorlog of vrede.

Spr. uitte de vurige wens, dat ook in Nederland de triomf van het democratisch socialisme zal komen.

Met een langdurig applaus, gevolgd door een geestdriftig gezongen „Internationale” beantwoordde het congres deze toespraak.

Boele (Varsseveld): Ik sta zeker voor 95 pct. achter de Partij van de Arbeid. Ik gevoel mij als een ruiter, die nog één hindernis moet nemen, maar deze nog niet durft te nemen. In paragraaf 6 staat, dat wij moeten luisteren naar de kerken, maar ik verwacht een scherpe kerkstrijd. Daarbij wees spr. op de acht verschillende Gereformeerde Kerken, die wij hebben, de strijd in de Nederlands Hervormde Kerk: Gemeente-opbouw en de meer naar rechts staande groeperingen.

Vervolgens staat spr. stil bij de boodschappen, die de Nederlands Hervormde Kerk heeft laten voorlezen in de kerken en waarnaar partij-voorzitter Vorrink gevraagd heeft, meer in het bijzonder omdat zij de nadruk had gelegd op de sociale gerechtigheid en het „niet terugkeren tot de schrijnende klassentegenstellingen” nadrukkelijk had onderstreept.

Hiertegenover stelt spr. ten eerste een boodschap uit de oorlogstijd, waarin de Kerk „de torenbouw van Babel” (en dus niet het kapitalistische stelsel) als oorzaak van de laatste wereldoorlog opgeeft en ten tweede de boodschap van de Algemene Synode van dit jaar, waarin o.a. staat, dat „de zogenaamde humanisering van de opvattingen aangaande schuld en straf niet heeft geleid tot een groter eerbied voor het leven van den naaste.....” Spr. wijst bij dit laatste punt er

nog op, dat een sterk voorstander van de nieuwe richting in die kerk, Ds. Beversluis, daarbij aantekent: „de redenering, die wordt toegepast, dat de Bijbel de doodstraf niet verbiedt, dus accepteert, kan ook worden toegepast op b.v. de slavernij”.

Ook het slotwoord van Ds. Beversluis haalt spr. aan: „Wij betreuren dit eerste getuigenis der Synode wel zeer en vingen reeds verschillende stemmen van jongeren op, die zeiden: van een kerk, die zo spreekt, kunnen wij geen lid blijven”.

Daarom achtte spr. punt 6 gevaarlijk, daar het vele mensen, die antikerkelijk zijn, zal afstoten. Ook zegt spr. nog: Laten de kerken eerst met waarachtig Christelijke daden komen. In het socialisme heb ik meer waarachtig Christendom gezien, dan in de kerken. Aangaande het probleem arbeider-intellectueel raadt spr. het Partijbestuur aan dit vraagstuk eerst tot een voorwerp van zielkundig onderzoek te maken, daar volgens spr.'s mening dit niet zo zeer een vraagstuk is, dat over intellect of meer intellect handelt, maar een probleem, dat te maken heeft met het feit, dat de arbeider een ander zielkundig type is dan de intellectueel.

Roorda (Ter Apel) wijst er op, dat sommige belangrijke zaken wel in het urgentieprogram, maar niet in het beginselprogram van de Partij van de Arbeid voorkomen, terwijl in het laatste — de hoofdschotel op de dis van dit congres — verschillende kwalijk riekende en ondefinieerbare brokjes voorkomen. De voorzitter heeft er gelukkig al één uitgevist en bij het afval geworpen, nl. de z.g. „waarborg van een minimum-bezit”. Maar de laatste zin van punt 6, nl. dat de Overheid, de verhoudingen moet scheppen, opdat de kerken hun taak kunnen vervullen, is voor ons zonder toelichting volkomen onverteerbaar. En als de laatste zinsnede van punt 8 het er op aan wil sturen, dat „de verschillende geestesstromingen van het volk ook in de school tot hun recht (moeten) komen”, dan riekt dat ons te sterk naar propaganda voor de bijzondere school. Wij menen juist, dat de sectegeest maar al te zeer „tot haar recht” komt en daardoor het onderwijs in Nederland heeft verknoeid.

Voorts ontbreken aan het beginselprogram enige essentiële punten, als de internationale betrekkingen, het oorlogsgevaar en het zelfbeschikkingsrecht van Koloniën. En het gaat niet aan, zoals de voorzitter deed, het beginselprogram te verdedigen met een beroep op het urgentieprogram. Omgekeerd moet juist het laatste steunen op de beginselen, waarover men het in het eerste eens is geworden.

Mevr. Steert-Brouwer (Purmerend): Ik hoop dat het congres ook belangstelling zal hebben voor de stem der vrouw in de discussies omtrent de fusie.

Twee dagen zijn er nu mannen aan het woord geweest, dan is $\pm$ tien minuten voor de vrouw toch niet te lang. Ik zal hier niet het voor of tegen van de fusie bespreken, dat gebeurt reeds door partijgenoten die vergroeid zijn met de S.D.A.P.

Maar ik wil 't hebben over de plaats, die de vrouw in de Partij van de Arbeid in zal nemen, als deze Partij tot stand is gekomen.

Ik heb hier niet het oog op de vrouwengroepen, die zeker ook in de nieuwe partij wel zullen worden gevormd en die ook zeker veel goeds zullen bereiken.

Maar wij vrouwen moeten ons in die groepen niet te veel isoleren, wij moeten midden in de partij leven. De mannen zullen ons dan veel meer zien als gelijkwaardige medestrijdsters.

De vrouw neemt in deze naoorlogse tijd nog niet de plaats in het openbare leven in die haar toekomt en ook is dit nog niet zo in de S.D.A.P. Een paar voorbeelden.

De vrouwelijke afgevaardigden zijn hier op het congres schaars vertegenwoordigd.

Bij de 31 kandidaten voor 't partijbestuur is maar één vrouw.

De plaats van mevr. De Vries-Bruins in 't voorlopig partijbestuur is niet door een andere vrouw ingenomen. Hoe zal het aanstonds gaan, wanneer de fusie tot stand komt. Ik heb daar een zekere angst voor, gezien de stemming daaromtrent reeds voor de oorlog in verschillende van die partijen, waar wij aanstonds mee gaan fuseren.

Zal de stem van de vrouw wel voldoende gehoord worden in de verschillende organen van de Partij van de Arbeid.

Heerst er nu zo'n conservatieve geest onder de mannen. Ik geloof het niet.

Hebben wij de vrouwen niet om leidende functies waar te nemen.

Ook dat is niet zo.

Natuurlijk is het voor een gedeelte de schuld van de vrouwen zelf, die nog altijd zo weinig belangstelling hebben voor politiek.

Maar ik zie het momenteel toch ook als een uitvloeisel van de nationaal-socialistische geest, die juist ook op dit punt de klok graag minstens vijf en twintig jaar terug zette.

Dit is juist daarom zo te betreuren, omdat juist in de bezettingstijd de vrouw zich zo van haar beste zijde heeft doen kennen.

Hoevele huisvrouwen hebben niet tussen de vier muren van hun woning een strijd gevoerd op leven en dood. Zij hadden geen vuur, geen licht, brandstof, water, gebrek aan kleding, aan 't allernoodzakelijkste voedsel voor haar gezin. Je moet een huisvrouw zijn om te weten hoe zenuwslopend die tijd geweest is. En deze heroïsche strijd is gelukkig in de meeste gevallen door de vrouwen niet verloren.

Hoevele vrouwen hebben niet met alle middelen hun man en zonen uit de handen der overweldiger weten te houden. Hoevele vrouwen offerden niet bewust het liefste wat zij hadden voor de bevrijding van het vaderland.

Hoevele vrouwen stonden niet midden in de illegaliteit, namen actief deel aan het verzet, hebben daardoor in de concentratiekampen gezocht, ja het met hun leven moeten betalen.

En nu hadden wij, bewust levende vrouwen zo graag gezien, dat deze moed, deze karaktervastheid, niet alleen werd beloond door 't oprichten van een monument te harer ere, waarvoor „Het Vrije Volk” het initiatief nam, maar dat men ons bracht op die plaatsen ook in de partij waar wij horen.

Laten de mannen nu niet zeggen, dat zien jullie zelf maar klaar te spelen, we hebben hierbij de hulp nodig van onze mannelijke partijgenoten.

Er zijn in de wereld meer vrouwen dan mannen, in de politieke partijen zijn wij helaas in de minderheid. Ik zeg helaas, want in deze naoorlogse wereld heerst nog zo'n militaristische geest, het woord

vrede hoort men nauwelijks. En het zal toch altijd zo zijn, dat waar het geluid der vrouw gehoord wordt, de roep om vrede de boventoon voert. De vrouw lijdt 't meest in de oorlog, zij lijdt in haar man en haar kinderen. Daarom wil ik het partijbestuur, de kamerfractie en de afdelingsbesturen op het hart binden, breng ook in de Partij van de Arbeid de vrouw op de plaats die haar toekomt.

Partijgenoten, gij zult er geen spijt van hebben. (Langdurige instemming.)

Roemers (Badhoevedorp) wil de aandacht vestigen op enige punten, die in het Beginselprogramma van de Partij van de Arbeid ontbreken.

1. Het beginselprogramma bevat geen maatschappelijke analyse. De doelstelling is duidelijk, doch de dynamiek, die tot die doelstelling moet leiden, ontbreekt. Hij is er zich van bewust, dat de vroegere Marxistische analyse niet als zodanig kan worden gebruikt, daar deze naar zijn inzicht verouderd is. Hij geeft toe, dat het niet eenvoudig zal zijn een maatschappij-analyse te formuleren, die allen kan bevredigen, die zich thans in de Partij van de Arbeid zullen verenigen en begrijpt, dat het daarom nog niet mogelijk was dit element in het beginselprogramma te verwerken. Hij zou echter gaarne vernemen of dit punt de aandacht heeft.
2. De term „personalisme” ontbreekt. Spr. acht dit gelukkig. Hij heeft niets tegen het personalisme en heeft zo'n vermoeden, dat hij zelf ook personalist is. Hij acht de tegenstelling tussen personalistisch en democratisch socialisme echter funest evenals de door pg. Banning in een artikel in „Je Maintiendrai” gemaakte onderscheiding tussen vrijheids- en gelijkheidsdemocratie. Spr. wenst te waarschuwen tegen het overbrengen van de anti-these in de Partij van de Arbeid.

Spr. vraagt wie de voorzittersplaats in de Partij van de Arbeid zal bezetten. Hij meent, dat de S.D.A.P. recht heeft op deze plaats en meent, dat pg. Vorrink de man is, die door alle groepen kan worden aanvaard. Hij vraagt of de thans voor het Partijbestuur van de Partij van de Arbeid gekozen verhouding ook zal dienen als grondslag voor de kandidatenlijsten voor de vertegenwoordigende lichamen. Daartegen zou hij zich moeten verzetten, al zou hij niet star willen vasthouden aan de wiskundige verhoudingen van thans, indien de bekwaamste personen onder andere groepen te vinden waren. Spr. informeert voorts of de groepen invloed kunnen uitoefenen op elkaars kandidaten. Het is toch zo, dat sommige politieke figuren of door hun politiek verleden of door hun houding tijdens de bezetting onaanvaardbaar zijn. Spr. betoogt tenslotte, dat hij wel enige kritiek heeft laten horen, doch dat dat niet wil zeggen, dat hij tegen de fusie is. Integendeel, moge er vandaag enige weemoed in ons zijn door het opheffen van de S.D.A.P., morgen is het voor ons feest en is er alle aanleiding de vlag uit te steken, al zal die vlag misschien niet overal dezelfde tint hebben. De mijne zal in ieder geval vuurrood zijn!

Huslage (Amersfoort) zet uiteen, waarom hij het voorstel, ook de C.P.N. in de besprekingen over de fusieplannen te betrekken, intrekt. Hoe denkt men, als Partij van de Arbeid, de één-Meidag te vieren? *Van Eck* (Ede) zegt, dat men niet zoals Vorrink doet, de discussie over de verbreding van de basis der partij, die inderdaad al geruime

tijd aan de gang is, gelijk kan stellen met die over het stichten der nieuwe partij. Deze laatste is veel te kort geweest. Oudere partijgenoten in Gelderland gaven mij hun misnoegen hierover te kennen, ook in 't bijzonder over het feit, dat geen tegenstanders van de fusie in Het Vrije Volk aan het woord geweest zijn.

Spreker vindt het te betreuren, dat men vóór de fusie geen poging gedaan had de partij naar „links” uit te breiden, daar er, zoals Ds. Buskes in „Tijd en Taak” betoogde, een groot gevaar bestaat, dat vele soc. dem. arbeiders de partij de rug toe zullen keren, als deze alleen naar rechts wordt uitgebreid. Men had goed gedaan eens te onderzoeken hoe degenen, die nu geen lid van de partij weer geworden zijn en de weinig actieven hierover denken. De wijze, waarop men tegen de communisten optreedt, is z.i. te veroordelen. In verband met hun opvatting over democratie, is fusie met hen onmogelijk. Na interruptie van Vorrink zegt spreker, dat hij het met hem eens is, dat de communisten vaak schandalig en onbehoorlijk zijn opgetreden. Men moet hen echter niet afstoten op de wijze, zoals nu vaak gebeurt. Men kan mensen, die met hun leven voor hun idealen ingestaan hebben, niet zonder meer „mond-radicalen” noemen. Ik heb er geen behoefte aan, steeds op te halen wat de communisten in 1940—1941 gedaan hebben, evenmin als ik er behoefte aan gevoel, telkens op te halen wat vele R.K. hier tijdens de Spaanse burgeroorlog hebben gedaan en sommige R.K. in de Ned. Unie.

Vorrink: „Ik wel!”

Van Eck: We moeten meer naar de toekomst zien. Tenslotte zegt spreker, het onrechtvaardig te vinden als de „oude” partijgenoten wel „gezuiverd” worden en de „nieuwe”, waaronder verscheidenen, die precies hetzelfde gedaan hebben als de veroordeelde „ouden”, niet. *Daalder* (Oldeboorn), betoogde, dat in het urgentie-program van de nieuwe partij duidelijk tot uiting zal moeten komen, wat gesocialiseerd zal worden. De uitdrukking bijv. in het urgentie-program over socialisatie van daarvoor in aanmerking komende monopolistische bedrijven moet eigenlijk nader gespecificeerd. Dit zal de Partij van de Arbeid het nodige socialistische crediet bij de arbeiders moeten geven.

Hij stelde voorts de vraag, waarom voor de C.D.U. het socialisme eis van gerechtigheid en voor de S.D.A.P. slechts middel is genoemd. Het lijkt hem ongewenst om (wat dikwijls gedaan wordt) nu reeds een beschouwing te geven over het te verwachten aantal zetels der Partij in de 2e Kamer. Getallen zijn in deze verwarrend en misleidend. We moeten een groot succes vanzelfsprekend achten. In verband hiermee pleitte hij voor een rechtstreeks krachtig beroep op R.K. en orthodoxe arbeiders.

Is het bekend vroeg spr. tenslotte wanneer het eerste werkelijke congres van de Partij gehouden zal worden? Over één of over twee jaar? *Gardenier* (Den Haag) zou geneigd zijn, de voorstellen zonder discussie aan te nemen, maar wil toch enige woorden spreken omtrent zekere onrust, die toch nog onder ons heerst. Dat de jongeren iets voor het socialisme voelen, begrijpen wij best, maar anderen, met wie wij ook gaan fuseren, die ouder zijn, al heten ze dan niet allemaal „Oud”, zullen veelal nog al te vast zitten aan hun oude denkwijzen.

Dit blijkt b.v. uit het voorbehoud, dat van die zijde is gemaakt tegen onze internationale verbindingen.

Ook uit de redactie van de paragraaf omtrent de socialisatie blijkt, dat wij concessies hebben moeten doen.

Socialisatie van de eigendom had primair moeten worden gesteld, socialisatie van de beschikkingsmacht secundair.

Hetzelfde geldt voor onze symbolen. Onze rode vlag laten wij niet los (applaus). Ook de Internationale zullen wij blijven zingen (bijval) al kunnen wij ons indenken, dat er straks mannen in ons midden zullen zijn, die niet meezingen — en dat kunnen wij dan ook best verdragen.

De samenstelling van de Kamerfractie moet ernstige aandacht hebben. Is het niet gewenst dat wij inlichtingen krijgen omtrent de personen, die onze partij straks in het nieuwe Partijbestuur zullen vertegenwoordigen? En omtrent de persoon van den voorzitter?

Ondanks de critiek zullen de Haagse partijgenoten met evenveel ijver voor de Partij van de Arbeid werken als zij het tot nu toe in de S.D.A.P. hebben gedaan.

Gronert (Bergen N.H.) komt met een motie, beogende, prof. Liefstinck in het voorlopig bestuur van de Partij van de Arbeid op te nemen. Geroep uit de zaal: Als penningmeester? (Grote vrolijkheid).

Molendijk (Groningen) zegt tot degenen, die de verhouding tot de linkse groeperingen bespraken, dat hier *het verlossende woord* gesproken moet worden door de communisten. Wij wachten op een rondborstige verklaring, dat zij principiële democraten zijn, naar de opvattingen, die in West-Europa gelden en dat zij zijn tegen *elke* vorm van dictatuur. Als zij zich dan verder als een Nederlandse politieke partij gedragen, zou spr. wel eens willen weten waarom samenwerking met communisten niet kon plaats hebben. Maar dit zijn essentiële voorwaarden.

Voorts wijst spr. er op, dat andere belangrijke groepen jaren verlangend op de komst van deze synthese hebben gewacht. *Elf jaargangen van jongeren* zullen voor het eerst ter stembus gaan. Het overgrote deel dezer jongeren begrijpt van de verschillen en geschillen der oude politieke partijen niets en verlangt vurig dat er een nieuw begin gemaakt wordt in een zuivere, radicale socialistische partij. Het leger der a-politieken zal slinken.

Woudenberg heet onder applaus minister Mansholt welkom op het congres.

Hamelink (Axel) vraagt waarom aan de andere groepen de meerderheid in het bestuur van de Partij van de Arbeid wordt gegeven.

Spreker dient de volgende motie in:

Het congres enz. spreekt als zijn mening uit, dat het wenselijk is, dat in het algemeen de besturen van de Partij van de Arbeid in evenwichtspositie worden samengesteld.

Vorrink beantwoordt de sprekers. In de krant is ruime voorlichting gegeven; men overdrijve in deze niet. Het partijbestuur is eenstemmig vóór de nieuwe partij.

De symbolen. Hierover kan men zeer bewogen spreken. Maar men brenge deze zaak niet buiten de proporties.

De rode vlag is en blijft het symbool van het democratisch socialisme.

De S.D.A.P. heeft practisch geen enkele concessie gedaan. De nieuwe groepen begrijpen volkomen onze gehechtheid aan onze symbolen, maar vragen, dring ons die symbolen niet op. Als wij het grote willen, het samenoptrekken naar een nieuwe samenleving, dan moeten wij ook de opvattingen uit de orthodoxe kringen eerbiedigen. Ook daar hebben zij hun strijd gestreden om tot samenwerking met ons te komen, waarbij hoon en laster van de zijde van Trouw in ruime mate hun deel werd en worden zal. Het is goed, dat op de woorden van Anseele de Internationale werd gezongen, maar laten wij niet te demonstratief optreden, als dat niet nodig is. Vertrouwen, wederzijds, is nodig. De besprekingen hebben plaats gehad met Nederlanders, die stuk voor stuk tot bedrog niet in staat zijn. Zij zijn niet zo gemeen en zo stom als de communisten, die van „inmaken” en „reactie” spreken; zij weten wel, dat wij ons niet laten innemen. Laten wij het ons bij uiterlijke dingen niet moeilijk maken. Vrienden, versta mij, moge ik het hierbij laten.

De bedoeling van groeperingen in de Partij van de Arbeid is het vormen van werkverbanden, die wij, denk aan Banning's werk, reeds kennen. In die verbanden kan de propaganda voor de diverse stromingen worden gevoerd.

De mogelijkheid bestaat, dat andere partijen zich bij de Socialistische Internationale zullen aansluiten, mits zij de beginselen onderschrijven. Dat is niets nieuws.

Wat de kerken betreft, merkte Vorrink op, dat het een manco van onze beweging is geweest, dat wij zo weinig aan sociale hulpverlening hebben gedaan. Dat hebben wij aan de kerken overgelaten. Nu is er de Stichting voor Maatschappelijk Werk op humanistische grondslag. Bijbels onderricht op de scholen is zeer toe te juichen. Het is een ontzaglijk cultuurverlies, wanneer voor honderdduizenden de Bijbel een gesloten boek is. Wanneer in de Partij van de Arbeid straks over kerkelijke zaken, over het huwelijk, over het Nieuw-Malthusianisme verschillend zal worden gedacht, is dat heus niet erg. De Labourpartij kent dat ook, en het gaat die partij uitstekend. Zulks geldt ook voor het onderwijs. De openbare school is niet het non plus ultra voor het onderwijs, wel het recht van de ouders, om de opvoeding van hun kinderen te bepalen. In de nieuwe stromingen schuilt geen enkel gevaar voor verwatering. Ook daar aanvaardt men het democratisch socialisme.

Als wij met 50.000 leden bij de verkiezingen één miljoen stemmen krijgen, dan blijkt daaruit, dat wij een minderheid zijn. En daarom zullen we ook in het nieuwe bestuur met de grootst mogelijke minderheid genoeg kunnen nemen. Want er is geen aanleiding uit de nieuwe compôte-schotel de vetste brokken te pikken.

De naam. Hij moet kort zijn en moet spreken. Tegen elke naam zijn bezwaren aan te voeren. Wij dienen ons te houden aan de voorgestelde naam: voor enige vrees t.a.v. het democratisch socialistisch karakter is geen enkele reden.

Het is niet zo, dat wij naar het woord van de kerken moeten luisteren, zoals ds. Boele het artikel interpreteerde. Er staat, dat de kerken alle vrijheid hebben om te getuigen en die vrijheid zal na 5 jaar onderdrukking niemand haar misgunnen.

Men heeft gevraagd, wat gebeurt er met de Ned. Volksbeweging? Dat kan ons betrekkelijk koud laten; het staat vast, dat zij geen politieke partij wordt. Intussen heeft de N.V.B. een belangrijke bijdrage geleverd voor de totstandkoming van de Partij van de Arbeid. Met de Vrijzinnig-Democratische Partij staat het eigenlijk precies zo. Men zegt, lang niet alle leden van de V.D.B. zijn socialist. Neen. Maar als zij komen, zullen ze het program moeten onderschrijven.

Het program van de Partij van de Arbeid is voorlopig en zal definitief nog vastgesteld worden. Maar men komt toch reeds vele bekende klanken tegen.

Overheersend is de geest, het met elkaar eens te worden. Een vergrootglas kan men rustig thuis laten.

Het agrarisch stuk in het nieuwe program is afkomstig van onzen „verwaterden” partijgenoot Mansholt. (Instemming).

Spr. zal het van harte toejuichen, als de vrouwen een meer vooraanstaande plaats zullen gaan innemen. Maar de vrouwen zullen zelf tot meer activiteit moeten worden gewekt.

Spr. wenst voor de nieuwe partij een presidium, waarin de sociaal-democratie vertegenwoordigd is. Gedurende een overgangstijd is het wenselijk, dat de oude partijbesturen van alle groepen gedurende een zekere tijd voortbestaan.

In een aantal van de grootste plaatsen zal het N.V.V. naast de Partij 1 Mei-bijeenkomsten beleggen. In vele andere plaatsen zal het N.V.V. de 1 Mei-viering aan de Partij overlaten.

De S.A.I. is geen instantie, die voor de landen bindende besluiten kan nemen. Albarda heeft zich daartegen op een Londense conferentie principieel gekant. En terecht.

De bezwaren tegen de communisten kent ge. Toch praten, zei Van Eck. Maar aan een gauwdief geeft men toch niet zijn portemonnaie in bewaring.

De Partij van de Arbeid zal, met de S.D.A.P. mede als stuwende kracht een radicale partij zijn, waarvan duizenden leden van de C.P.N. in de grond van hun hart zullen zeggen: daarin horen wij eigenlijk thuis. Wij zullen, zo besloot Vorrink, met de overtuiging en de geestdrift, met de trouw en de overgave, die ons bij een halve eeuw van strijd hebben beziel, strijden voor onze beginselen, voor democratie en socialisme. Met de Partij van de Arbeid. (Langdurig applaus).

Het fusie-voorstel, daarna in stemming gebracht, wordt onder groot enthousiasme met algemene stemmen aangenomen. Het voorstel luidt als volgt:

De politieke studiecommissie inzake de mogelijkheid tot stichting van een nieuwe brede volkspartij met socialistische doelstelling, legt aan de samenwerkende partijen en groepen het hierachter volgende voorstel ter beslissing voor. Teneinde deze beslissing, die zij van zeer grote betekenis acht voor de toekomst der democratisch-socialistische beweging en van de gehele bevolking van Nederland en de overzeese gebiedsdelen, tenvolle geestelijk verantwoord te doen zijn, formuleert zij afzonderlijk de uitgangspunten, die tot het voorstel en de daarin opgenomen hoofdzaken van een program van beginselen hebben geleid.

1. In en door het verzet tegen de nationaal-socialistische onderdrukking en in aansluiting aan de ontwikkeling der staatkundige opvattingen, die reeds vóór de oorlog in Nederland had plaats gehad, is bij tallozen, uit verschillende godsdienstige en politieke kampen, de vurige begeerte en wil gegroeid, naar een waarlijk nieuw begin in het Nederlandse politieke leven, in het bijzonder ook in de partijformaties, opdat de hoog nodige arbeid tot omvorming der maatschappij in de democratisch-socialistische richting door een zo sterk mogelijke groep uit het Nederlandse volk zou worden gedragen en verricht. Tegenover de krachten van steriel conservatisme en reactie, moet aan de vernieuwingswil klaar en duidelijk leiding worden gegeven.

2. De te stichten Partij van de Arbeid erkent het innig verband voor personen en groepen tussen levensovertuiging en politiek inzicht, doch verwerpt principieel en voor de tegenwoordige verhoudingen ook praktisch, de organisatie van het politieke partijleven op de grondslag der godsdienstige belijdenis (antithese).

3. Zij wil derhalve in zich verenigen allen, die bij welk diepgaand verschil in levensovertuiging ook, eenzelfde economisch, sociaal en politiek program willen verwezenlijken. Uitgangspunt is daarbij de erkenning, dat de mens met persoonlijke verantwoordelijkheid geplaatst is in de gemeenschap; hier ligt tevens het richtsnoer ener rechtvaardige, socialistische maatschappij. Binnen haar verband geeft zij aan groeperingen op de grondslag van een gemeenschappelijke levensovertuiging ruimte tot bezinningen en eigen activiteit; zij acht deze een verrijking van het leven in eigen kring en in het gehele volk.

4. Zij zal het thans in ons volk nog verspreide verzet tegen de kapitalistische maatschappij en de kapitalistische geest, dat openbaar werd onder arbeiders, boeren, oude en nieuwe middenstand, intellectuelen e.a., godsdienstigen en ongodsdienstigen, in naam der sociale gerechtigheid en van de persoonlijke waarde van iederen mens, samenbundelen en een positieve inhoud geven, door het dienstbaar te maken aan de komst van een rechtvaardige, nieuwe socialistische samenleving op democratische grondslag.

De commissie is van mening, dat in deze uitgangspunten, nader uitgewerkt in een voorlopig program van beginselen, het wezenlijke is gezegd, dat tot een doorbreking van de voor-oorlogse politieke partijverhoudingen kan leiden, en tevens een nieuwe geestdrift bij ouderen en jongeren kan wekken. Daarom legt zij het hierna volgende voorstel aan de partijen en groepen voor met welke zij is verbonden, in het vertrouwen dat alle de betekenis daarvan tenvolle zullen verstaan en daaraan hun medewerking zullen geven.

I. De Sociaal Democratische Arbeiders Partij in Nederland, besluit, met ontbinding van eigen politieke organisatie, op te gaan in een nieuw te stichten „Partij van de Arbeid”.

II. In het nader uit te werken program van beginselen zullen behalve de tevoren genoemde uitgangspunten, de volgende punten, althans wat de inhoud betreft, moeten voorkomen:

1. De Partij plaatst zich op de grondslag der democratie, die als beginsel, niet uit opportuniteit wordt aanvaard. Als kern der democratie beschouwt zij de eerbied en de verantwoordelijkheid voor de persoon van den medemens, waaruit voortvloeit de principiële gelijkgerechtigheid van alle leden der gemeenschap. Zij verwerpt derhalve elke vorm van staatsabsolutisme, dictatuur of één-partijstelsel, met erkenning van de eigen waarde van het gezag als een waarborg voor het recht en de vrijheid der burgers. De Overheid is verantwoording schuldig aan het volk, dat zich op zijn beurt verantwoordelijk behoort te weten voor het gebruik, dat het van zijn rechten maakt.

2. Het economisch leven behoort gericht te zijn op een rechtvaardige en doelmatige voorziening in de behoeften, stoffelijke en geestelijke van allen. De Partij verwerpt derhalve het winstbejag als richtsnoer voor het economisch leven, niet het minst om de massale ontrechting en geestelijke krenking, die daarvan onder het kapitalisme veelal het gevolg zijn. Zij streeft naar planmatige leiding en ordening van voortbrenging en verdeling; socialisatie van de beschikkingsmacht of van de eigendom der voortbrengingsmiddelen behoort te worden toegepast, met het algemeen welzijn als richtsnoer. Ook andere methoden, die de particuliere beschikkingsmacht beperken, worden op hun betekenis voor het algemeen welzijn getoetst. Gevaren van bureaucratie dienen te worden bestreden door toepassing van het beginsel der persoonlijke verantwoordelijkheid en van de functionele decentralisatie.

3. Noodzakelijk is een rechtsorde van de Arbeid, waarbij de arbeid als zedelijke factor van de eerste rang en het centrale element in het voortbrengingsproces wordt erkend. Aan alle werkers dienen arbeidsverhoudingen gewaarborgd te worden, waarin de ontplooiingsmogelijkheden der persoonlijkheid zoveel mogelijk tot haar recht komen, en medezeggenschap wordt toegepast in sociale en economische aangelegenheden, gegrond op hun medeverantwoordelijkheid.

4. De Staat moet zijn de rechtsstaat, die zijn taak vindt in het verwezenlijken en krachtig handhaven van het recht. Van de staat kan en mag niet worden gevraagd, dat hij zich stelt op de grondslag van een kerkelijke belijdenis. Wel is hij mede verantwoordelijk voor ons geestelijk erfgood, behoort hij zich gebonden te achten aan zedelijke normen, en is het mede de roeping der Overheid de gehoorzaamheid aan deze normen in het volksleven tot gelding te brengen.

5. Op grond van de eerbied en de verantwoordelijkheid voor de persoon van den medemens, erkent de Partij de gelijkgerechtigdheid op politiek en economisch gebied van alle leden der gemeenschap, ongeacht sexe, ras of levensovertuiging. Vrijheid van geweten en van godsdienst en gelijkheid voor de wet, moeten verzekerd zijn, evenals vrijheid van spreken, drukpers, vereniging en vergadering, onder verantwoordelijkheid volgens de wet.

6. De Overheid is geroepen het zedelijk en geestelijk leven van het volk te beschermen en te bevorderen, doch is gehouden daarbij de verdraagzaamheid te betrachten, de geestelijke vrijheid te eerbiedigen.

gen en rekening te houden met de verscheidenheid van levensovertuiging.

Aan de kerken wordt de vrijheid gewaarborgd haar roeping te vervullen zowel met betrekking tot de verkondiging van haar boodschap als ten aanzien van de betoning van haar dienst aan de wereld. Erkend wordt, dat de kerken het haar taak kunnen achten, ter wille van het geestelijk en zedelijk heil van het volk, haar woord te spreken met betrekking tot het staatkundige en maatschappelijke leven. De Overheid behoort, voor zover dit binnen haar bevoegdheid ligt, mede te werken de verhoudingen te scheppen, die de kerken in staat stellen haar taak te vervullen.

7. De Partij erkent de grote waarde van huwelijk en gezin voor een gezonde opbouw van de samenleving. De sociale en fiscale politiek behoort mede op een bescherming en verheffing van het gezin gericht te zijn.

8. De Partij acht handhaving van de rechten en plichten der ouders inzake onderwijs en opvoeding der kinderen noodzakelijk. De Overheid heeft ten aanzien van het onderwijs een regelende bevoegdheid, omdat en in zover zij optreedt ter behartiging van de belangen van de gemeenschap als geheel. Algemeen worde het beginsel doorgevoerd, dat de ouders nauw bij de inrichting der school worden betrokken en de geest bepalen, waarin het onderwijs wordt gegeven, zodat hun zeggenschap inzake de opvoeding van hun kinderen worde erkend en de geestelijke schakering in ons volk op dit terrein tot haar recht komt.

III. Teneinde de invloed van de Partij van de Arbeid — waarvan organisatie (Statuten en Huish. Reglement enz.) eerst na de verkiezingen definitief kan worden geregeld — reeds bij de a.s. verkiezingen zo sterk mogelijk te doen zijn, wordt besloten:

1. een voorlopig Partijbestuur in te stellen, waarin vertegenwoordigers worden opgenomen van die partijen en groeperingen, die dit voorstel zullen hebben aanvaard. Dit bestuur leidt de verkiezingsactie in het gehele land, gebruikt daartoe de apparaten der fuserende partijen en groepen, en roept waar mogelijk, nieuwe in het leven.

2. Een kandidatenlijst der Partij wordt voor ditmaal samengesteld door de vergadering van het voorlopige Partijbestuur met een vertegenwoordiging der fuserende partijen en groepen. Er wordt naar gestreefd elk van de partijen en groepen een redelijke vertegenwoordiging op deze lijst te verschaffen. Men maakt gebruik van de mogelijk reeds vastgestelde lijsten van kandidaten.

3. Voor de kamerverkiezingen wordt een later te publiceren urgentie- en verkiezingsprogram vastgesteld.

4. Nadrukkelijk wordt uitgesproken, dat ook andere dan de thans fuserende partijen en groepen, worden uitgenodigd zich hetzij vóór, hetzij na de verkiezingen, bij de Partij van de Arbeid, op de grondslag der hier geformuleerde uitgangspunten en beginselen, aan te sluiten

IV. De congressen der partijen en groepen, die tot stichting van de Partij van de Arbeid besluiten, worden zo mogelijk gehouden op één-zelfde dag. Zo spoedig mogelijk daarna vindt het oprichtingscongres van de nieuwe partij plaats.

V. Onmiddellijk na de verkiezingen wordt de arbeid voor de interne organisatie van de Partij van de Arbeid ter hand genomen. Deze wordt aan het voorlopige Partijbestuur opgedragen.

De motie-Axel wordt met slechts enkele stemmen voor verworpen.

Woudenberg constateert dat met deze stemmingen het vertrouwen in de leiding duidelijk is gedemonstreerd. Het volgende voorstel wordt daarna zonder hoofdelijke stemming aangenomen:

a. De contributieregeling luidt:

bij een inkomen tot f50.— per week, 15 cent per week;

bij een inkomen van f 2600.— tot f 4.000 per jaar, 25 cent per week;

bij een inkomen van meer dan f 4000.— per jaar, 35 cent per week.

Een gehuwde vrouw zonder eigen inkomsten betaalt:

10 cent per week, als haar man een inkomen heeft tot f 4000.— per jaar;

15 cent per week, als haar man een inkomen heeft van meer dan f 4000.— per jaar.

Verspreide leden betalen overeenkomstig deze regeling.

b. Van de totale opbrengst aan contributie, die in een afdeling wordt geïnd, blijft 30 procent aan deze afdeling, terwijl 10 procent door den partijpenningmeester wordt afgedragen aan de gewestelijke of stedelijke federatie, waartoe deze afdeling behoort.

Vliegen, geestdriftig toegejuicht, schetst de gevoelens, die hem bezielen, na dit congresbesluit, dat het einde van de S.D.A.P. betekent. Er is één troost, de S.D.A.P. heft zichzelf op, wordt niet door anderen overvleugeld, zij gaat op in een nieuwe, grotere combinatie, en wij nemen het vaandel en de beginselen van de S.D.A.P. mee.

Wanneer er iets bloedt in ons hart, dan staat daartegenover een grotere beweging, die de vormen en gedachten van de S.D.A.P. meeneemt om ze uit te dragen in het Nederlandse volk.

Met Gerhard ben ik, zo zegt *Vliegen*, de enige van de z.g. 12 apostelen van de S.D.A.P., die deze gebeurtenis, de geboorte van de Partij van de Arbeid, nog beleeft. De arbeid is de bron van alle rijkdom en beschaving. Laten wij daarvan uitgaan, het is onze rechtsgrond. Het kapitaal zal die arbeid moeten dienen, niet langer overheersen. De Partij van de Arbeid moet het democratisch socialisme ten zege voeren. Met hart en ziel zullen wij allen achter die Partij moeten staan. Mijn vurige wens is, dat de Nederlandse sociaal-democratie in het koor van de landen, waar het socialisme zal zegevieren, een pracht van een stem zal hebben.

Het congres verheft zich andermaal en zingt geestdriftig de Internationale.

Albarda met hartelijk applaus begroet, noemt zichzelf een „schake-ring” in het partijbestuur. Bij hem leefde een zekere bezorgdheid om-

trent de voornemens — maar ondanks deze bezorgdheid is spreker van mening, dat hetgeen nu gaat gebeuren in de gegeven omstandigheden noodzakelijk is. Hij had graag een andere procedure gevolgd, maar men zou dan vermoedelijk toch tot een soortgelijk resultaat gekomen zijn.

Spreker is echter gerustgesteld doordat deze ongerustheid ook in dit congres tot uiting is gekomen; dat betekent, dat wij met een krachtige sociaal-democratische gezindheid in de nieuwe partij toetreden. De socialistische strijd is van ouds geweest, in de voornaamste plaats, de strijd der socialistische arbeiders. Laten zij in de nieuwe partij hun roeping vervullen.

Op de tienduizenden oude partijgenoten, die na de bevrijding nog niet tot de partij zijn toegetreden, doet spr. een dringend beroep, thans toe te treden tot de nieuwe combinatie.

Met onze oude liefde en ons oude vuur ten strijde voor ons verheven ideaal! (Langdurige bijval.)

Het congres wordt hierna geschorst tot Vrijdagmiddag.

Middagzitting Vrijdag 8 Febr. 1946

Behandeling van het ontwerp voor een urgentieprogramma, voor de aanstaande algemene verkiezingen. Onmiddellijk na de opening is het woord aan *Van der Goes v. Naters*:

Het urgentie-program van de Partij van de Arbeid hangt nauw samen met de Uitgangspunten en Beginselen van die Partij.

Bij het gesprek over die Uitgangspunten en Beginselen, was de democratie, en de noodzaak van bescherming en versteviging daarvan buiten discussie. Dit is neergelegd in punt 2 van de twaalf punten van het Urgentie-program. (Punt 1 is meer een „aanloop”, die de gedachten van herstel en vernieuwing belichaamt).

Ook punt 3, het eigen bewind voor Indonesië, is iets, wat uit de algemene instelling van de Partij zelf voort vloeit.

De zuivering van het overheidsapparaat (punt 4) sluit nauw bij punt 2 aan. In punt 5 is het nationaal welvaartsplan en is de socialisatie behandeld. Prof. Romme heeft in „De Volkskrant” reeds zijn teleurstelling uitgesproken, dat t.a.v. de socialisatie in de nieuwe Partij het program van de S.D.A.P. is gehandhaafd. Er is iets anders gebeurd dan handhaven: de socialisatie is verbazend geactualiseerd en geconcretiseerd, en het Urgentie-program geeft er blijk van.

Punt 6, een planmatige landbouwpolitiek, volgt logisch uit punt 5. Het 7e punt omvat het Nederlandse „plan-Beveridge”: een het gehele volk omvattend stelsel van sociale verzekering.

Wederopbouw en oplossing van het woonprobleem vormen het 8e punt. Belastingvoorstellen, als door Minister Liefstinck beoogd, maar dan op een verdere toekomst gericht, zijn in punt 9 genoemd.

In punt 10 is een belangrijke modernisering van onderwijs en opvoeding voorgesteld, terwijl punt 11 een actieve cultuur politiek bepleit. Punt 12, eindelijk, geeft de internationale verlangens aan: versterking en democratisering van de Vereenigde Naties en democratisering van het militaire apparaat.

Voordat wij enkele punten wat nader bekijken, is het goed, het karakter van dit program te vergelijken met de „Uitgangspunten en Beginselen”. Deze laatste, toch, zijn *niet* definitief. De Partij van de Arbeid zal zelf, mettertijd, een beginsel-program vast stellen waarvan de „Uitgangspunten en Beginselen” een soort minimum vormen. Met het Urgentie-program staat het anders. Daarmee moet dadelijk worden gewerkt. Het is niet de grondslag voor overleg, maar de vrucht van overleg.

Het Urgentie-program is de werkbasis van de nieuwe Partij. Maar het is meer. Het is tevens verkiezingsprogram. Het is mogelijk, dat er, voor het gemak van de verkiezingsactie, een verkorte weergave komt van het program, en daarnaast brochures over elk der twaalf punten. Maar het thans overlegde program is het officieele verkiezingsprogram. Vanaf overmorgen zal er mee worden gewerkt.

Het program is een politiek program. Het houdt rekening met de bestaande machtsverhoudingen, hoewel het beoogt, die machtsverhoudingen ten gunste van een sterk vooruitstrevende politiek te wijzigen. De socialistische maatregelen, die het voorstelt — het zijn er niet weinige — zijn te verwezenlijken, nú.

De Partij van de Arbeid zal dat niet alleen kunnen. Daartoe zal zij de politieke macht niet hebben. Zij zal met andere moeten samenwerken, en dan komt allereerst de Katholieke Volkspartij naar voren.

Het heeft ons minder juist geleken, met de Katholieke Volkspartij tot één urgentie-program, één grootste gemene deler, te komen. Beter is het, dat de nieuwe politieke verhoudingen zich duidelijk afspiegelen in de uitspraak der kiezers over het eigen program van ieder der twee partijen. Die uitspraak van de kiezers zal in ieder geval duidelijk zijn.

Punt van uitgang is voor de Katholieke Volkspartij 31 zetels, voor de Partij van de Arbeid 29 tot 33 zetels. De een zal meer winst behalen, dan de andere. Wie de minste winst behaalt, zal meer moeten rekenen met het program van den ander, voor zover hem dit in geweten mogelijk is.

Het zou ook niet *goed* zijn, nu reeds een regeringsprogram op te maken. Dat behoort ná de verkiezingen te geschieden, en wel door den Staatsman, die door de Koningin met de Kabinetvorming zal worden belast, tezamen met de door hém gekozen medewerkers.

Maar wie het thans overlegde Urgentie-program vergelijkt met de formuleringen der R.K. Volkspartij, kan voor zich zelf wel uitmaken, wat een regeringsprogram in 1946 zal kunnen bevatten.

In veel opzichten zou het Urgentie-program het program kunnen zijn van een regering als die van Schermerhorn, die haar doelstelling nog onlangs als volgt heeft geformuleerd: „De opbouw van een nationale democratie, door middel van herstel en vernieuwing, zowel geestelijk als materieel, waarbij de leiding van de Staat gericht dient te zijn door zedelijke normen en in haar practische uitwerking een socialistische inslag zal vertonen”.

Hoever die socialistische inslag zal kunnen gaan, ja, of ook de schering socialistische draden zal kunnen vertonen — *dat hangt van ons af!* Tot wie richt het Urgentie-program, dat dus tevens een Verkiezingsprogram is, zich?

Dit blijkt uit de *Oproep*, die aan het eigenlijke Program vooraf gaat. Het richt zich tot allen, tot wie het besef is doorgedrongen, dat de wereld van thans niet meer die van 1940 is; dat het gezamenlijke verzet tegen den onderdrukker nu moet worden opgeheven tot iets constructiefs: de vormgeving, in een nieuwe wereld, aan een nieuw Nederland en een Koninkrijk op nieuwe grondslag.

Nieuw is niet per se beter dan oud, daarom hebben alle hervormers de plicht, aan te geven, wat zij willen veranderen, en hoe het worden moet en kan. Dit gebeurt in de *Oproep*.

Het gaat daarbij in diepste wezen om de zedelijke waarden, die in de afgelopen jaren zijn vertrappt en verloochend; het gaat daarbij om het veiligstellen van de persoonlijke vrijheid en de persoonlijke verantwoordelijkheid en om de eerbied voor de menselijke persoonlijkheid; het gaat daarbij ook om de ordening van het maatschappelijk leven, gestuwd door een wil tot consequente sociale gerechtigheid.

Het gaat dus om herstel en vernieuwing: *internationaal; voor het gehele Koninkrijk; in het staatsbestel en in de economie; in het sociale en in het culturele leven*. Het gaat om een *program van constructief socialisme*.

Tot wie richt de Partij van de Arbeid zich met deze wijdse doelstelling? Dit is eigenlijk de belangrijkste vraag, waar alles om draait. Het antwoord dáárop moet haar oprichting kunnen rechtvaardigen.

De Partij van de Arbeid richt haar oproep tot socialisme tot alle vooruitstrevende krachten uit de verschillende maatschappelijke en godsdienstige kringen, over de onvruchtbaar gebleken scheidslijn der politieke antithese heen. Al deze kringen hebben tot haar oprichting meegewerkt, de uitgangspunten en beginselen tezamen geformuleerd, tezamen het Urgentie-plan opgesteld, en tezamen zijn zij van de onvruchtbaarheid der antithese overtuigd.

Dat had één partij *alleen* nooit tot stand kunnen brengen!

Die overbrugging is nog maar in beginsel geslaagd, en zeer onvolledig. De Katholieken, georganiseerd in de Katholieke Volkspartij, blijven afzonderlijk. Maar niet op grond van bezwaren, aan de oude antithese ontleend, maar omdat de programma's en de doelstelling van de Partij van de Arbeid hun te radicaal zijn, omdat zij, behalve in uitzonderingsgevallen, de socialisatie *niet* willen, en een socialistische maatschappij *niet* als een begeerlijk einddoel zien. Inmiddels heeft er met de Katholieke Volkspartij toch overleg plaats gevonden over samenwerking, ook ná de verkiezingen.

Wij kunnen, als wij verantwoordelijke mensen zijn, moeilijk anders dan met elkaar in zee. Met het vooruitstrevende program, waarop de K.V.P. zijn leden weer bijeen heeft, en de gaten in haar gelederen heeft gedicht, kan zij niet nú met liberalen en anti-revolutionairen samen gaan!

Wij kunnen dat nog veel minder. Samen met de communisten — stel dat we het zouden willen — zouden we onze ondergang spoedig tegemoet gaan. En dan blijft er, als vooruitstrevende groep, alleen maar de K.V.P. over!

Welke kant het bewind in de toekomst zal uitgaan, is een vraag, die alleen beantwoord wordt door de machtsposities der beide formaties. Dat maken de kiezers uit. Daarom zou het zo verkeerd zijn, wanneer

we, met de Katholieken, op één eenheidsverkiezingsprogram in zee zouden gaan, of ons er van zouden onthouden, in Katholieke streken actie te voeren. Dan zouden we de kiezers beletten, een uitspraak over het gewenste beleid te doen!

Maar samenwerking bij een Kabinetsformatie, later, én het open houden van de wegen daarvoor, dat is wat anders. Dat is verantwoordelijk politiek werk.

De Partij van de Arbeid richt zich dus inderdaad tot alle volksgroepen, die naar democratie en socialisme streven: de arbeiders in de eerste plaats! De naam van de Partij is daarvoor een waarborg. Maar ook tot de boeren; het grondprobleem en dat van het bodemgebruik, de bescherming van een redelijk bestaanspeil voor den boer, wordt heel actueel. Het blijkt uit punt 6 van het Urgentie-program. Ook tot de middenstanders. Zij waren al gedacht in het Plan van de Arbeid. Zij zullen een grote plaats innemen in het Nationaal Welvaartsplan. Ook de intellectuelen zullen in de Nederlandse Labour Partij brood nodig zijn — én een belangrijke taak hebben. —

Het zijn naast de mannen, *de vrouwen*, waarop de Partij een beroep doet. Uit haar beginselen en uit het Urgentie-program — punt 7 — blijkt, dat de Partij van de Arbeid haar gelijkwaardigheid met den man erkent, en haar gelijkgerechtigdheid eist.

Het is vooral ook de jongere generatie. Wij geloven, dat wij een taal spreken, die de jongeren goed verstaan, zoals Schermerhorn en Vorink steeds een taal hebben gesproken, die de jongeren begrijpen. Wat wij willen, is eenvoudig en eerlijk. Wij komen er rond voor uit, en wij zijn niet bang voor de gevolgen van onze daden.

De „sprong in het duister”, die wij nu gaan doen, is voor ons een boeiend avontuur. Zij schrikt ons niet af, zij trekt ons aan.

Wij zullen een frisse, zuivere partij stichten, met weinig gekanker, en met veel — beheerste — vrijheid binnen de partij zelf.

Dit *ligt* de jongeren, *wij* weten het, en wij zullen alles doen, *om spoedig voor elkaar te krijgen, dat zij het óók weten!*

Wij doen een beroep op de mannen en vrouwen *van het verzet*.

Zij zijn, ten dele, politiek ontwaakt, *tijdens* de strijd tegen den onderdrukker. Zij hebben pijnlijk ervaren, dat, wanneer zij zich niet met de politiek bezig houden, de politiek zich met hén bezig houdt. Zij hebben het voorbeeld gegeven om offers te brengen, en vinden het vanzelf sprekend, dat de bevoorrechten van vroeger en — ondanks alles — van thans, op hun beurt offers brengen. Dat is niet gebeurd. Veel is bij het oude gebleven. De band, die tussen de gehele illegaliteit bestond, is verbroken. Zij moeten nieuwe tegenstellingen constateren, en nieuw sectarisme — die beiden zo oud zijn, als de hele Nederlandse politiek. De negen maanden sinds de bevrijding hebben hen teleurgesteld.

En nu komt daar ineens iets geheel nieuws. Een ongehoord feit: een doorbreking van de oude tegenstellingen en de vorming van een jonge nieuwe socialistische en idealistische beweging: de Partij van de Arbeid. Een Partij met een scherp omschreven doelstelling, die verdraagzaam en onsectarisch is ingesteld. Daar behoren zij bij; het verzet tegen den vijand moet worden voltooid, in het bevrijde Nederland, door een constructief socialisme. Dán is de overwinning werkelijk bevochten!

Er zijn, tenslotte, enkele punten uit het Urgentie-program, die ik iets dieper wil bespreken. Niet dat de andere minder noodzakelijk zijn. Juist de noodzakelijkste, vereisen minder toelichting. „Woningbouw op grote schaal” staat er. Daarmee is alles gezegd. Het drama van de verwoeste Betuwe en Zeeland en Limburg; Arnhem, Rotterdam en Den Haag zien we weer voor ons in hun lege troosteloosheid. Er moet een bouw-programma komen; meerdere bouw-programma's zelfs, als in de eerste nood is voorzien.

Dat is allemaal duidelijk; onze verkiezings-geschriften zullen het nóg duidelijker maken; *hier* hoef ik er niet over te spreken.

Wel moet gesproken worden over onze wensen voor de oplossing van het probleem Indonesië: De Partij van de Arbeid gelooft vast, dat die oplossing mogelijk is, zo, dat niet de ene partij concessies doet aan de andere, die tegen haar beginselen in gaan, maar zo, dat tot stand wordt gebracht, wat zij zelf volledig juist vindt: een radicale liquidatie der koloniale verhouding, en daarop gebouwd: een naar buiten afgepaalde politieke samenhang, met daar binnen gelijkwaardig eigen bewind voor ieder der gebiedsdelen, met economische, sociale en culturele wisselwerking. Ook hier dus: een boeiend nieuw experiment van Oosters—Westerse samenwerking.

Dit experiment van een gecoördineerd Rijksverband, dus een tezamen opgebouwd Gezag, waarbinnen ieder der delen op de zelfde trap staat, niet één een beetje hoger dan de andere, al zullen bepaalde opdrachten *voor het geheel* door een bepaald deel kunnen worden uitgevoerd, dit experiment zal slagen, wanneer het begonnen wordt, en wanneer dat begin als een nieuw begin wordt gezien.

Begonnen kan het alleen worden, wanneer aan beide zijden de wil bestaat, om de proef te nemen. De proef kan nooit onder dwang slagen, en mag dus niet onder dwang worden begonnen.

Daarom staat bovenaan in dit programpunt (3):

„Erkenning van het zelfbeschikkingsrecht der bevolking van de overzeese gebiedsdelen.” Ik hoop dat deze paragraaf — waarmee het betreffende programpunt van de Katholieke Volkspartij vrijwel in overeenstemming is — *als een boodschap van de grote meerderheid van het Nederlandse volk in Indonesië wordt verstaan.*

In het program staat, onder 5, het nationaal welvaartsplan naast de socialisatie.

Een nationaal welvaartsplan — het is al in de maak — is een stuk regeringspolitiek voor deze tijd; het zal bestaanszekerheid bij een behoorlijk bestaanspeil moeten bevorderen. Wij zullen, in de verkiezingsactie, er veel aandacht aan wijden. Maar van welk een enorm actueel belang dat nationaal welvaartsplan ook is — de socialisatie is iets van andere orde. Socialisatie is een beginsel-questie, en niet alleen een stuk regeringspolitiek. Was dit het geval, dan zou men slechts van *gradueel* verschil kunnen spreken in vergelijking tot hen, die socialisatie slechts „in bijzondere gevallen” toelaatbaar achten. Het principiële punt is *juist* geformuleerd door Prof. Kohnstamm — vrijzinnig democraat — die zegt, overtuigd te zijn van de noodzaak van een omschakeling der economie, die het winst-motief als de overal leiding gevende factor van het bedrijfsleven aanvaardt, op een economisch stelsel, dat geleid wordt door de gedachte der

behoeftevoorziening van het gehele volk" — terwijl er dan maar één woord is, „dat deze overschakeling in haar volle betekenis kan aanduiden; dat woord is: socialisme”.

Men heeft dus geen lid der S.D.A.P. geweest te zijn, om de betekenis en de waarde van het socialisme duidelijk te beseffen.

In de studie-commissie, uit wier boezem de programma's van de Partij van de Arbeid zijn ontstaan, is geen enkel misverstand omtrent die betekenis en waarde blijven bestaan. Het blijkt uit de samenvattingen van de toelichtende brochure „Opening van Zaken”.

De heer Joekes, eveneens vrijzinnig-democraat, heeft geconstateerd: „In de doelomschrijving moet duidelijk tot uiting komen, dat wij ons richten op een socialistische samenleving; deze term mag niet ontbreken.” De heer Kleywegt, één der vertegenwoordigers van de orthodox-Christelijke groep, heeft openlijk willen „uitspreken, dat omderwille van de waarachtigheid duidelijk moet worden gezegd, dat wij socialist zijn.” De Christen-democraten hadden reeds laten weten, dat zij de socialisatie als een eis van gerechtigheid beschouwen.....

De samensteller van de brochure vat de besprekingen over de socialisatie als volgt samen:

„De socialisatie is geen dogma. Het is een essentieel en in de huidige omstandigheden onmisbaar middel om de behartiging van het algemeen welzijn mogelijk te maken. Op welke schaal en waar het moet worden toegepast, kan eerst na grondig onderzoek door deskundigen worden beoordeeld. Dat de toepassing thans spoedig op verschillende gebieden ter hand moet worden genomen, leidt geen twijfel”.

Het Urgentie-program noemt: socialisatie van het mijnbedrijf, van de circulatiebank, van openbare nutsbedrijven, zo mede van daarvoor in aanmerking komende monopolistische bedrijven, verder: ontginningen, nieuwe inpolderingen, ongebruikte gronden en ook gronden van grote verpachters voor zover het algemeen welzijn dat vereist.

Wellicht is dat voor een periode van vier jaar voldoende.....

Het Socialisme van de Partij van de Arbeid zal zich zeer dringend tot het platteland moeten richten, door een planmatige productie-afzet- en grondpolitiek, en de verzekering van een behoorlijk bestaanspeil voor het platteland. Zij zal makkelijker in staat zijn, de verhouding stad en land inniger te maken, dan wij dat vroeger konden. Dit zal tot heil zijn van het platteland, maar ook van het socialisme zelf.

Een ander belangrijk punt is, dat omtrent de bestaanszekerheid (punt 7). Van de rubrieken der Congresvoorstellen van de S.D.A.P., is de afdeling Sociale Verzekering één der grootste. Er is belangstelling, er is bezorgdheid, er is de wens tot radicale voorziening voor alle bevolkingsgroepen. Het Urgentie-program komt hieraan tegemoet. Een toerijkend ouderdomspensioen is de eerste wilsverklaring op dit gebied. Dit moet worden ingepast in een : „het gehele volk omvattend stelsel van sociale verzekering”; een plan, als nu al door Minister Drees wordt voorbereid.

Dit is de grote gedachte van sociale verantwoordelijkheid. Met de

verkiezingen moet, naast de noodzaak van een verantwoord financieel budget, de eis van een verantwoord budget van menselijk geluk duidelijk gesteld worden!

Welke kant de fiscale denkbelden van het Program uitgaan, welke belastingen een eis van recht zijn en door een onafwijsbare noodzakelijkheid worden opgelegd, is uit de verschillende socialistische publicaties en Kamerredevoeringen van de laatste tijd wel duidelijk. Dat vermogensaanwasbelasting en -heffing ineens vooraan staan, spreekt van zelf.

Onder het hoofd cultuurpolitiek (punt 11) valt op: de organisatie van de radio-omroep. Het punt is duidelijk geformuleerd: „Nationale Radio-omroep met zelfstandige uitingsmogelijkheid voor de belangrijke geestelijke en maatschappelijke stromingen”. Het accent wordt dus verlegd naar het „samendoen”; wanneer de grote geestelijke en maatschappelijke stromingen zich tot het volk willen richten, doen zij dit zelfstandig.

Een recente uitspraak van Minister van der Leeuw kan hier worden geciteerd. „Slechts een nationale omroep”, verklaarde hij, „die de beide uitersten van staatsomroep en verenigingsomroep even angstvallig vermijdt, kan de verschillende geestelijke stromingen in het Nederlandse volk tot haar recht doen komen. Daarbij moet de ene geestelijke stroom het zich tot een eer rekenen, de andere in vrijwillige samenwerking te dienen.” (N.R.-Crt. 2-2-1946). Dit is ook de geest van het Urgentie-program.

Er zijn belangrijke en actuele onderwerpen, die in verschillende punten geregeld worden. Zo het te boven komen van de rechtstreekse gevolgen van de oorlog: „Krachtige bestrijding der corruptie. Snelle en rechtvaardige afhandeling van de berechting van politieke delinquenten en van de zuivering.” Wie de recente debatten in de Tweede Kamer heeft gevolgd, weet, dat hier, bij de morele zijde, een heel programma in ligt!

Verder: de materiële oorlogsschade: „intensieve herbebossingspolitiek; bijzondere maatregelen tot hulpverlening en wederopbouw der geteisterde gebieden. Vergoeding van geleden oorlogsschade binnen het bereik der mogelijkheden. Krachtige bevordering van de terugkeer van door Duitsland geroofde goederen.” Maar vooral ook aan de gevolgen van de verliezen aan mensenlevens is gedacht: „spoedige en bevredigende financiële en maatschappelijke voorziening voor de slachtoffers van oorlog en verzet.”

Het Urgentie-program van de Partij van de Arbeid is meer, dan een opsomming van eisen en verlangens. Het is een werk-programma voor eigen kring, eventueel voor regeerders uit haar kring. Het is een verkiezingsprogramma voor het gehele Nederlandse volk. Maar vóór alles is het aangegeven door de algemene lijn, waarlangs uitgangspunten en beginselen zullen verwerkelijkt worden.

Het socialisme is *historisch* gefundeerd. Nagegaan wordt, welk deel *Recht* is, voor een bepaald tijdvak in de algemene ontwikkeling. Het *Urgentie-program* is *Recht voor ons tijdvak!*

Het socialisme is planistisch ingesteld. Vastgesteld wordt, welke fase uit de algemene en uiteindelijke doelstelling nu reeds verwezenlijkt kan worden. Dan wordt voor die fase een omlijnd Plan opgemaakt,

dat in een bepaalde periode gerealiseerd kan worden. Het Urgentie-program is zulk een Plan.

Tijdens de verwezenlijking zullen nieuwe en verdere plannen worden opgezet en voorbereid. Neen, het is niet meer het historisch-materealisme, dat hier gevolgd wordt, al bewijst de historisch-economische maatschappij beschouwing nog onschatbare diensten!

Het is een erkenning van de primaire waarde van de geest, welke eveneens de loop der geschiedenis volgt, het is een historisch idealisme, dat hier de weg wijst.

Deze geestesgesteldheid, die zich, al voor de oorlog had baan gebroken in de S.D.A.P. — het program van 1937 bewijst het — zal in de nieuwe vormen van de Partij van de Arbeid een socialistische regeneratie te weeg brengen.

Het socialisme heeft veel gevaren gelopen, en ziekten doorstaan. Het geweld van den bezetter heeft het nog *het minst* aangetast; *minder* dan de verburgerlijking in perioden van schijnbare welvaart, de vervlakking in tijden van schijnbare machtontplooiing. Vooral had het socialisme in Nederland te lijden van de benauwenis van zijn opgesloten zijn, het niet weg kunnen uit een bepaalde niet wisselende en niet zich verruimende omgeving.

Thans veranderen de uiterlijke omstandigheden radicaal.

Scheidsmuren vallen weg, en ongekende mogelijkheden staan vlak voor ons.

Nu wordt werkelijkheid een voorspelling van Henriëtte Roland Holst. Het sonnet is mij dierbaar. Op de Eén-Meidag in het gijzelaarskamp van Haaren, in 1942, heb ik het aan onze kameraden, daar, voorgelezen.

Ik wil er hier mee eindigen:

O socialisme, nu moet ge weer leren
U buigen voor een innerlijke macht
en thuis te raken ook in andre sferen
dan die, waarin g'uw groot werk hebt volbracht

Nu moet g'u gaan bezinnen op de jaren
toen ge nog enkel een gedachte waart,
terugvinden de toon en de gebaren
van toen ge zwierft, een balling, over d'aard.

Ge moet inkeren tot uw oorsprong'e'n
heenbuige' over de bronnen van uw wezen,
dáárvan drinken, al 't andere vergeten.

Ge moet vullen uw uitgeputte longen
met zuiverder lucht dan die van de hete en
rumoerge steden: dan zult ge genezen.

Het Socialisme is zijn crisis te boven. Het komt thans op vólle kracht. De Partij van de Arbeid zal de vormen scheppen, waarin het in Nederland tot werkelijkheid wordt. (*Luide bijval.*)

Op voorstel van den *voorzitter* worden de voorstellen, die op de agenda staan, overgedragen aan die leden van het P.B., die straks in het voorlopig bestuur van de P. v. d. A. zullen zitting nemen. Alleen het Indonesische vraagstuk zal nog behandeld worden door pg. Stokvis. *Stokvis*, lid van de Commissie-Indonesië der S.D.A.P., meent, dat deze paragraaf van het ontwerp-urgentie-program meer een boodschap is dan een program-punt, waarop gewerkt kan worden. Het had in elk geval in drie opzichten duidelijkheid moeten geven. Eerstens moet men weten, aan wie eigenlijk zelfstandigheid zal worden gegeven. Aan het gemengde bevolkingscomplex Indonesië, of aan de autochtone Indonesiërs met rechtswaARBorgen voor de minderheden. In het eerste geval zou het mogelijk zijn, dat aan een zeer machtige minderheid, welke een zware koloniale druk oefent, de oude macht wordt gelaten.

En dan: hoe zal het Rijksverband worden gelegd? Geschiedt dat in de zin van het Londense plan-Boisot, dan wordt Indonesië feitelijk bij Nederland ingelijfd en komt er een Rijkskabinet, maar zonder een wezenlijk Rijksparement, waarin ook Nederlandse ministers zitting zullen hebben en die dan in zeer belangrijke aangelegenheden aan de bestaande ministeriële verantwoordelijkheid zullen worden onttrokken. Het gevolg zal dan kunnen zijn — en dat is sprekers derde bezwaar — een aantasting van onze Nederlandse parlementaire democratie.

Spr. zou de voorkeur geven aan een verhouding Nederland-Indonesië, welke in de richting van een verdrags-verhouding zou gaan, in de richting van een statenbond, een soort dominion-status, aangepast bij de eigen gesteldheid van het koninkrijk. Dat zou een natuurlijke ontwikkeling naar onafhankelijkheid vrij houden.

Op dergelijke, toch primaire vragen geeft het ontwerp geen antwoord en ook is niet duidelijk, wat er in de komende parlementaire periode eigenlijk zal moeten worden bereikt. Dat zou in de eerste plaats moeten zijn: vestiging van eigen bewind.

Mr. Van der Goes van Naters meent, dat er nog veel meer vragen open liggen blijven, dan die door Stokvis gesteld werden. Het urgentieprogramma moet klaar en duidelijk zijn op de hoofdpunten, en dat is het ook!

De bedoeling is autonomie toe te kennen aan het Indonesische bevolkings-conglomeraat. Het program spreekt zich er voor uit, dat de Indonesische bevolking eigen lot in eigen handen neemt.

De toekomstige verhouding Nederland-Indonesië moet op vrijwilligheid berusten, niet op dwang. Als het samengaan niet vrijwillig kan maar slechts over de lijken van 50 millioen Javanen, dan moeten wij er helaas van afzien.

Spreker is sterk gekant tegen de opvattingen van Boisot. Dit is een algemeen democratische kwestie. De opvatting „de overheid is verantwoording schuldig aan het volk” moet gehandhaafd blijven.

Spreker concludeert, dat het urgentieprogramma ook t.o.v. de Indonesische kwestie duidelijk genoeg is.

De door Stokvis ter sprake gebrachte punten zullen in het P.B. nader worden bekeken.

Partijgenoten. Men zal van mij in de eerste plaats wel verwachten een aantal gegevens en cijfers over de toestand in ons land. Laat ik dan maar één ding als vergelijking nemen: dezelfde week van verleden jaar, de week van 4 tot 11 Februari en ik behoef maar één cijfer daaruit te noemen om de toestand te karakteriseren. In die week van dat jaar, dat achter ons ligt, was de sterfte in ons land vier keer zo groot als normaal. Er was een uitputting en een uit-hongering, die week aan week alleen in de 12 grotere steden van ons land 1000 slachtoffers eiste aan honger en gebrek. Wij zijn thans een jaar verder en van de moeilijkste problemen waarvoor ons land stond bij de bevrijding, het probleem van de voedselvoorziening, kunnen wij zeggen, dat het in ons land voor het allerbelangrijkste deel is opgelost. Het is sneller opgelost dan velen van ons hebben durven hopen, het is ook grondiger opgelost, dan wij bij de aanvaarding van de regering zelfs nog mochten verwachten. Nu wil ik ook van deze plaats vandaag geen onberaden woorden spreken, maar wel wil ik U mededelen, dat onze Nederlandse positie gezond is. De Minister van Landbouw heeft mij uitdrukkelijk verzocht om te zeggen, dat er van vermindering van de rantsoenen geen sprake zal zijn (Applaus). Hij zal dat moeten wáár maken! (Gelach). Maar het is wel zo, dat de positie in de wereld wat voedingsmiddelen betreft, moeilijker is, dan het zich oorspronkelijk liet aanzien. Het is ook zo, dat misschien op ons land een beroep zal worden gedaan in de loop van dit jaar om een deel van onze voedingsmiddelen ter beschikking te stellen aan landen, ik denk met name aan Frankrijk, waar op het ogenblik een misere dreigt van dezelfde omvang als wij verleden jaar hebben gekend en ik geloof — en daarom heb ik even herinnerd aan deze week van verleden jaar — ik geloof niet te veel te zeggen, wanneer ik verklaar, dat, wanneer de toestand in ons omringende landen moeilijk zal zijn, dan het Nederlandse volk, gedachtig aan haar eigen winter, bereid is om haar deel te dragen in de algemene verzorging. (Applaus).

Over het voedingsprobleem wil ik verder weinig zeggen. Ik wil mij direct begeven naar het terrein waar ik mij dagelijks op bevindt en enkele dingen over het herstel aangeven in enkele sectoren van het maatschappelijk leven en met name iets zeggen over de kolensituatie, over de schoenen, over de fietsbanden en over de textiel.

Een stem: En over de sigaren!

Vos: Over de sigaren wil ik ook wel iets zeggen, maar alleen dit, dat men dit jaar niet meer krijgt dan men nu heeft. Ik wil hieraan dan toevoegen — ik kom daar straks wel nader op terug — dat wij met de deviezen in het buitenland zeer voorzichtig moeten zijn en dat ik liever wol koop voor onze textielindustrie bij onze huidige sigaren- en sigarettenpositie, dan dat ik nog meer sigaren en sigaretten hier naar toe sleep. (Applaus.)

Over de kolen! Er is hier op dit congres al meer over gesproken. Onze kolenpositie is moeilijk. Voor de oorlog produceerden onze mijnen ongeveer 40.000 ton per dag. In Mei 1945, toen de oorlog uit was, was die productie gedaald tot 11.000 ton per dag en 11.000 ton per dag

betekent, bij 25 werkdagen, 275.000 ton per maand. En wanneer wij 1 hl brandstof verstrekken aan elk huisgezin in Nederland en dan nog de verwarming van de kantoren en gebouwen daarmee in overeenstemming brengen, hebben wij reeds uit dien hoofde 240.000 ton per maand nodig. U begrijpt dus wat de huisbrand betekent ten aanzien van de productie van 11.000 ton per dag. Die productie is gelukkig langzamerhand opgevoerd. Zij is 17.000 ton geworden en ik weet, dat ik toen de toezegging heb gedaan om b.v. een van onze industrieën, De Nederlandse Kunstzijde Industrie te Arnhem, weer aan het werk te zetten. De productie is verder gestegen en zij is gekomen tot ongeveer 24.000 à 25.000 ton per dag in November, maar na die tijd is er opnieuw aarzeling en stagnatie. Terwijl wij verwachtten, terwijl ons ook door de mijnen was gezegd, dat men in Januari verwachtte een stijging tot ongeveer 26.000 ton en daarna tot 28.000 ton en hoger, is die stijging uitgebleven en daarmee is een deel van de moeilijkheden in ons land op het gebied van de kolenvoorziening verklaard, want op dit ogenblik is de voorraad aan de mijnen maar voor twee dagen. Twee dagen productie ligt opgestapeld en de rest wordt direct afgevoerd. Wij moeten het dus hebben van wat elke week, van wat elke dag wordt geproduceerd.

Wij hebben daarnaast de moeilijkheden op het gebied van de buitenlandse aanvoer van kolen, moeilijkheden niet alleen doordat wij die kolen moeten betalen, de Amerikaanse kolen in elk geval en de Duitse kolen waarschijnlijk straks ook, maar ook omdat wij op die aanvoer niet aan kunnen. Wanneer wij niet op onze eigen mijnwerkers kunnen rekenen, dan blijft de positie van de Nederlandse industrie en daarmee de positie van de Nederlandse voorziening in de loop van dit jaar moeilijk, terwijl, wanneer wij wel tot een verhoogde productie in onze eigen mijnen kunnen komen, er een sterk vooruitzicht is op een algemeen herstel in de loop van dit jaar. Dit is een verantwoordelijkheid voor diegenen, die werken in het mijnbedrijf, die zó groot is, dat zij zich elke dag moeten afvragen of zij met het oog op die verantwoordelijkheid inderdaad hun plicht voldoende doen. Ik aarzel niet dit ook vandaag in het openbaar te zeggen, zoals ik dat morgen binnenskamers zal zeggen, wanneer ik de mijnwerkersorganisaties bij mij krijg. Ik weet, dat er duizenden zijn, die het wel weten, maar dan moet het ook doordringen tot diegenen, die het vandaag blijkbaar nog niet zien.

Er zijn natuurlijk op kolengebied ook allerlei andere moeilijkheden. Een maand geleden was het water van de Maas zó laag, dat wij geen kolen konden verschepen. Vandaag is het zó hoog, dat wij geen kolen over de Maas kunnen brengen. Dat zijn dan weer van die incidenten, die je zo toevallig op een vrije achtermiddag voor je krijgt, die bovendien wel erg gemakkelijk zijn als er weer wat anders ontbreekt, maar die toch het werk moeilijker maken dan het anders zou zijn. Wij kunnen op het ogenblik met onze kolenvoorziening per maand beschikbaar stellen één rantsoen voor huisbrand. Wij kunnen daarnaast aan gas- en electriciteitsbedrijven ook samen 175.000 ton kolen geven. Ook dat kost een aanmerkelijke hoeveelheid. De voedselvoorzieningsbedrijven en de spoorwegen kunnen lopen en daarnaast kunnen wij de industrie nog niet meer geven thans dan 50 % van normaal. U

begrijpt welke moeilijkheden dit brengt. Wij hopen wel in de loop van dit jaar een aantal nieuwe mijnwerkers te werk te stellen. Wij hopen in de loop van dit jaar de productie in de Limburgse mijnen op te voeren en het productieprogram, dat de beheerder van de Staatsmijnen ontworpen heeft, leidt voor het eind van het jaar tot 35.000 ton per dag, zodat wij dan ongeveer komen tot de productie die wij ook vroeger hadden.

Ik wil een ander gebied nemen: dat van het schoeisel, ook om het herstel te karakteriseren. Toen de Regering het bewind aanvaardde, was een van de eerste dingen, die ik vroeg: Hoe staat het met de productie van het schoeisel en dat was toen 200.000 paar per maand. Dat lijkt heel wat, maar op 9 miljoen inwoners duurt het 45 maanden voor dat dan de laatste een paar schoenen heeft. Bovendien was er die ernstige nood in de noodgebieden en de eerste 600.000 paar schoenen, die zijn gefabriceerd, zijn vrijwel allemaal naar de noodgebieden afgestoten. Over die schoenen hebben wij ook binnenskamers nog wel eens gepleit. De Minister van Landbouw en ik hebben daar nog wel eens strijd over gehad. Ik heb hem gevraagd om meer koeien te slachten, niet voor het vlees, maar voor de huiden en ik heb mij er meermalen op betrappt, als ik door het land reed en ik zag de koeien, dat ik dacht: Daar lopen weer 10 paar schoenen! Gelukkig zijn wij uit deze misère voor een deel uitgekomen door buitenlandse aankopen van huiden. Driehonderdvijftig duizend paar schoenen werden gemaakt per maand in de laatste 3 maanden van het vorig jaar, 1 miljoen paar dus in deze drie maanden. Op het ogenblik is ons productieprogram opgevoerd tot 600.000 paar per maand, 7,2 miljoen paar per jaar, waarbij dan nog een import komt van ongeveer 2 miljoen paar Amerikaanse schoenen. Dit zal kunnen betekenen, dat in de loop van dit jaar elke Nederlander over een paar schoenen de beschikking zal hebben. Maar dat betekent ook alleen, dat het in de loop van dit jaar is.

Een afgev.: Voor St. Nicolaas!

Vos: De distributie zal bevorderen, dat vóór St. Nicolaas negentiende het heeft, maar hier kom ik op een van de grootste moeilijkheden waarvoor wij met de distributie staan, n.l. deze moeilijkheid, dat er in elke gemeente, wanneer ik zeg: U kunt voor 15 % van Uw inwoners schoenen distribueren, op elke 100 inwoners 100 aanvragen binnenkomen. En dan mag de arme distributie-ambtenaar, waar veel op gescholden wordt, soms terecht en soms niet terecht, gaan uitzoeken wie wel en wie niet een paar schoenen mag hebben en dan komt er natuurlijk ruzie over de verdeling. Het is dan ook ons plan, dat wil ik U eerlijk zeggen, maar ik verklap verder de geheimen nog niet, om van 1 April af, indien dat mogelijk is, een ander systeem van distributie te volgen, waarbij elk aanvraagformulier verdwijnt en elke Nederlander op zijn tijd een paar toegewezen krijgt, zonder dat hij afhangt van het distributie-apparaat. (Applaus). Alleen moet hij er dan niet over jammeren wanneer hij ze later krijgt dan een ander, want ik heb niet voor iedereen op hetzelfde ogenblik een paar schoenen.

Bij de schoenen behoren de klompen en in verband met het feit, dat hier vele afgevaardigden zijn van het platteland, die ik anders niet

zo gemakkelijk gezamenlijk bereik, wil ik ook over die klompensituatie toch iets zeggen. Deze is in wezen moeilijker dan de schoenen-situatie, bij het gebrek aan hout. Ons klompenprogram is op het ogenblik met alle moeite opgevoerd tot 2.5 miljoen paar voor dit jaar, maar wij maakten normaal ongeveer 5 à 6 miljoen paar klompen per jaar. Wij kunnen ze dus niet in diezelfde omvang verstrekken als voor de oorlog het geval was.

Van schoenen en klompen naar de fietsbanden is ook maar een enkele pas. Ten aanzien hiervan hebben wij dit program, waarvan ik ook nog niet zeg, dat het volledig zal worden uitgevoerd, omdat natuurlijk de rubber daarvoor voor een deel nog moet aankomen: Wij hebben in het afgelopen half jaar verstrekt 500.000 fietsbanden in ons land. Wij hopen in de loop van dit jaar 5.5 miljoen daaraan toe te voegen. Dat zou betekenen, dat aan het eind van dit jaar ook aan de bandenmisère voor het overgrote gedeelte een eind kan zijn gekomen. Maar dit betekent ook al weer, dat men dit alleen als uitzicht heeft en dat men dus met zijn oude banden, die niet rijden, nog een ogenblik toe zal moeten. Maar van dag tot dag en van maand tot maand zal de situatie in elk geval verbeteren.

Moeilijker dan ten aanzien van deze drie punten, die toch voor het volk van het grootste belang zijn, staat de zaak ten aanzien van de textiel, staat de zaak ook ten aanzien van de woningen. De woningnood, om daarmee te beginnen, die wij op het ogenblik hebben, is ernstig. Het tekort aan woningen wordt geschat in ons land op 200.000. Dat is ongeveer 10 % van het totaal aantal woningen. Wij zullen dit jaar vele woningen klaar maken. Het program luidt ongeveer 10.000 nieuwe te bouwen, maar er komen 35.000 nieuwe gezinnen bij in ons land per jaar. Daarnaast zullen wij vele kapotte woningen herstellen, maar van een vermindering in wezen van de woningnood zal zelfs met dit enorme bouwprogram, dat wij hebben, geen belangrijke sprake zijn. Daarvoor zullen wij pas in 1947 en 1948 de grote mogelijkheid hebben. Er is daarom in overweging om in vele steden over te gaan tot een verbetering van de woningtoestanden door enkele grotere woningen te splitsen en dus een betere woningdistributie te verkrijgen. Maar ook dat is natuurlijk niet altijd even gemakkelijk en de zorgen, die wij te dien aanzien in de oorlogstijd hebben gekend, worden dus niet zoveel geringer.

Wat het textielbedrijf betreft, daarvoor is katoen aanwezig. Daarvoor is ook voor enkele maanden nog wol aanwezig en onze spinnerijen kunnen, wat dat betreft, dus voort. Maar wij hebben op de internationale markt geen klaargemaakte kleding en geen garens kunnen aankopen in grote stijl. Eensdeels niet omdat er niet was, voor een ander deel omdat ons het geld daarvoor ontbrak en omdat wij liever grondstoffen aanvoerden, dan gereed zijnde producten. Want onze spinnerijen kunnen met elkaar slechts 50 % maken van onze normale voorziening. Wij hopen inderdaad van het buitenland ook nog garens te kunnen kopen in de loop van dit jaar en dan meer weverijen aan het werk te zetten, maar hier wil ik U nog wel op één aspect wijzen, omdat het zo belangrijk even aanduidt de onderlinge samenhang van de vraagstukken. In de herfst van dit jaar, toen wij de spinnerijen aan de gang zetten, kregen we klachten, dat de arbeiders niet kwa-

men. Ook na de geldsanering nog niet in voldoende mate, hoewel er toen inderdaad meer kwamen dan daarvoor. Toen was een van de dingen die men ons zeide: De arbeiders hebben onvoldoende vervoermiddelen en in Twente wonen ze uren van de fabriek af, deze mensen moeten fietsen hebben, fietsbanden om hun werk te bereiken. Toen heb ik het Rijksbureau voor Rubber opgebeld en heb ik gezegd: Jullie hebben mij beloofd 200.000 fietsbanden te maken in de vorige maand, daarvan moet een portie naar de spinnerij-arbeiders toe. Toen zeide men tegen mij: Die 200.000 zijn niet gemaakt, het zijn er maar 75.000 geworden. Toen zeide ik: En jullie hebben rubber gekregen. Ja, maar wij hebben het canvas niet! En waarom hebben jullie het canvas niet? Omdat de spinnerijen niet werken! Zo lopen de zaken dikwijls rond en dan moet men hier of daar beginnen. Toen hebben wij inderdaad een deel van de arbeiders banden gegeven, hoewel wij daardoor natuurlijk moeilijkheden op ander terrein hebben gekregen en andere volksgroepen, die de fietsen en de fietsbanden ook nodig hadden, weer langer moesten laten wachten. Ik geef U deze gevallen, om U te laten zien, dat wij telkens en telkens weer in een stuk vooruitgang zitten, maar dat wij toch ten aanzien van het herstel in ons land wachten op twee dingen: kolen en grondstoffen.

Over die grondstoffen wil ik U iets zeggen in verband met het internationale verkeer. Ons land is verarmd, ons land is uitgeplunderd en wanneer men alleen maar weet hetgeen wij aan machines, hetgeen wij aan woningen, hetgeen wij aan ons landbouwapparaat missen door de oorlogstijd en men ziet, dat men daar een groot deel van moet invoeren, dan zal het U niet verwonderen wanneer ik U mededeel, dat het program van invoer, dat wij op het ogenblik opstellen voor dit jaar, niet is 1000 millioen zoals wij voor de oorlog invoerden, maar dat het wordt ongeveer 3000 millioen gulden! En dat is het minimum om inderdaad ons land weer er bovenop te helpen. Daar staat tegenover dat wij juist ook door ons verlies aan apparatuur natuurlijk de export nog niet kunnen brengen tot die hoogte, waardoor wij onze invoer met export kunnen betalen, hetgeen de normale betalingsmogelijkheid is in het internationale verkeer. Toch zijn wij over onze export niet ontevreden. Wij verwachten, dat wij dit jaar zullen exporteren, goederen en diensten inbegrepen, dus ook wat het scheepvaartverkeer oplevert daarbij inbegrepen, voor een 900 millioen gulden. Dat is in waarde méér dan in 1938, al is het natuurlijk in omvang minder door de prijsstijging. Maar ook dat betekent nog, dat wij slechts een derde deel van de invoer, die wij nodig hebben, kunnen betalen door onze uitvoer. En slechts die uitvoer kunnen wij alleen bereiken, en ik wil dit ook onverbloemd zeggen aan het Congres, door ons zelf te beperken in onze eisen. Wij maken veel radiotoestellen bij Philips op het ogenblik, maar daarvan zult U in Nederland dit jaar zeer weinig zien, omdat wij besloten hebben het overgrote deel daarvan naar het buitenland te transporteren om de deviezen te verdienen, die nodig zijn voor ons wol, voor ons graan en voor andere noodzakelijke invoer. (Applaus).

Men zal mij dit misschien van de kant van onze culturele organisatie kwalijk nemen, maar ik geloof, dat deze politiek een noodzakelijkheid is. En nu weet ik, dat wij natuurlijk ook nog wel invoeren hebben, die

wij liever niet zouden zien en er is in de couranten al enig rumoer geweest over een wijnimport. Vrienden, wanneer wij in een handelsonderhandeling zijn met een bepaald land en wij hebben daarvan nodig grondstoffen voor onze industrie en wij komen die grondstoffen vragen, dan vraagt men in de handelsonderhandelingen aan ons invoer van andere goederen daartegenover, want ook die landen willen en moeten exporteren voor hun eigen nationale economie. Welnu, dan wijzen wij over het algemeen weeldegoederen af en wij aanvaardden ze slechts dáár, waartegenover toezeggingen staan van zodanig eminent belang voor ons land, dat wij het volledig verantwoord achten. Wij hebben de wijnimport uit Frankrijk toegestaan voor een deel omdat wij naar Frankrijk grote hoeveelheden konden exporteren o.a. van onze poot aardappelen, voor een ander deel omdat wij gips moesten importeren uit Frankrijk als noodzakelijk onderdeel van onze industrie. In- en uitvoer hebben hun aspecten.

Maar U zult misschien vragen: Maar hoe kom je dan aan het geld? Als je 3000 miljoen invoert en je voert maar 1000 miljoen uit, hoe moet je dan de rest betalen? Ik kan U inderdaad zeggen, dat dat een niet geringe zorg is voor de overheid. Nu hadden wij gedurende de oorlogstijd een potje gemaakt, geld binnengekregen op de waarden die wij in Amerika en Engeland bezaten, waardoor in Engeland een saldo ontstaan was van ongeveer 40 miljoen Pond Sterling, dat is 400 miljoen gulden, en in Amerika van 200 miljoen dollar, d.i. 500 miljoen gulden. Wij kunnen dus het twee derde deel van onze import betalen met hetgeen wij eigenlijk in onze zak hebben, maar dan blijft er nog over dat derde deel, dat ook reeds tegen een millard gulden is. En denkt U daar niet gering over. Dit is méér dan de hele Nederlandse staatsbegroting in de tijden voor 1940 bedroeg, dat wij moeten lenen. Op het ogenblik hebben wij daarover grote zorg. Wanneer de Nederlandse staat er niet in zou slagen voldoende geld op te nemen in de Verenigde Staten, dan zou ons herstel aanmerkelijk worden vertraagd. Terwijl wij aan de positie van de gulden zelf veel kunnen doen, kunnen wij daaraan natuurlijk niet alles doen. Wij hopen echter ook dit klaar te krijgen, maar U moet wel inzien, dat, wanneer wij vandaag grote credieten opnemen, wij ze in de volgende jaren zullen moeten aflossen en dat betekent opnieuw een druk op ons Nederlandse levenspeil. Wij kunnen ons niet voorstellen, dat wij, via de oorlog, plotseling in een land en in de positie komen van internationale welvaart op een peil, dat wij vroeger niet hebben gekend. Wij zullen natuurlijk enige jaren lang gemiddeld een lager levenspeil houden dan wij vroeger hadden, maar wij zullen ook, wanneer wij alle krachten inspannen, naar onze berekeningen in een 7-tal jaren over deze moeilijkheden heen zijn.

In wil in verband met die internationale positie ook nog iets zeggen over de internationale aspecten van onze economie, of liever over de aspecten van de internationale economie. Over de internationale organisatie en haar samenhang is in dit Congres veel gesproken. Wij moeten ons wel voorstellen, dat, wanneer wij internationale politiek willen bedrijven, wij o.a. vooral op dit punt een concessie zullen moeten doen aan de nationale souvereiniteit, op het gebied van de veiligheid, op het gebied van de monetaire vraagstukken, op het gebied

van de handelspolitiek en op het gebied van de grondstoffen. Wij hebben op al deze punten op het ogenblik internationale organisaties in werking of in voorbereiding en ik hoop, dat naast de internationale organisatie voor de veiligheid, naast de internationale organisatie, die ontstaat op monetair gebied door de conferenties van Bretton Woods, naast de internationale organisatie, die is ontstaan op het voedselgebied door de Canadese conferentie waar Minister Mansholt aanwezig was, wij binnenkort ook krijgen een internationale conferentie voor de beheersing van de producten van grondstoffen niet van landbouwkundige oorsprong. Want alleen wanneer de wereld er in slaagt alle productie te beheersen, kan men naast een nationale ordening ook een internationale ordening verkrijgen en is het mogelijk de internationale stabiliteit en daarmee ook de nationale stabiliteit voldoende te grondvesten.

Nationale stabiliteit, bestaanszekerheid bij een zo hoog mogelijk bestaanspeil! En zoals het hele herstel er op is gericht om te komen en te zorgen voor die eerste volksbehoeften, wanneer ik U een uiteenzetting geef over schoeisel, over textiel, over woningen, over kolen, dan zijn dit problemen, die het hele volk raken en dan is het een heel andere politiek, dan die wij vroeger hadden, wanneer wij spraken over contingenteringen of over dergelijke dingen. Dan staat hierbij in wezen voorop: de socialistische propaganda van een zorg voor de behoeften van het volk, nationale economie, gericht en geleid in verband met de volksbehoefte, een zo groot mogelijke nationale productie.

Maar dan een tweede belangrijk deel van die planmatigheid, dat wordt de verdeling van het nationale inkomen. Ook hier zal onze sociale en socialistische instelling ons de weg moeten wijzen. Het nationale inkomen bestaat voor een belangrijk deel uit lonen. Er is hier reeds over gesproken in welke zin de Regering dit loonprobleem aanvat en het tracht op te lossen door een loonpolitiek te voeren, waardoor inderdaad de vroeger slechtst betaalde categorie omhoog komt en waardoor de hoger betaalde categorie minder omhoog komt in het nominale loon en waardoor dus de slechtst betaalde categorie minder lijdt in hun levenspeil of zelfs nog boven hun vroeger levenspeil uitkomt, terwijl toch het gemiddelde onherroepelijk zal zakken. Naast die planmatige loonpolitiek, staat een planmatige prijspolitiek. Wanneer U weet, dat op het ogenblik de begroting zo is, dat wij, naar ik meen, 800 miljoen toegeven op toeslagen voor de eerste levensbehoeften, dan betekent dat, als men het uitrekent, ongeveer f 8.— per week per gezin. Dat is dus een niet-onbelangrijk bedrag. Dat betekent, dat alleen daardoor de eerste levensbehoeften lager in prijs zijn dan zij anders zouden zijn. Dat betekent ook, dat zij daardoor meer bereikbaar zijn. En deze prijspolitiek heeft dus ook weer tengevolge een andere en een betere verdeling van wat wij nationaal maken, dan een andere prijspolitiek zou hebben. Lonen en prijzen en daarbij aansluitend een belastingpolitiek en daarbij aansluitend ook een sociale politiek! Want ook de belastingpolitiek maakt het mogelijk om de inkomensverdeling zoals die in de maatschappij ontstaan was, anders te maken, n.l. door van de hogere inkomens meer af te nemen dan van de lagere voor de verzorging, die de Staat op zich heeft genomen.

En wanneer wij dan al dat geld, dat de Staat nodig heeft, samen doen vloeien, dan is er weer die tweede mogelijkheid van staatsbeheer om uit dat geld aan de lagere groepen of aan de misdeelde groepen meer te doen toekomen dan aan de andere. Sociale politiek en belastingpolitiek, sluiten in dit opzicht volledig aan bij loon- en prijs-politiek, belangrijke elementen in ons bestel, die duidelijk worden hoe langer hoe meer door de regeringspolitiek die gevoerd wordt. Dit is een stuk vernieuwing, waar wij vroeger niet aan zouden durven denken. Het is zelfs een stuk vernieuwing, waarvoor vroeger — ik denk aan de tijd dat wij het Plan van de Arbeid propageerden — ook in onze eigen rijen nog niet volledige instemming was.

En hiermede, naast dit stuk politiek ten opzichte van de nationale productie en het nationale inkomen, kom ik dan tot die vraagstukken, die ook in het beleid zo centraal zijn gesteld en waar waarschijnlijk een belangrijk deel van de verkiezingsstrijd mede over zal gaan: het vraagstuk van planmatige economie en bedrijfsorganisatie. Het is onmogelijk om de invoer behoorlijk te beheersen en te verdelen, om de uitvoer te richten naar de beste mogelijkheden, wanneer niet inderdaad de centrale regering, ook centrale leiding, kan geven aan de productie en aan de consumptie. Het is onmogelijk om de politiek, die ik hier heb geschetst te voeren — en die gericht is naar de volksbehoefte — wanneer niet inderdaad ook in het bedrijfsleven intern de mogelijkheid tot richting aanwezig is. Ik heb de aankondiging gekregen, dat vanavond, wanneer ik thuis kom, bij mij op tafel zal liggen het eerste resultaat van het Planbureau, dat werkt onder leiding van Prof. Tinbergen aan de opstelling van gegevens voor een plan van 1946 voor ons land — en ik wil U wel zeggen, dat, wanneer ik die gegevens volledig zie — ik heb er een voorproefje natuurlijk reeds van gehad — thans meer dan ooit ook aan het volk kan worden duidelijk gemaakt waar het in de nationale economie om gaat. Het verdwijnen achter de mist van duizenden kleine ondernemingen van de nationale economie, heeft ons ook altijd verhinderd om deze dingen centraal te stellen in onze politiek. Wanneer wij nu de grote gegevens dagelijks kunnen uitdragen en ons kunnen richten naar de centrale punten van beheer, dan meen ik dat hiermede ook een stuk opvoeding, een stuk nieuw leven in het volk kan worden gegeven. Want het zal zijn met dit plan zoals het was met het Plan van de Arbeid, dat wij in 1935 hadden opgesteld: Er zal ook voor deze regeringspolitiek steun moeten komen van onder af, steun moeten komen uit de grote volksmassa. Op het ogenblik loopt een deel van de industriële wereld storm tegen het voorontwerp op de bedrijfsschappen. Ik wil U zeggen, dat ik deze storm wel had verwacht. Het zou wonderlijk zijn wanneer zij was uitgebleven en wanneer men deze zeer ver gaande voorstellen zou hebben aanvaard zonder enige critiek of zonder enige repliek, juist omdat in deze ontwerpen is opgenomen die tweeledige kant van onze zaak: de democratie in het bedrijfsleven en de planmatigheid in het economisch bestel. Van het ene is de vertegenwoordiger van de arbeiders in de bedrijfsorganen de uitdrukking, van het andere is de vertegenwoordiger van de overheid in de topleiding van de bedrijfsorganen eveneens de uitdrukking en het zijn deze beide punten die, naar onze mening, in de komende discussie

over het nationaal herstel en over de richting, welke wij uitgaan, politiek centraal zullen blijven. Wij hebben in ons land duizend maal de roep om bedrijfsdemocratie doen horen. Wij hebben daarbij niet geschroomd om er op te wijzen, dat van die bedrijfsdemocratie ook een opvoedende werking voor de arbeidersklasse zal uitgaan, zoals ik het opnieuw verwacht van het publiceren en het bediscussiëren van de grote plannen die worden gesmeed. Ik meen, dat ook hier onze Partij en de nieuwe Partij van de Arbeid een ontzaggenlijke opvoedende taak heeft. Want zonder volksdeelname aan deze problemen, worden ze weer automatisch teruggeworpen in de hoek, die wel het eigenbelang kent en ook wel een deel maatschappelijk belang kent, maar die toch niet zo is ingesteld op de volksbehoefte als de grote massa dat zelf is.

Er is in de oorlog een verheugende ontwikkeling geweest in de kring van de ondernemers ten aanzien van het aanvaarden van de arbeiders als mensen en als bedrijfsgenoten. Ik hoop, dat men ook in de kring van de ondernemers zal inzien, dat men ook de Overheid zal hebben te aanvaarden als bedrijfsgenoot, opdat in de tegenwoordige maatschappelijke omstandigheden, vooral ook wanneer wij straks internationale ordening gaan krijgen en een ordening die internationaal is opgezet ook nationaal moet worden uitgevoerd, de Overheid de verantwoordelijke instantie zal zijn voor het doorvoeren van deze internationale afspraken. Overheidsleiding, deelname van de grote massa van de arbeiders, volledige instemming van een belangrijk deel van de mensen, die leidende functies hebben in industrie en handel, ziedaar een mogelijkheid, die ons voor ogen staat te bereiken in het volgend jaar. Daarvoor zullen wij de concrete grondslagen leggen. Daarvoor zal ook de concrete propaganda moeten worden gevoerd. Congres! Wanneer ik overzie de tijd, die ik zelf in de S.D.A.P. heb mogen zijn, dan is dat geweest een drievoudige vreugde. De eerste vreugde: Toen uit het jonge leven opbloeiende de jeugdbeweging en de polsslag van de kameraadschap ons bereikte en toen wij wisten met nieuwe vormen, met nieuw élan te gaan in een nieuwe tijd. De tweede vreugde: Toen wij gesteld werden voor de taak om het Plan van de Arbeid te maken, om daarin alle hersens die tot onze beschikking waren, te gebruiken, dat intellectuele genoeg om hier een gemeenschap in handen te krijgen, om te zien waar de moeilijkheden lagen, de wegen te zoeken, gezamenlijk, bewust naar een betere toekomst, concreet en op te roepen daarna het volk en de vreugde te voelen hoe door de Partij, want dat zal ik nooit vergeten, in de jaren van de Planpropaganda het nieuwe élan opsteeg, omdat men zag dat er nieuwe mogelijkheden werden geopend. De derde vreugde thans, nu wij voor de vervulling staan, voor de verwerkelijking van een stuk waaraan wij altijd onze aandacht hebben gegeven en dat wij met hartstocht dag aan dag volvoeren. Drievoudige vreugde, niet alleen voor dit leven van mijzelf, maar ik meen te mogen zeggen: ook de drievoudige vreugde die ons de socialistische beweging altijd heeft gebracht en altijd zal medebrengen. Gedragen door kameraadschap, gesterkt door het weten gesteld te zijn op de posten waar de verwerkelijking mogelijk is, aanvaarden wij de taak die thans voor ons ligt, de taak om van deze nationale en internationale maatschappij te ma-

ken een socialistische en een democratische gemeenschap. (Luid applaus).

Vorrink dankt Vos voor zijn boeiend en belangrijk betoog. Het weten van deze dingen, dat is, wat we nodig hebben. Woudenberg zegt, Hein Vos is een tovenaer, die de mensen laat klappen, als hij ze vertelt, dat ze iets niet krijgen. (Vrolijkheid).

Ik voeg daaraan toe, aldus Vorrink, hij is ook een kind van onze beweging. Moge Vos nog lang op zijn post blijven staan. Hij spreekt duidelijke taal, die een ieder verstaat. Regering en volk, zij moeten elkaar verstaan.

Het gaat om het uitgangspunt van onze houding. Wij moeten beginnen met aan te nemen, dat onze ministers, die dag en nacht werken, doen, wat thans mogelijk is. Zie naar de Zeeuwen. Naar de arbeiders, die Walcheren's zeewering hebben hersteld. Hoe troosteloos ook, het devies was, het moet gelukken, wij moeten het winnen. Al is het land woest en ledig, het is de moeite waard zijn leven in te zetten voor het democratisch socialisme. Een brandend visioen staat ons voor de geest. In die geest hebben we gearbeid, in die geest willen we blijven arbeiden. Onze ministers staan voor een ontzaglijke taak; zij zullen slagen, als wij hen dragen, als wij hen schragen. (*Daverend applaus*).

Aan het slot van de congreszitting deelt Woudenberg de uitslag van de verkiezing voor het Partijbestuur mede.

Voor de verkiezing van het Partijbestuur zijn 1554 stemmen uitgebracht; volstreekte meerderheid derhalve 778. Behalve J. J. Vorrink, C. Woudenberg en A. E. Ribbius—Peletier, zal het nieuwe partijbestuur bestaan uit J. W. Albarda (1448 stemmen); J. A. Burger (1311); W. Drees (1525); M. van der Goes van Naters (1477); D. Heroma—Meilink (1135); J. van de Kieft (1170); C. van Lienden (1320); S. L. Mansholt (1370); L. N. Palar (1458); M. A. Reinalda (1167); J. H. Scheps (1004); G. Slotemaker de Bruine (1211); N. Stufkens (1025); K. Toornstra (911); J. Tuin (995); J. in 't Veld (1458); H. Vos (1376). L. A. Donker, op wien 856 stemmen zijn uitgebracht, kreeg wel de volstreekte meerderheid, maar moest, omdat hij van de andere gekozenen het geringste aantal stemmen kreeg, afvallen.

Door deze verkiezing keren in het Partijbestuur niet terug H. Ploeg (762) en H. Willemse (519); in het Partijbestuur doen hun intrede D. Heroma—Meilink (1135) en J. A. Burger (1311). De overige kandidaten hebben het volgende aantal stemmen verworven: D. d'Angremond 102, H. Brugmans 405, P. Duinkerken 165, H. J. van Eck en C. Hagen 209, C. Hamelink 137, S. de Jong 263, W. van Kapelle 41, W. Romijn 474, A. de Roos 473 en A. B. de Zeeuw 166.

Tenslotte wordt met de stemmen van enkele afgevaardigden tegen de naam „Partij van de Arbeid” aanvaard.

In zijn slotwoord brengt Vorrink aan de scheidende partijbestuurders dank voor hun verrichte arbeid en heet de beide nieuwgekozenen welkom. Uit aller naam dankt spr. de congrescommissie voor

haar goede zorgen en met name To Veenman, die zovelen een goed onderdak heeft bezorgd. (Applaus).

Partijgenoten, zo eindigt *Vorrink*, de gevoelens van weemoed, die ons bij de opheffing van de S.D.A.P. bezielen, zijn reeds vertolkt. Ik zal dat niet andermaal doen. Wij zien elkaar terug op het nieuwe front van de Partij van de Arbeid.

Ik verklaar hiermede het Congres voor gesloten.

